

**MINISTRIA E ARSIMIT DHE SPORTIT
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT**

**PROGRAMI I LËNDËS SË HISTORISË
NË ARSIMIN BAZË
SHKALLA
E DYTË DHE E TRETË**

Qershor 2014

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT TË HISTORISË NË ARSIMIN BAZË

1. HYRJE

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

- 2.1. Qëllimi i programit të historisë.
- 2.2. Lidhja e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës.
- 2.3. Lidhja e lëndës së historisë me temat ndërkurrikulare.
- 2.4. Lidhja e lëndës së historisë me fushat/lëndët e tjera kurrikulare.
- 2.5. Kompetencat dhe konceptet historike.
- 2.6. Cilësitë historike të nxënësit.

3. SHKALLA E DYTË

- 3.1. Përmbajtja e kurrikulës
- 3.2. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike.
- 3.3. Koha mësimore.
- 3.4. Klasa e katërt, aftësi/shkathtësi, qëndrime, koncepte dhe situata të sugjeruara.
- 3.5. Klasa e pestë, aftësi/shkathtësi, qëndrime, koncepte dhe situata të sugjeruara.

4. SHKALLA E TRETË

- 4.1. Përmbajtja e kurrikulës.
- 4.2. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike.
- 4.3. Koha mësimore.
- 4.4. Klasa e gjashtë, njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime, koncepte dhe situata të sugjeruara.
- 4.5. Klasa e shtatë, njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime, koncepte dhe situata të sugjeruara.

5. UDHËZIME METODOLOGJIKE

5.1. Materiale dhe burime mësimore.

6. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Aneks 1. Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve anëtare lidhur me mësimin e historisë në Evropë në shekullin XXI.

TABELA , DIAGRAMA DHE FIGURA

- Diagrami 1. Korniza konceptuale e programit.
- Diagrami 2. Rezultatet kryesore të të nxënit sipas kompetencave kyçe që realizohen nëpërmjet lëndës së historisë.
- Diagrami 3. Lidhja ndërmjet lëndës së historisë dhe fushave/lëndëve të tjera.
- Diagrami 4. Kompetencat dhe konceptet e lëndës së historisë.
- Diagrami 5. Cilësitë historike të nxënësit.
- Tabela 1. Kompetencat e lëndës dhe përshkrimi i tyre.
- Tabela 2. Konceptet e lëndës dhe përshkrimi.
- Tabela 3. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike.
- Tabela 4. Koha mësimore për tematikë për secilën klasë.
- Tabela 5. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike.
- Tabela 6. Koha mësimore për tematikë për secilën klasë.
- Tabela 7. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike.
- Tabela 8. Koha mësimore për tematikë për secilën klasë.
- Tabela 9. Përforsim i qasjes kërkimore.
- Figura 1. Procesi i kërkimit historik.

1. HYRJE

Historia, si një shkencë humane, është thelbësore në zhvillimin e qytetarëve, të cilët i kuptojnë çështjet aktuale me zgjuars, nëpërmjet kuptimit, analizës dhe përfundimeve të nxjerra nga përvojat e së shkuarës.

Studimi i lëndës së historisë i ndihmon nxënësit të zhvillojnë një ndjenjë humanizmi të gjerë, të kuptojnë zhvillimin e personalitetit të tyre, mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen nga të tjerët në raport me kohën dhe me hapësirën, të dallojnë diferencën midis supozimit dhe faktit, të kuptojnë kompleksitetin e çështjes historike, të mos besojnë në përgjigjen e paargumentuar dhe të respektojnë vërtetësinë e burimeve historike, duke dalluar analogjinë false, të njohin abuzimet nga “mësimet” historike, të peshojnë pasojat që vijnë prej tyre, si dhe të marrin parasysh se padija për të shkuarën, na bën “të burgosurit” e saj.

Ndryshimi është aspekti thelbësor i historisë dhe për këtë arsye është dhe një ndër konceptet bazë të studimit në programin e historisë. Ndërsa lëndë të tjera studiojnë aspekte të ndryshme të jetës së njerëzimit, si: institucionet, traditat kulturore, ekonominë, ligjet etj., lënda e historisë kryesisht, synon të merret me shpjegimin e mënyrës se si të gjitha këto aspekte janë zhvilluar dhe kanë ndryshuar gjatë historisë së tyre. Në këtë mënyrë, nxënësit do të mësojnë rëndësinë që ka ndryshimi për të gjitha përvojat njerëzore, për kompleksitetin dhe mënyrat e ndryshme në të cilat bashkëveprojnë të gjitha këto përvoja.

Detyra e programit të historisë është të drejtojë nxënësit për t'u bërë pjesëtarë të përgjegjshëm të shoqërisë, të cilët dinë se si të trajtojnë në mënyrë kritike një fenomen të epokës së tyre dhe të së shkuarës. Nëpërmjet programit të historisë, nxënësit kuptojnë se kultura e tyre dhe kulturat e tjera përbëjnë rezultatin e një procesi historik.

Programi i historisë në arsimin bazë, shkalla e dytë e tretë dhe e katërt e kurrikulës, ka në fokusin e tij të studimit historinë personale dhe familjare, historinë lokale, historinë e vendit, historinë e shqiptarëve, parahistorinë, historinë antike, moderne dhe bashkëkohore të qytetërimeve botërore.

Programi trajton ngjarjet historike në një kornizë kronologjike e tematike. Vazhdimësia kronologjike mundëson lidhjen e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, periudhave dhe shoqërive të ndryshme, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet

botërore. Programi synon që të krijojë te nxënësit bindjen se qytetërimet e sotme janë një vazhdimësi progresive e qytetërimeve të hershme, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të. Ky këndvështrim i ndihmon nxënësit të ndërtojnë perspektivat e një ngjarjeje apo procesi historik ose të parashikojnë trendin e përgjithshëm të këtyre proceseve.

Ruajtja e kronologjisë zbaton kriterin shkencor të zhvillimit të ngjarjeve mbi lidhjen shkak-pasojë dhe vazhdimësinë progresive të rrjedhës historike. Trajtesa tematike shpreh natyrën përzgjedhëse të programit, i cili nuk ka si qëllim të mbulojë të gjitha ngjarjet e historisë, gjë që do të sillte një ngarkesë të panevojshme për nxënësit, por të trajtojë problemet thelbësore, modelet historike që përbëjnë rrënjët e qytetërimeve të sotme. Trajtesa tematike ka pasur parasysh edhe vendosjen e një baraspeshe historike mes kontributeve të krijuara në periudha të ndryshme në lindjen dhe zhvillimin e qytetërimeve pasardhëse, duke shprehur vlerat e tyre në një këndvështrim të barabartë.

Programi i historisë i ndihmon nxënësit që të bëhen të ditur, të logjikshëm, kureshtarë, të balancuar, të ndjeshëm, dhe individë të aftë për të dhënë argumente dhe vendime të arsyetuara mirë.

Këto cilësi mbështesin nxënësit në zhvillimin e qëllimeve, kompetencave kyçe dhe rezultateve të dëshiruara të arsimit parauniversitar, në mënyrë që ata të jenë individë të mirë-përgatitur, të aftë për të kontribuar ndaj kombit dhe të aftë për t'iu përgjigjur zhvillimeve globale.

2. KORNIZA KONCEPTUALE E PROGRAMIT

Hartimi i programit lëndor rrjedh nga Korniza kurrikulare e arsimit parauniversitar, kurrikulat bërthamë, plani mësimor i arsimit bazë dhe Rekomandimet Rek (2001)15 të Komitetit të Ministrave të Shteteve anëtare lidhur me mësimin e historisë në Evropë në shekullin XXI¹.

Si i tillë ky dokument i shërben:

- **Nxënësit** për zhvillimin e kompetencave kyçe të të nxënit gjatë gjithë jetës dhe të kompetencave të lëndës së historisë, në mënyrë që ai të përballojë sfidat e jetës dhe të integrohet në shoqëri.
- **Mësuesit** për planifikimin, realizimin dhe vlerësimin e veprimtarisë mësimore dhe arritjet e nxënësit në klasë dhe jashtë saj.
- **Prindit** për njohjen e rezultateve të pritshme të fëmijëve dhe kriteret e vlerësimit në periudha të caktuara .
- **Hartuesit** të teksteve mësimore dhe të materialeve ndihmëse për mësuesit dhe nxënësit, të cilët përmes përmbushjes së qëllimeve të programit në tekstet e tyre, bëhen një faktor i rëndësishëm progresi në mësimdhënien e lëndës së historisë dhe në ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe të të nxënit gjatë gjithë jetës.

Programi i historisë në qendër të tij vendos krijimin e kushteve për ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe të kompetencave kyçe që lidhen me to, për të gjithë nxënësit e arsimit bazë.

Programi paraqet temat ndërkurrikulare, ku realizimi i tyre nëpërmjet lëndës së historisë është një komponent i rëndësishëm i programit për kontributin e historisë në shoqëri dhe në jetën e përditshme. Programi përshkruan lidhjen e historisë me fushat e tjera kurrikulare, në mënyrë që kurrikula e arsimit bazë të shihet si një e tërë për formimin e nxënësit dhe për realizimin e qëllimeve kryesore të shkollës dhe të shoqërisë në fushën e arsimit. Në program paraqitet dhe koha mësimore për secilën tematikë dhe klasë.

Programi i historisë tregon sesi ndërtohen dhe zbatohen kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe, nëpërmjet tematikave të përcaktuara dhe situatave/veprimtarive/detyrave/projekteve të sugjeruara, të paraqitura në këtë program. Tematikat e programit krijojnë mundësi, që nxënësi të ndërtojë dhe të zbatojë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat në funksion të koncepteve,

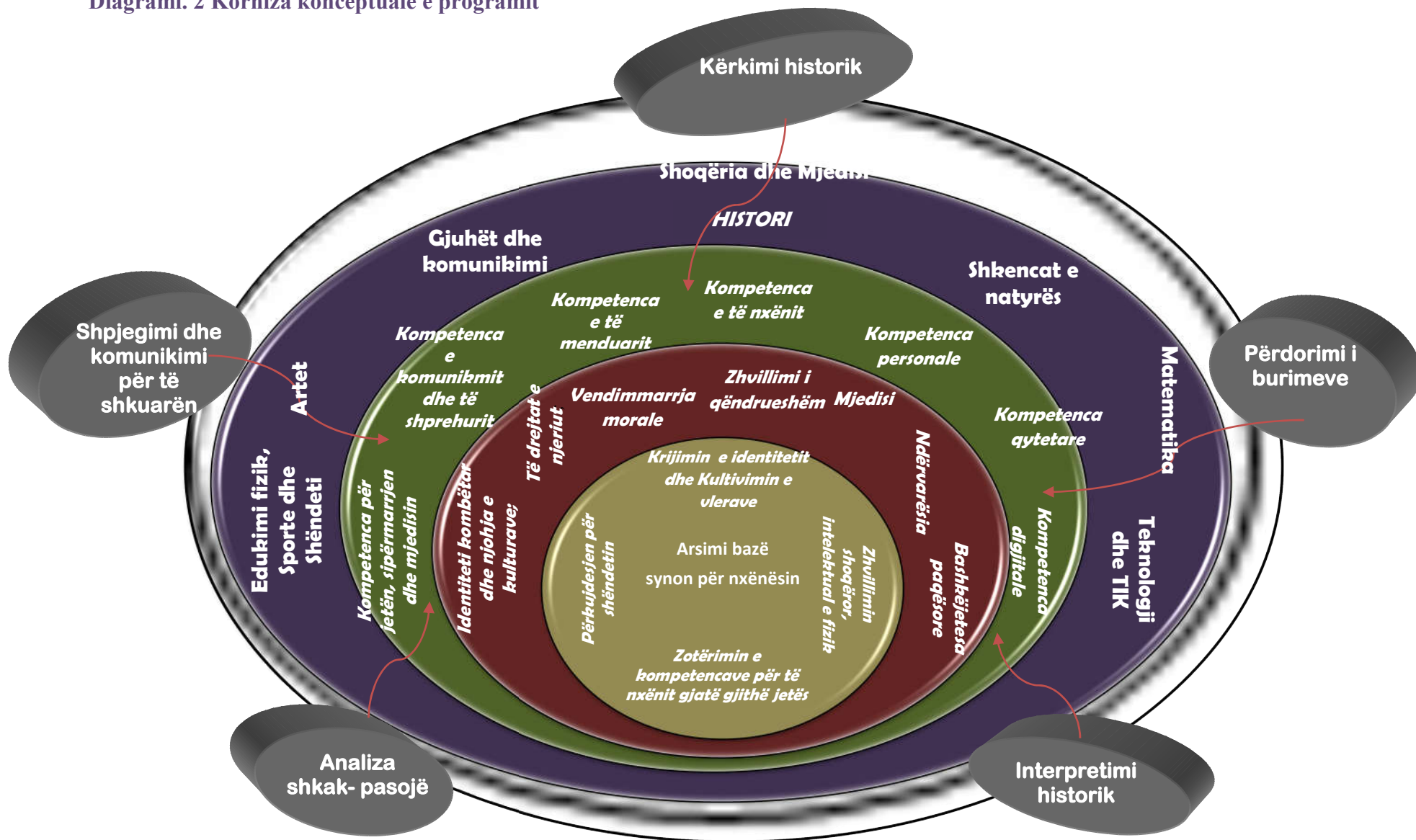
kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe. Situatat/veprimtaritë/detyrat/projektet e aftësojnë nxënësin në përvetësimin e dijeve dhe demonstrimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Situatat/veprimtaritë/detyrat/projektet e sugjeruara të dhëna në program zhvillojnë tek nxënësi aftësinë e kërkimit, duke i zgjeruar dhe thelluar më tej dijet dhe konceptet historike të tij në situata të zbatueshme. Nëpërmjet kërkimit historik, nxënësi ndërton pyetje, mëson për të shkuarën, tregon lidhjet ndërmjet të shkuarës dhe të tashmes dhe evidenton lidhjet ndërmjet historisë së shqiptarëve dhe historisë së qytetërimeve evropiane dhe botërore.

Programi prezanton metodologjitë e mësimdhënies së historisë dhe vlerësimin e nxënësit në këtë lëndë. Përdorimi i metodologjive të larmishme dhe efikase në mësimdhënien e historisë është kusht parësor për zbatimin e programit, për arritjen e kompetencave nga ana e nxënësit, duke i dhënë secilit mundësi të shfaqë dhe të zhvillojë potencialin që zotëron brenda vetes. Vlerësimi i nxënësit, është komponent thelbësor për përmirësimin e arritjeve të tij dhe përmirësimin e procesit të të nxënësit.

Diagrami. 2 Korniza konceptuale e programit

2.1. Qëllimet e programit të historisë

Arsimi parauniversitar krijon kushte dhe mundësi që nxënësit: të ndërtojnë dhe të zhvillojnë njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera që kërkon shoqëria demokratike; të zhvillohen në mënyrë të pavarur e të gjithanshme; të kontribuojnë në ndërtimin dhe mirëqenien vetjake dhe të shoqërisë shqiptare dhe të përballen në mënyrë konstruktive me sfidat e jetës.

Në arsimin parauniversitar nxënësit:

- Kultivojnë identitetin vetjak, kombëtar dhe përkatësinë kulturore;
- përvetësojnë vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare;
- zhvillohen në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike;
- zhvillojnë përgjegjësi ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit;
- aftësohen për jetë dhe për punë, në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore;
- aftësohen për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- zhvillojnë shpirtin e sipërmarrjes;
- përdorin teknologjitë e reja.

Programi i historisë në arsimin bazë ka për qëllim të pajisë nxënësit me aftësi dhe cilësi intelektuale nëpërmjet zhvillimit dhe ndërtimit të një sërë konceptesh dhe kompetencash lëndore, të cilat u krijojnë atyre mundësi të analizojnë në mënyrë kritike informacionin, lidhjet shkak-pasojë, të interpretojnë burimet, të ndërtojnë shpjegime të arsyetuara dhe argumentuara dhe të vlerësojnë interpretimet e ndryshme për të shkuarën.

Programi i historisë lidh vlerat e të mësuarit të historisë me qëllimet e arsimit parauniversitar, me kompetencat kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës dhe Rekomandimet Rek (2001)15 të Komitetit të Ministrave të Shteteve anëtare, për mësimdhënien e historisë në shekullin e XXI, duke ndërtuar tek nxënësi konceptet, kompetencat dhe cilësitë historike, nëpërmjet:

- Angazhimit në mënyrë aktive në kërkimin historik me qëllim që të zhvillojë vetëbesimin, reflektimin dhe mendimin kritik.
- Nxitjes së kureshtjes, zhvillimit të aftësive/shkathtësive për të bërë pyetje të rëndësishme në lidhje me të shkuarën, për të shqyrtuar në mënyrë kritike një sërë burimesh në kontekstin e tyre historik dhe për të dhënë përgjigje për të shkuarën, mbështetur në argumente.
- Ndërtimit të aftësive për të kuptuar, organizuar dhe komunikuar dijet e tyre historike përmes mënyrave të ndryshme dhe përdorimit të medieve të ndryshme.
- Zhvillimit të aftësive/shkathtësive të kërkimit historik, duke u bazuar në burime historike, për studimin e ngjarjeve të ndryshme të historisë.
- Interpretimit të historisë së shoqërisë njerëzore në të kaluarën, në mënyrë që nxënësit të kuptojnë të sotmen dhe ndikimin e saj në zhvillimet historike të së ardhmes.
- Interpretimit të efektit të kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në marrëdhëniet historike dhe rolin e tyre në perspektivat e së ardhmes.
- Krijimit të mundësive, për të ndërtuar dije, shkathtësi, qëndrime dhe vlera për historinë personale e familjare, historinë e shkollës, historinë e zonës, rajonit dhe historinë e vendit të tyre.
- Krijimit të mundësive, për të ndërtuar dije, shkathtësi, qëndrimi dhe vlera, për zhvillimin e qytetërimeve antike, mesjetare moderne dhe bashkëkohore.
- Kuptimit se si dhe pse ngjarje dhe çështje të veçanta historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme.

- Pajisjes me dijet dhe kompetencat e nevojshme historike, për të kuptuar të tashmen dhe për të kontribuar në mënyrë aktive dhe me përgjegjësi si qytetarë lokalë dhe globalë në ndërtimin e perspektivës.
- Mundësimin të ndërtimit të identitetit individual dhe kolektiv përmes njohjes dhe krahasimit së trashëgimisë së tyre historike të përbashkët.
- Ndërveprimin me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, për të njohur të kaluarën dhe për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike.
- Zhvillimit të aftësive për të analizuar dhe për të interpretuar informacionin historik në mënyrë kritike dhe të përgjegjshme, nëpërmjet dialogut, kërkimit të së vërtetës dhe përmes debatit të hapur, sidomos për çështje të ndjeshme historike.
- Vlerësimin të pozitës së qytetërimit shqiptar në raport me qytetërimet botërore.
- Argumentimin të vlerave të trashëgimisë historike, duke e vlerësuar këtë trashëgimi si pjesë të përcaktimit të identitetit të një populli.
- Forcimin të ndjenjës së identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave evropiane në studimin e historisë.
- Zhvillimit të aftësive qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri.

2.2. Lidhja e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës

Ndërtimi dhe zbatimi i kompetencave kyçe nga nxënësit gjatë procesit të mësimdhënies dhe nxënies, kërkon që mësuesi të mbajë parasysh lidhjen e kompetencave kyçe, me kompetencat e lëndës për secilën shkallë të kurrikulës. Për të realizuar në praktikë këtë lidhje, mësuesi duhet të përzgjedhë situatat, veprimtaritë, metodat, dhe mjetet e përshtatshme të procesit të të nxënies. Kompetenca përcaktohet si integrim i njohurive, shkathtësive dhe qëndrimeve që një nxënës duhet t'i fitojë gjatë procesit të nxënies.

Organizimi i mësimi të historisë me bazë kompetencat përqendrohet në atë që nxënësi duhet të dijë, të bëjë saktë dhe të shpjegojë pse e bën. Nëpërmjet studimit të historisë, nxënësit mësojnë se si të paraqesin një problem, që ata e kanë realizuar nëpërmjet përvetësimit dhe ndërtimit të dijeve dhe kompetencave historike, për një temë të caktuar.

Kur nxënësi zbaton kompetencat historike, ai njëkohësisht është duke zbatuar dhe kompetencat kyçe. P.sh. kompetenca historike “Kërkimi historik”, përfshin shumë nga strategjitë e zgjidhjes së situatave të ndryshme problemore në shoqëri dhe në jetën e përditshme. Për të zgjidhur problemin, ata duhet të kërkojnë, të mbledhin, të gjejnë, dhe të sintetizojnë informacione nga burimet primare, sekondare dhe informacionet me gojë, me shkrim, dhe ato vizuale.

Ata duhet të dinë ku të kërkojnë informacion, cilat informacione do t'i ndihmojnë ata për të ndërtuar një argument, si të interpretojnë informacionin e gjetur, si të strukturojnë marrëdhëniet komplekse shkakore, si të vlerësojnë saktësinë e burimit dhe si të krahasojnë gjetjet e tyre me faktet historike. Ata mësojnë të komunikojnë gjetjet e tyre dhe i komunikojnë ato për audiencë të ndryshme. Pra gjatë zhvillimit të kompetencave historike, nxënësi zhvillon gjithashtu kompetencat kyçe në lidhje me zgjidhjen e problemit, krijimtarinë, inovacionin, përpunimin e informacionit, prezantimin e detyrave, punën në grup, komunikimin efektiv etj.

Për të realizuar lidhjen e kompetencave kyçe me kompetencat e lëndës mësuesi ndjek këto hapa:

- Përzgjedh përmbajtjen mësimore, mjetet didaktike, metodologjinë e mësimdhënies, përmes të cilave realizon rezultatet e të nxënësit të kompetencave të historisë në një vit mësimor, si dhe rezultatet e të nxënësit për kompetencat kyçe në një vit mësimor;
- planifikon mësimdhënien, duke përfshirë periudhën kohore gjatë së cilës do të arrijë rezultatet e të nxënësit, për kompetencat kyçe brenda vitit shkollor;
- kryen analiza dhe vlerësime të ecurisë së nxënësve pas realizimit të orëve mësimore, detyrave, projekteve, për të verifikuar arritjet e rezultateve të të nxënësit për vit mësimor dhe shkallë, për lëndën e historisë.

Diagrami 2. Rezultatet kryesore të të nxënit sipas kompetencave kyçe që realizohen nëpërmjet lëndës së historisë

Kompetenca e komunikimit dhe të shprehurit

- Zhvillon kompetencën e komunikimit për të ndërtuar njohuritë historike për të shqyrtuar, për të analizuar, për të parashtruar pyetje, për të argumentuar, për të diskutuar dhe për të komunikuar informacionin historik, konceptet dhe idetë.
- Përdor funksionet gjuhësore të teksteve historike, duke përfshirë fjalorin historik, fjali të ndërtuara saktë për përshkrimin e ngjarjeve, fjali komplekse për shpjegimin e marrëdhënieve shkak-pasojë, përdorimin e gjerë të emrave, ndajfoljeve dhe mbienrave për të përshkruar vendet, njerëzit dhe ngjarjet.

Kompetenca e të menduarit

- Zhvillon kompetencën e të menduarit për realizimin e kërkimit historik.
- Zhvillon mendimin kritik për të përzgjedhur burimet, për të interpretuar të shkuarën nëpërmjet informacionit, për të dhënë argumenta bazuar në burime dhe për të saktësuar saktësinë e burimeve;
- Zhvillon mendimin krijues për të ndërtuar interpretime të reja të cilat shpjegojnë aspekte të së shkuarës, që janë të diskutueshme.
- Analizon të dhënat numerike për të kuptuar të shkuarën, për shembull për të kuptuar shkakun dhe pasojën, vazhdimësinë dhe ndryshimin.
- Ndërton dhe interpretojnë grafikë, diagrame, tabela statistikore, për paraqitjen e të dhënave historike
- Përdor numrat negative dhe pozitive për llogaritjen e kohës.

Kompetenca e të nxënit

- Zhvillon kompetencën e të nxënit për të shfrytëzuar të dhënat për të demonstruar të kuptuarit e koncepteve historike dhe shoqërore, duke i prezantuar nëpërmjet formave të ndryshme të të shprehurit.
- Përzgjedh të dhëna nga burime të ndryshme, i klasifikon ato burime sipas rëndësisë që kanë për temën;
- Parashtron pyetje kërkimore dhe përgjigjet duke u bazuar në argumenta dhe burime.
- Zbaton në mënyrë të pavarur udhëzimet për një temë, veprim, aktivitet ose detyrë që i kërkohet
- Ndërlidh temën e re ose një çështje të dhënë me njohuritë dhe përvojat paraprake, duke i paraqitur në forma të ndryshme të të shprehurit sipas një radhitjeje logjike.
- Vlerëson pikëpamjet e ndryshme si dhe menaxhon emocionet, ndjenjat, kohën, shfrytëzimin e burimeve dhe mjeteve gjatë kryerjes së një detyre në histori.
- Identifikon përparësitë dhe mangësitë e tij në lidhje me zotërimin e dijeve dhe kompetencave historike në funksion të vetëvlerësimit të përparimit dhe përmirësimit të suksesit të tyre.

Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin

- Zhvillon kompetencën për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin për të identifikuar dhe vlerësuar burimet e nevojshme për interpretimin e ngjarjes historike.
- Harton hapat që duhet të ndjekë për realizimin e një kërkimi historik për një ngjarje të dhënë.
- Zhvillon një kërkim individual ose në grup për kryerjen e e një veprimtarie në histori.
- Diskuton individualisht ose në grup për rëndësinë që ka e shkuara në kuptimin e të tashmes dhe perspektivat e të ardhmes.
- Bashkëvepron në mënyrë aktive me moshatarët dhe të tjerët (pavarësisht statusit të tyre social, etnik etj.) për realizimin e një veprimtarie të përbashkët.

Kompetenca personale

- Zhvillon kompetencën personale për të kuptuar veten dhe të tjerët, ndryshimet dhe ngjashmëritë, për të menaxhuar marrëdhëniet ndërmjet nj-tjetrit, vlerësuar pikëpamjet e të tjerëve qofshin këto dhe të ndryshme nga të tija;
- Kupton nëpërmjet kërkimit historik përvojën e njeriut, marrëdhëniet shkak-pasojë, rëndësinë historike, ndryshimet dhe vazhdimësinë që ka pësuar shoqëria përgjatë kohërave.
- Përdor aftësitë e komunikimit, punës në grup, etj për të prezantuar idetë e tij;

Kompetenca qytetare

- Zhvillon kompetencën qytetare për të shqyrtuar në mënyrë kritike sjelljet, motivet dhe veprimet e njerëzve në të shkuarën që mund të jenë rezultat i ndryshimit të qëndrimeve shoqërore dhe standardeve të ndryshme.
- Shqyrton burimet historike për të kuptuar ngjarjet dhe zhvillimet që kanë ndikuar në shoqëri dhe grupe të ndryshme kulturore në kohëra të ndryshme, dhe shpegon natyrën, shkaqet dhe pasojat e konflikteve dhe ndërvarësinë kulturore.
- Kupton se si qytetërimet dhe shoqëritë janë formuar nga grupe njerëzish me kultura të ndryshme, identifikon dallimet dhe ngjashmëritë ndërmjet kulturave të ndryshme dhe kultivon respekt ndaj kulturave të ndryshme nga e tija;
- Shqyrton burimet historike për të kuptuar çështjet shoqërore dhe se si parime të ndryshme kanë ndikuar në çështjet njerëzore.
- Zhvillon mirëkuptimin ndërkulturor, duke vlerësuar kulturat, gjuhët dhe besimet e ndryshme.
- Kupton perspektivat, besimet dhe qëndrimet e njerëzve në të shkuarën e në të tashmen dhe rëndësinë e njohjes së historisë së tyre dhe të tjerëve;
- Shpjegon origjinën dhe zhvillimin e identitetit kombëtar duke vlerësuar trashëgiminë material dhe shpirtërore;
- Shqyrton një sërë burimesh që paraqesin perspektiva të ndryshme kulturore në mënyrë që të zhvillojë kuptimin historik.

Kompetenca digjitale

- Zhvillon kompetencën digjitale për të gjetur, për të analizuar, për të komunikuar informacion historik.
- Akseson një sërë burimesh digjitale të informacionit dhe analizon në mënyrë kritike këto burime historike;
- Komunikon, prezanton dhe parashtron njohuritë.
- Bashkëpunon, diskuton dhe debaton me të tjerët për të ndërtuar njohuritë historike;

2.3. Lidhja e lëndës së historisë me temat ndërkurrikulare

Kurrikulat bërthamë të arsimit bazë përcaktojnë një sërë temash ndërkurrikulare, të cilat integrojnë fushat kurrikulare të të nxënit. Ato janë tema madhore, me të cilat përballen shoqëria tani dhe në të ardhmen. Zhvillimi i tyre ndihmon nxënësit të interpretojnë botën dhe të rritin lidhjen e arsimit me jetën dhe me interesat e saj.

Trajtimi i këtyre temave në lëndën e historisë synon ndërtimin e disa njohurive specifike, zbatimin e disa aftësive, vlerave e qëndrimeve të caktuara të nxënësit për zhvillimin e tyre si qytetarë të së ardhmes, të cilët do të jenë të aftë për të bashkëvepruar në paqe me kultura të ndryshme, të aftë për të kontribuar në ndërtimin e një shoqërie demokratike dhe të aftë për të funksionuar në një botë të ndërvarur, duke nxitur zhvillimin e qëndrueshëm të saj.

Kurrikula e historisë është projektuar për të plotësuar nevojat e nxënësve duke paraqitur një program bashkëkohor. Temat ndërkurrikulare: *Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave. Të drejtat e njeriut. Vendimmarrja morale. Zhvillimi i qëndrueshëm. Mjedisi. Ndërvarësia. Bashkëjetesa paqësore.* ofrojnë dimensione, të cilat pasurojnë programin mësimor nëpërmjet zhvillimit të përmbajtjes së fokusuar që përshtatet natyrshëm brenda tematikave të historisë.

Integrimi i këtyre temave gjatë zhvillimit të koncepteve dhe kompetencave historike aftëson nxënësit:

- Për t'u bërë qytetarë aktivë dhe të përgjegjshëm në dimensionet lokale, kombëtare, rajonale, evropiane e globale, duke u mundësuar atyre të ndërtojnë identitetin individual dhe kolektiv përmes njohjes së trashëgimisë së tyre historike të përbashkët;
- për të ndërvepruar me individë dhe grupe individësh të kulturave të ndryshme, për të njohur të kaluarën dhe për të kuptuar ndërveprimin e saj me të sotmen, duke nxënë, analizuar dhe menduar në mënyrë kritike;
- për t'u edukuar me ndenjen e mirëkuptimit dhe të besimit të ndërsjellë midis popujve, nëpërmjet studimit të kulturës, të shkëmbimeve të shumanshme dhe të trashëgimisë;
- për të ndihmuar në formimin e një të ardhmeje më të mirë përmes kuptimit të asaj se si e shkuara ka lidhje me të tashmen dhe për të marrë vendime për një zhvillim të qëndrueshëm të perspektivave historike;
- për të zhvilluar aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri.

Gjatë realizimit të temave ndërkurrikular nxënësi duhet të zgjidhë situata, duhet të përdorë aftësitë e mendimit kritik, krijues, të përdorë kompetencat historike si: kërkimin, përdorimin e burimeve, interpretimin dhe komunikimin për të shpjeguar, argumentuar dhe parashikuar perspektivat për çështje të ndryshme që lidhen me këto tema ndërkurrikulare.

2.4. Lidhja e historisë me fushat/lëndët e tjera kurrikulare

Lënda e historisë është një nga lëndët kryesore të fushës “Shoqëria dhe mjedisi”. Njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat në lëndët e fushës “Shoqëria dhe mjedisi” dhe në lëndët e tjera të fushave të të nxënësit si: atyre të shkencave natyrore, arteve, gjuhës dhe komunikimit, matematikës, teknologjisë dhe TIK-ut, etj., integrohen mjaft mirë me ato të historisë. Integrimi i tyre mund të shikohet në nivelin, e tematikave, të koncepteve dhe të kompetencave.

Lënda e historisë dhe lëndët e tjera duhet të integrohen në mënyrë të ndërsjellë me njëra-tjetrën. Vetëm në këtë mënyrë do të mund të realizohen si duhet kompetencat kyçe të nxënimit dhe qëllimet e shkollës dhe të shoqërisë, në fushën e arsimit.

Çfarë do të thotë kjo?

- Së pari, historia mund të përdorë njohuritë, konceptet dhe aftësitë, që trajtohen në lëndët e tjera për të ndërtuar, për të konkretizuar dhe për të argumentuar më mirë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat e saj.
- Së dyti, lëndët e tjera duhet të përdorin dijet dhe kompetencat historike për të aktualizuar dhe për të kuptuar më mirë çështjet e tyre në diskutim, si dhe për të nxitur përgjegjësinë dhe motivimin qytetar të nxënësve në shkollë dhe në bashkësinë ku jetojnë.

Diagrami 3. Lidhja ndërmjet historisë me fushat/lëndët e tjera të kurrikulës

SHOQËRIA DHE MJEDISI

- Përdor hartën, globin dhe busullën për lokalizimin e territoreve ku kanë lindur dhe janë zhvilluar ngjarjet historike.
- Lexon dhe interpreton harta të ndryshme historike dhe gjeografike.
- Orientohet në hapësirë nëpërmjet hartës dhe globit, për të lokalizuar një territor të caktuar me vlera historike.
- Përcakton në hartë vendndodhjen e qytetërimeve.
- Argumenton rëndësinë e relievit dhe të klimës në zhvillimin e qytetërimeve.
- Shpjegon termat migrim i jashtëm dhe i brendshëm i popullsisë, për të treguar lëvizjet e popujve dhe pasojat që ato sjellin në qytetërimi, gjatë periudhave të ndryshme të historisë.
- Tregon ç'është mjedisi gjeografik, për të kuptuar ndikimin e tij në zhvillimin e qytetërimeve.
- Shpjegon konceptet: liri, barazi, të drejta, ligj, komb, shtet, etni, demokraci dhe kushtetutë, për të shpjeguar zhvillimin historik të qytetërimeve.
- Analizon dhe interpreton organizimin e familjes, të institucioneve dhe të shoqërisë, për të përcaktuar tiparet e jetës së përditshme përgjatë periudhave historike.
- Shpjegon format e sistemeve të qeverisjes, për të shpjeguar organizimin shtetëror gjatë periudhave historike.
- Interpretat besimet e ndryshme fetare (politeizmi, monoteizmi, fetë të abrahemit) dhe shpjeguar rolin e fesë në histori.

GJUHËT DHE KOMUNIKIMI

- Interpretat tekste dhe forma të ndryshme të komunikimit, përfshirë atë historik.
- Shpreh opinione, arsyeton, diskuton, argumenton dhe bën debate argumentuese me tematikë historike.
- Përzgjedh informacionin e duhur historik në tekst.
- Shfrytëzon rregullat e drejtshkrimit për shkrimin e një materiali historik.
- Dallon gjinitë e ndryshme letrare: ditarin, kujtimet dhe romanin historik.
- Shfrytëzon veprat letrare-artistike, si burim informacioni historik.
- Përdor folklorin shqiptar si burim historik.
- Përdor veprën e rilindësve për të vlerësuar rolin që luajtën ata në historinë e Shqipërisë.

HISTORIA

**Kërkimi historik;
Përdorimi i burimeve;
Analiza shkak-pasojë
Interpretimi;**

Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën

MATEMATIKË

- Ndërton dhe interpreton grafikë, diagrame, tabela statistikore, për paraqitjen e të dhënave historike.
- Përdor numrat e shifrat romake për leximin dhe për shkrimin e shekujve.
- përdor numrat negativë dhe pozitivë për të kryer veprime për llogaritjen e kohës.
- Përdor boshtin numerik për interpretimin e shkallës së kohës.
- Vendosi në boshtin numerik vitet para dhe pas Krishtit.

TEKNOLOGJITË DHE TIK-U

- Shfrytëzon simbolet për shkrimin e shekujve me shifra romake në kompjuter.
- Përdor programet kompjuterike për shkrimin e një materiali historik.
- Përdor programet kompjuterike për prezantimin e një detyre në histori.
- Përdor internetin për nxjerrjen e të dhënave për ngjarje dhe për figura historike.
- Përdor programet kompjuterike për të ndarë mendime detyra dhe informacionin historik me moshatarët e tij.

SHKENCAT E NATYRËS

Reflekton dhe diskuton për rrjedhojat shoqërore të zhvillimeve shkencore.
Vlerëson rolin qendror të shkencës në botën e sotme.
Kupton karakterin kontradiktor të shkencës dhe faktin që shkencëtarët kanë pikëpamje të ndryshme dhe kundërshtuese si për faktet që përdoren në shkencë ashtu edhe për rreziqet që rrjedhin prej zhvillimeve shkencore.
Kupton çështjet e ndryshme rreth shkencës dhe mjedisit, për shembull.
Kupton ndikimin e përparimeve teknike në shoqëri, për shembull: ndikimi i internetit.

Programi nëpërmjet të gjithë tematikave të tij zhvillon dhe ndërton një numër kompetencash dhe konceptesh, të cilat mbështesin studimin e historisë. Kompetencat historike janë procese dhe aftësi thelbësore që përfshihen në të gjithë programin e historisë nëpërmjet tematikave dhe veprimtarive të sugjeruara. Nxënësit duhet të kuptojnë, të zhvillojnë dhe të ndërtojnë kompetencat dhe konceptet historike si dhe të aftësohen për t'i përdorur ato në mënyrë që të thellojnë dhe të zgjerojnë njohuritë, shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat e tyre në lëndën e historisë, duke arritur progres.

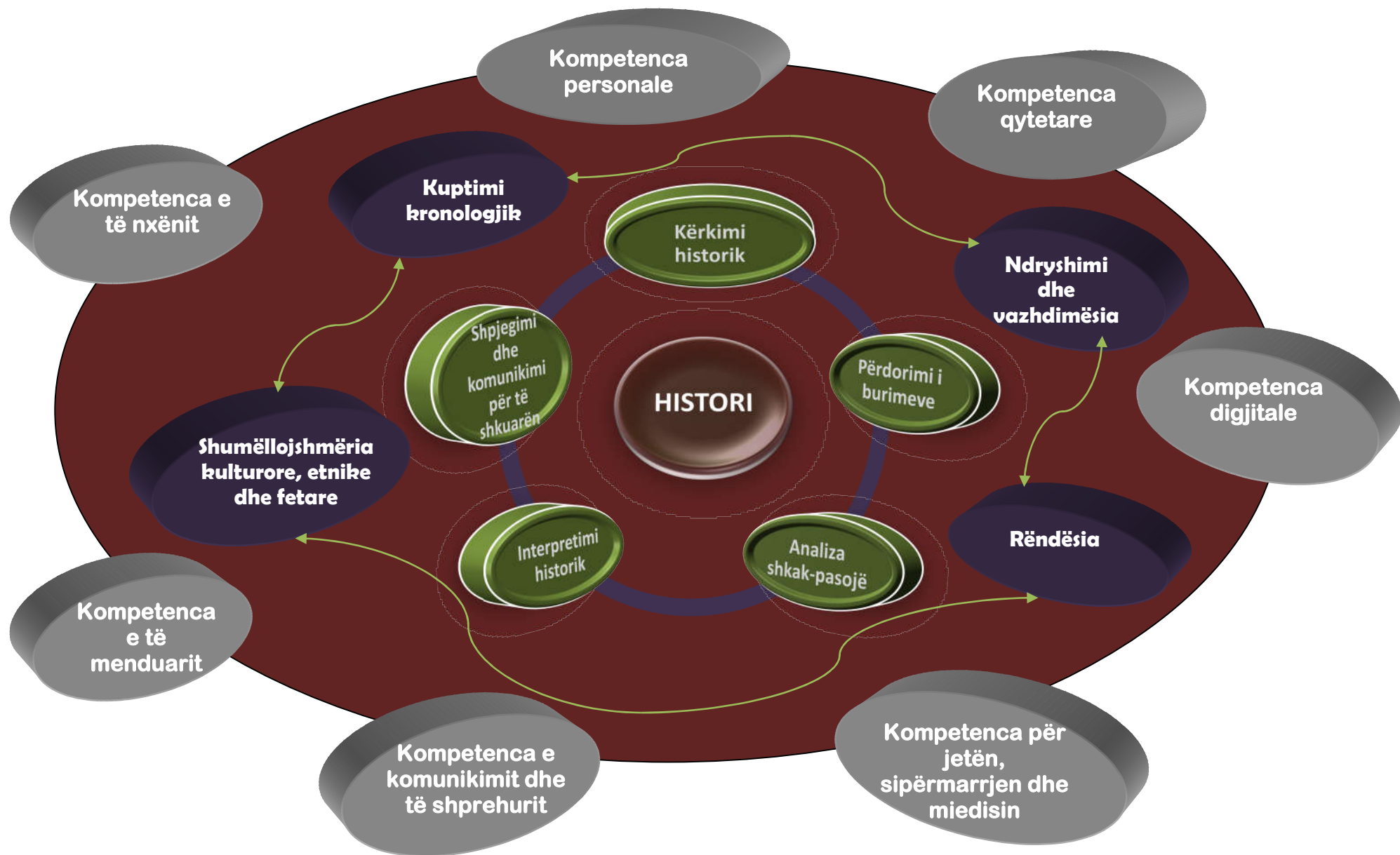
Kompetenca historike janë:

1. Kërkimi historik.
2. Përdorimi i burimeve.
3. Analiza shkak - pasojë.
4. Interpretimi historik.
5. Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën.

Koncepte kyçe historike janë:

1. Kuptimi kronologjik.
2. Ndryshimi dhe vazhdimësia.
3. Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare.
4. Rëndësia.

Diagrami 4. Kompetencat dhe konceptet e lëndës së historisë

Tabela 1. Kompetencat e lëndës dhe përshkrimi i tyre

KOMPETENCAT HISTORIKE				
Përshkrimi i tyre				
Kërkimi historik	Përdorimi i burimeve	Interpretimi historik	Analiza shkak-pasojë	Shpjegimi & komunikimi për të shkuarën
<p>Kërkimi historik përfshin strukturimin e kërkesave në lloje të ndryshme pyetjesh dhe çështjesh historike. Nxënësit duhet të fillojnë të hartojnë dhe të përmirësojnë pyetjet e tyre për të strukturuar një shqyrtim për zhvillimin e hipotezave, për përzgjedhjen dhe dhënien e fakteve për të nxjerrë dhe për të justifikuar konkluzionet e tyre. Nxënësit mund të përdorin njohuritë e tyre të fituara për të sugjeruar hipoteza, ose mund të sugjerojnë hipoteza në fillim të temës, bazuar në supozimet dhe vlerat e tyre, të cilat ata pastaj i testojnë kundrejt provave.</p>	<p>Njohja e së kaluarës bazohet në fakte historike, në prova, të cilat rrjedhin nga burime të sakta historike dhe jo nga supozime paraprake në lidhje me vlefshmërinë dhe me besueshmërinë e burimeve historike të përdorura. Kjo përfshin vlerësimin e vlerës dhe besueshmërinë e dëshmimeve, duke studiuar prejardhjen e qëllimeve dhe gjuhën e burimeve.</p>	<p>Interpretimi ka të bëjë me të kuptuarit se si historianët dhe të tjerët formojnë interpretime. Njerëzit përfaqësojnë dhe interpretojnë të kaluarën në mënyra të ndryshme, duke përfshirë fotografi, shfaqje, filma, tregime, muze etj. Interpretimet reflektojnë rrethanat, në të cilat ato bëhen, dëshmitë në dispozicion, si dhe synimet e atyre që i bëjnë këto interpretime (p.sh.: shkrimtarë, arkeologë, historianë dhe film krijues).</p>	<p>Analiza shkak-pasojë përfshin identifikimin dhe vlerësimin e rëndësisë relative të faktorëve të ndryshëm, si dhe bërjen e lidhjeve shpjeguese ndërmjet shkakut dhe pasojës, duke pasur parasysh marrëdhënien ndërmjet argumenteve shkakësore, dëshmimeve dhe interpretimeve.</p>	<p>Nxënësit zhvillojnë dëgjimin, leximin dhe shkrimin si aftësi për të kujtuar, për të përzgjedhur, për të klasifikuar dhe për të organizuar informacionin historik, duke përdorur me saktësi terminologjinë historike për përshkrimin dhe për shpjegimin e ngjarjeve në të shkuarën. Nxënësit duhet të përdorin edhe teknologjitë e reja ekzistuese sipas nevojave të tyre.</p>

Tabela 2. Konceptet e lëndës dhe përshkrimi i tyre

KONCEPTET HISTORIKE			
Përshkrimi i tyre			
Kuptimi kronologjik	Ndryshimi & vazhdimësia	Shumëllojshmëria kulturore, etnike & fetare	Rëndësia
<p>Kuptimi kronologjik është thelbësor në ndërtimin dhe në shpjegimin e ngjarjeve historike, ç`ka përfshin përdorimin e saktë të datave për të krijuar vijimësinë e ngjarjeve në një shqyrtim, duke përdorur termat dhe fjalorin e saktë kronologjik, si dhe duke</p>	<p>Kuptimi i ndryshimit dhe i vazhdimësisë është i lidhur ngushtë me identifikimin dhe shpjegimin e ndryshimit, e vazhdimësisë brenda dhe përgjatë periudhave historike, si dhe me kuptimin e temave dhe çështjeve gjithëpërfshirëse të periudhave historike.</p>	<p>Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare ka të bëjë me të kuptuarin e përvojave, ideve, besimit dhe vlerave të ndryshme të njerëzve dhe të shoqërive në të shkuarën dhe se si të gjitha këto kanë formësuar botën. Nxënësit duhet të njihen me shumëllojshmërinë kulturore, etnike dhe fetare të shoqërive të ndryshme. Shumëllojshmëria ekziston brenda dhe ndërmjet grupeve për shkak të dallimeve kulturore, etnike, rajonale, gjuhësore, sociale, ekonomike,</p>	<p>Rëndësia ka të bëjë me konsiderimin dhe me vlerësimin e një ngjarjeje historike. Ajo vlerëson pse gjykimet në lidhje me rëndësinë e ngjarjeve historike, çështjeve dhe njerëzve kanë ndryshuar me kalimin e kohës. Gjithashtu, ajo merr parasysh identifikimin e kritereve të përdorura për vlerësimin e rëndësisë së një çështjeje, ngjarje apo personazhi</p>

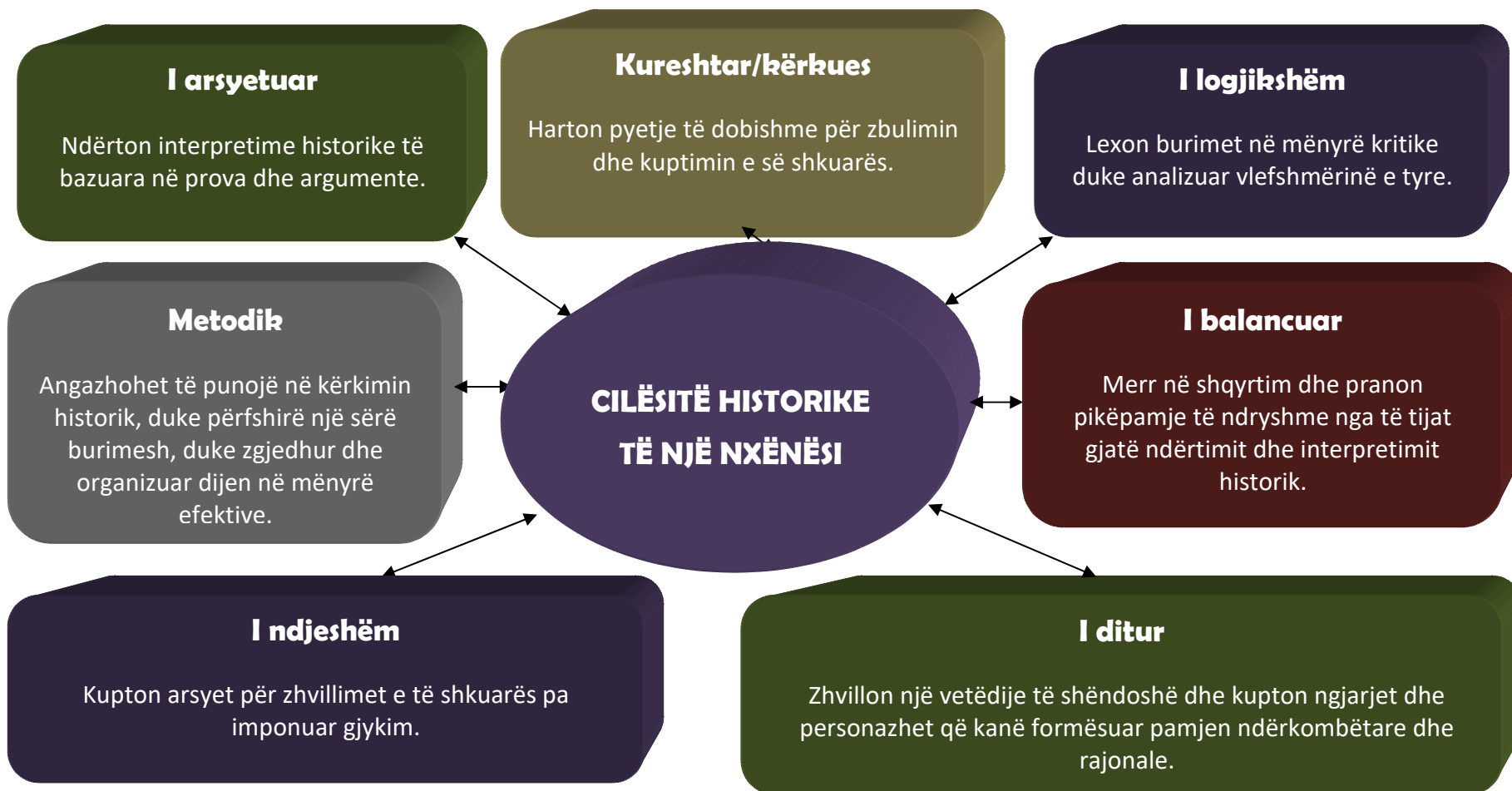
<p>ditur emrat dhe karakteristikat kryesore të periudhave të studiuara. Nxënësit duhet të identifikojnë ndryshimet brenda dhe gjatë periudhave, duke bërë lidhjet midis tyre.</p>		<p>teknologjike, politike dhe fetare. Njohja e kulturave duhet të arrihet nëpërmjet studimit të individëve dhe të grupeve të ndryshme shoqërore, si p.sh.: njohjes të pakicave kombëtare, të shoqërive evropiane dhe atyre joevropiane.</p>	<p>historik, si dhe vlerëson se si këto kritere dhe vlera janë përdorur në përshkrimet e së shkuarës dhe shpjegimin e së tashmes. Deklaratat rreth rëndësisë janë interpretime që mund të bazohen në vendime të kontestueshme rreth ngjarjeve, çështjeve dhe figurave historike, ato shpesh janë të lidhura me sistemet e vlerave të periudhës, në të cilën është shkruar interpretimi.</p>
---	--	---	---

2.6. Cilësitë historike të nxënësit

Lënda e historisë i ndihmon nxënësit që të bëhen të ditur, të logjikshëm, kureshtarë, të balancuar, të ndjeshëm, dhe individë të aftë për të dhënë argumente dhe për të marrë vendime të arsyetuara mirë. Programi i historisë synon t'i pajisë nxënësit me këto cilësi të rëndësishme në mënyrë që t'i mbështesë ata, jo vetëm në zotërimin e dijeve dhe kompetencave historike, por dhe në arritjen e rezultateve të dëshiruara dhe në realizimin e qëllimeve të arsimit parauniversitar, për t'i bërë ata të aftë për të përmbushur studimet e tyre të mëtejshme, si dhe për të nxënë gjatë gjithë jetës.

Diagrami 5. Cilësitë historike të nxënësit

Për të zhvilluar cilësitë historike, mësuesi gjatë mësimit të historisë duhet t'u ofrojë nxënësve mundësi për të kërkuar, për të shqyrtuar, për të vlerësuar aspekte të ndryshme historike dhe për të përdorur TIK-un, si pjesë përbërëse e të mësuarit të tyre. Krijimi i këtyre mundësive rrit angazhimin e nxënësve me kuptimin dhe përdorimin e njohurive të lëndës, koncepteve, kompetencave historike dhe kompetencave kyçe.

Mësuesi i ofron mundësi nxënësit:

- Për të kërkuar aspekte personale, familjare apo aspekte të historisë lokale/kombëtare/botërore dhe për të kuptuar se si ato lidhen në një kontekst më të gjerë historik;
- për të kërkuar aspekte për historinë e qytetërimeve në parahistori, në antikitet, në mesjete, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore dhe për të kuptuar se si ato lidhen me një kontekst të gjerë historik;
- për të shqyrtuar rrugët, në të cilat e kaluara i ka ndihmuar të formojnë identitetin , kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot;
- për të vlerësuar përmes vizitave ku është e mundur, rolin e muzeve, galerive, arkivave historike në ruajtjen dhe paraqitjen e së shkuarës;
- për të përdorur TIK-un, për të kërkuar informacion për të shkuarën në lidhje me datat, personazhet, objektet, ngjarjet dhe proceset historike, si dhe për të përzgjedhur, klasifikuar, organizuar dhe paraqitur gjetjet.

Nxënësi:

- ***Kërkon aspekte personale, familjare apo aspekte të historisë së zonës/vendit e më gjerë dhe kupton se si ato lidhen me një kontekst më të gjerë historik.*** Duke hetuar historinë personale, familjare, zonës/vendit e më gjerë i krijohet mundësia nxënësit, që të angazhohet me burimet lokale dhe të vizitojë vendet historike. Kjo i ndihmon ata të vlerësojmë rëndësinë e së kaluarës në jetën e tyre.

- ***Kërkon aspekte për historinë e qytetërimeve në parahistori, në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore, kupton se si ato lidhen me një kontekst të gjerë historik.*** Duke bërë kërkime mbi historinë e qytetërimeve në parahistori, në antikitet, në mesjetë, në periudhën moderne dhe në periudhën bashkëkohore, i krijohet mundësia nxënësit, që të përdorë burimet për të kuptuar lidhjet e brendshme e të jashtme midis ngjarjeve, periudhave dhe shoqërive të ndryshme, marrëdhëniet shkak-pasojë, si dhe lidhjet e qytetërimit të popullit shqiptar me qytetërimet botërore, duke krijuar te nxënësi bindjen se qytetërimet e sotme janë një vazhdimësi progresive e qytetërimeve të hershme, pra e sotmja e ka burimin tek e kaluara dhe është e lidhur me të.
- ***Shqyrton rrugët në të cilat e kaluara i ka ndihmuar të formojnë identiteti , kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot.*** Kjo përfshin: eksplorimin e marrëdhëniet në mes të kaluarës dhe të tashmes, të kuptuarit që idetë, vlerat, besimet rrjedhin nga një proces ndryshimi dhe ndërveprimi i vazhdueshëm, duke vlerësuar atë që njerëzit brenda një kulture kanë të përbashkët, si dhe diversitetin e tyre, duke vlerësuar se kulturat janë gjithmonë në ndryshim si rezultat i kontaktit me kulturat e tjera. Duke studiuar rrugët në të cilat e kaluara ndihmon për të formuar identitetet, kulturat e përbashkëta, vlerat dhe qëndrimet sot, nxënësit përgatiten për jetën në një shoqëri të ndryshme e shumë-etnike, në një botë gjithnjë e më të ndërvarur.
- ***Vlerëson përmes vizitave ku është e mundur, rolin e muzeve, galerive, arkivave historike në ruajtjen dhe paraqitjen e së shkuarës.*** Kjo përfshin përdorimin e muzeve, galerive, arkivave dhe vende historike për të gjeneruar dhe për t'u përgjigjur pyetjeve rreth të shkuarës dhe për të ngjallur interesin e nxënësve, në mënyrë që ata në jetën e tyre përtej shkollës, të vazhdojnë përdorimin e këtyre burimeve.

- ***Përdor ICT për të kërkuar informacion për të shkuarën në lidhje me datat, personazhet, objektet, ngjarjet dhe proceset historike, si dhe për të përzgjedhur, klasifikuar, organizuar dhe paraqitur gjetjet.*** Kjo përfshin: vlerësimin e faqeve të internetit, duke marrë parasysh prejardhjen e materialeve dhe duke vlerësuar vlerën e tyre, si dhe përdorimin e TIK-ut për të kërkuar të dhëna historike, për të përzgjedhur, për të klasifikuar, për të organizuar dhe për të prezantuar informacionin. Nxënësi duhet të ketë mundësi për të ripunuar, për të ristrukturuar punën e tyre dhe për të reflektuar mbi këtë proces.

3. SHKALLA E DYTË

Lënda e historisë në arsimin bazë fillon në shkallën e dytë të kurrikulës, përkatësisht në klasat katër dhe pesë, të arsimit fillor. Programi i historisë gjatë shkallës së dytë, ngjall imagjinatën, nxit kureshtjen e nxënësve dhe zhvillon identitetin e tyre përmes kuptimit të historisë në nivel personal, lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar.

Nëpërmjet studimit të historisë e njohjes së ngjarjeve në të kaluarën, nxënësit kuptojnë dilemat, zgjedhjet dhe besimet e njerëzve në të shkuarën dhe sot, si dhe janë të aftë të pyesin dhe të përgjigjen për të tashmen, duke e lidhur atë me të shkuarën.

Nxënësit aftësohen të kërkojnë, të vlerësojnë, të përdorin burimet, të identifikojnë interpretime të ndryshme për të shkuarën, dhe të mësojnë që gjykimet që ata bëjnë, të jenë të bazuara në burime e argumente. Ata vlerësojnë çfarë kanë mësuar, pse e kanë mësuar dhe mund të debatojnë për rëndësinë e saj.

Të mësuarit dhe ndërmarrja e aktiviteteve në histori kontribuon në arritjen e qëllimeve të programit mësimor për të gjithë nxënësit, për t'u bërë:

- Nxënës të suksesshëm, që kënaqen nga mësimi dhe bëjnë përparim e arritje;
- individë me besim, të cilët janë në gjendje të jetojnë të sigurt, të shëndetshëm dhe të aftë të përmbushin kërkesat e jetës;
- qytetarë të përgjegjshëm që japin kontribut pozitiv në shoqëri.

3.1. Përmbajtja e kurrikulës

Gjatë zhvillimit të programit të historisë për shkallën e dytë të kurrikulës, është ndjekur zbatimi i parimit të rrathëve koncentrikë në njohjen e historisë, ku nxënësit ndërtojnë dhe demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera, për lëndën fillimisht nëpërmjet njohjes dhe kuptimit të historisë personale e familjare, historisë së shkollës, historisë së zonës dhe rajonit, historisë së vendit të tyre, për t'u zgjeruar më pas në njohjen dhe kuptimin e ngjarjeve dhe aspekteve më të rëndësishme të historisë globale si dhe në njohjen e zhvillimit të shoqërive të para njerëzore. Nëpërmjet programit, nxënësit i krijohet mundësia të kuptojnë evolucionin e shoqërisë njerëzore nga epoka parahistorike në epokën historike.

Nxënësit analizojnë në mënyrë kritike zhvillimin e këtyre marrëdhënieve nga e kaluara në të tashmen në mënyrë që të kuptojnë jetën dhe ngjarjet e së shkuarës, vijimësinë, lidhjen e tyre shkak-pasojë, lidhjen e ngjarjeve me të tashmen dhe me të ardhmen, si dhe ndërvarësinë ndërmjet tyre. Në përfundim të shkallës së dytë të kurrikulës ata janë të aftë t'u përgjigjen pyetjeve kyçe të mëposhtme.

Pyetje kyçe

- Si ka ndryshuar apo ka mbetur e njëjtë jeta personale dhe familjare me kalimin e kohës?
- Si e ndërtojmë linjën kohës, si e llogarisim kohën?
- Si mund të tregojmë se e tashmja është e ndryshme nga e kaluara ose e ngjashme me të kaluarën?

- Cilat aspekte të së shkuarës mund të shihni sot? Çfarë tregojnë ato?
- Si mësojmë ne për jetën në të kaluarën? Çfarë është historia dhe si historianët e ndërtojnë të shkuarën?
- Kush janë njerëzi e parë? Si jetonin paraardhësit tanë?
- Si lindën qytetërimet e para? Si u zhvillua qytetërimi ilir?
- Si pasqyrohet vazhdimësia antike në kohën e sotme?

Përmbajtja e dhënë në program ofron mundësi për zhvillimin dhe ndërtimin e koncepteve, njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave, të cilat janë të ndërlidhura me njëra –tjetrën dhe duhet të jepen në mënyrë të integruar në të gjithë tematikat e përcaktuara në program me qëllim ndërtimin dhe zbatimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe. Tematikat janë bazë për të siguruar rezultatet e të nxënit, sipas koncepteve dhe kompetencave historike. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë/shkathtësitë, qëndrimet/vlerat, konceptet kyçe si dhe veprimtari/situata/projekte të sugjeruara për secilën klasë të shkallës së dytë(klasa e katërt, klasa e pestë).

3.2. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike.

Përgjatë gjithë programit të historisë zhvillohen konceptet historike (*kuptimi kronologjik; ndryshimi dhe vazhdimësia; shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare, rëndësia;*) njohuritë, aftësitë/ shkathtësitë dhe qëndrimet që duhet të zotërojnë nxënësi për realizimin e kompetencave historike: *Kërkimi historik. Përdorimi i burimeve. Analiza shkak- pasojë. Interpretimi. Shpjegimi dhe komunikimi për të kaluarën.*

Tabela 3. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike.

SHKALLA E DYTË (Klasa e katërt dhe klasa e pestë)				
REZULTATET E TË NXËNIT PËR KOMPETENCAT HISTORIKE				
Kërkimi historik	Përdorimi i burimeve	Interpretimi historik	Analiza shkak- pasojë	Shpjegimi & komunikimi për të kaluarën
<ul style="list-style-type: none"> • Kërkon për të shkuarën nga një sërë burimesh historike dhe informacioni: (dokumentet, burimet e shkruara, historinë gojore, medie, piktura, muze, galeri, fotografi, muzikë dhe internetin , objekte të ndryshme, veshje, tregime, shkrime, dëshmitar, fakte nga artet, ndërtesat historike) si bazë për përshkrimin e një ngjarjeje historike; • shtron pyetje për të shkuarën dhe shqyrton burimet për t'iu përgjigjur këtyre pyetjeve; • përvetëson elemente të vëzhgimit që lidhen me përshkrimin e objekteve të thjeshta historike 	<ul style="list-style-type: none"> • Shfrytëzon burime të ndryshme të informacionit për një çështje të caktuar historike; • ndërton një ngjarje historike duke përdorur një sërë burimesh; • përdor hartat historike, duke transmetuar një informacion të qartë për zhvillimin e një ngjarjeje të caktuar; 	<ul style="list-style-type: none"> • Kupton se e kaluara mund të njihet dhe të tregohet nëpërmjet formave e mënyrave të ndryshme të informacionit, si: muzetë, legjendat, filmat historikë, fotot, objektet, materialet e shkruara, intervistat, këngët, ditarët etj; • veçon informacionin më të rëndësishme nga ai më pak i rëndësishmi për një problem të caktuar; • tregon se si disa aspekte të kaluarës mund të interpretohet në mënyra të ndryshme nga njerëz të ndryshëm. • jep shembuj se si përvojat e grupeve të caktuara mund të interpretohen ndryshe nga njerëz me prejardhje dhe këndvështrime të ndryshme kulturore; • vlerëson rëndësinë e ngjarjeve, të njerëzve dhe të zhvillimeve në kontekstin e tyre historik dhe në ditët e sotme; • analizon dhe vlerëson në mënyrë kritike interpretimet për ngjarje apo dukuri të ndryshme historike. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bën lidhjen ndërmjet shkaqeve, ngjarjeve dhe pasojave; • kupton efektin e kohës, të vazhdimësisë dhe të ndryshimit në marrëdhëniet shoqërore, vijimësinë e ngjarjeve në të kaluarën dhe lidhjen e tyre shkak-pasojë, si dhe rolin e tyre në perspektivat e së ardhmes; 	<ul style="list-style-type: none"> • Komunikon njohuritë historike në mënyra të ndryshme (për shembull, duke folur, me shkrim, duke përdorur TIK); • mbledh informacion për një çështje të caktuar historike dhe e prezanton atë në mënyra alternative para grupit;
REZULTATET E TË NXËNIT PËR KONCEPTET				
Kuptimi kronologjik	Ndryshimi dhe vazhdimësia		Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare	Rëndësia
<ul style="list-style-type: none"> • Rendit ngjarjet historike në mënyrë kronologjike, duke përdorur një gamë të termave që lidhen me kohën; • vendos ngjarjet dhe objektet në mënyrë kronologjike; • vendosë ngjarjet, njerëzit dhe ndryshimet në periudhën e saktë kohore; 	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon ndryshimet midis mënyrave të jetës në kohë të ndryshme; • krahason objekte nga e kaluara dhe e tashmja për të kuptuar ndryshimin dhe vazhdimësinë; • identifikon disa nga ngjarjet dhe proceset historike që kanë pasur ndikim thelbësor në historinë e vendit; 		<ul style="list-style-type: none"> • Dallon vendin që zë trashëgimia jonë kulturore në trashëgiminë kulturore botërore dhe identifikon shumëllojshmërinë kulturore, etnike dhe fetare; • vlerëson monumentet më të 	<ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson rëndësinë e së kaluarës në jetën e tij dhe tregon mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen

<ul style="list-style-type: none"> • përshkruan historinë personale dhe familjare, ngjarjet më të rëndësishme historike të zonës/vendit dhe përdorur saktë datat; • përcakton periudhat historike: (parahistori, antikitet, mesjetë, moderne ; bashkëkohore;) • ndërton linjën e kohës, duke vendosur në të periudhat historike dhe ngjarjet e rëndësishme historike; • përdorë saktë datat dhe fjalorin për periudha të ndryshme historike; • kryen veprime të thjeshta për llogaritjen e kohës. 	<ul style="list-style-type: none"> • përshkruan kushtet e jetesës së njerëzve në periudhën e gurit, ndryshimet e këtyre kushteve si rezultat i shpikjes së bronzit dhe hekurit; • përcakton faktorët që çuan në lindjen e qytetërimeve; • përshkruan tiparet e përgjithshme të zhvillimit ekonomik dhe shoqëror të qytetërimeve antike, shoqërinë dhe jetën e përditshme, artin, kulturën, shkencën, dhe besimin e këtyre qytetërimeve; • identifikon dhe përshkruan situatat, arsyet dhe rezultatet e një ngjarjeje në një periudhë të caktuar historike dhe ndryshimet që solli kjo ngjarje; • përshkruan dhe bën lidhjet ndërmjet ngjarjeve kryesore, situatave dhe ndryshimeve për një periudhë të caktuar historike dhe për periudha të ndryshme të shoqërisë. 	<p>rëndësishme kulturore të antikitetit si pjesë e trashëgimisë kulturore botërore sot;</p> <ul style="list-style-type: none"> • kupton vlerat e trashëgimisë historike, duke e vlerësuar këtë trashëgimi si pjesë të përcaktimit të identitetit të një populli; • kupton se kultura e vendit të tij dhe kulturat e tjera janë pjesë e një procesi historik. 	<p>nga të tjerët në raport me kohën dhe hapësirën.</p>
--	--	--	--

3.3. Koha mësimore

Lënda e historisë në shkallën e dytë të arsimit bazë, klasat katër dhe pesë, zhvillohet për 35 javë mësimore me nga 1 orë secila, pra gjithsej 35 orë vjetore për secilën klasë. Programi i lëndës së historisë specifikon kohën mësimore (orët e sugjeruara) për secilën tematikë dhe për secilën klasë. Sasia e orëve mësimore për secilën tematikë është sugjeruese. Përdoruesit e programit duhet të respektojnë sasinë e orëve vjetore të lëndës, kurse janë të lirë të ndryshojnë (shtesë ose pakësim) orët e sugjeruara për secilën tematikë, në funksion të aftësisë të nxënësve me kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës .

Për secilën tematikë të dhënë në program janë parashikuar dhe situata/veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda kohës mësimore të sugjeruar për secilën tematikë. Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim, që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë dhe në orët totale

vjetore.

Në program, për secilën klasë, afërsisht 60-70% e orëve mësimore totale janë menduar për ndërtimin e njohurive të reja lëndore nëpërmjet situatave të të nxënit dhe 40-30% e tyre janë menduar për veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Nëpërmjet këtyre veprimtarive/projekteve hartuesi i tekstit dhe mësuesi integron lëndën e historisë me fushat e tjera kurrikulare dhe me temat ndër kurrikulare. Nxënësi në orët e veprimtarive/projekteve zbaton në situata praktike dhe konkrete kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe.

Tabela 4. Koha mësimore për çdo tematikë dhe temë

SHKALLA E DYTË	
KLASA 4	
Tematika	Orë të sugjeruara ⁱⁱ
Proceset historike, koha, ndryshimi dhe vazhdimësia	35
1. Historia ime dhe e familjes sime	11
2. Lojërat, argëtimet, festat dhe festimet	6
3. Mite dhe legjenda	4
4. Zona dhe vendi im	14
KLASA 5	
Tematika	Orë të sugjeruara
Proceset historike, koha, ndryshimi dhe vazhdimësia	35
1. Historia dhe burime	11
2. Shoqëritë e para njerëzore	12
3. Qytetërimet antike, themeli i kulturës evropiane	12

KLASA 4

Tematika: Proceset historike, koha, ndryshimi dhe vazhdimësia

Përshkrimi i tematikës

Gjatë zhvillimit të kësaj tematike nxënësit kuptojnë rolin e kohës, ndryshimit e vazhdimësisë dhe përdorimin e burimeve të ndryshme historike. Duke krahasuar aspekte të jetës në të shkuarën me ato në të tashmen nxënësit aftësohen të kërkojnë, të përdorin burimet, të interpretojnë, të komunikojnë për të shkuarën, duke u nisur fillimisht nëpërmjet njohjes dhe kuptimit të historisë personale dhe familjare, lojërave, argëtimeve, festave dhe festimeve tradicionale, miteve e legjendave, për t'u zgjeruar më pas në njohjen dhe kuptimin e ngjarjeve më të rëndësishme historike që kanë luajtur rol në historinë e zonës dhe vendit të tyre si dhe në njohjen e disa prej figurave historike që kanë kontribuar për vendin dhe me gjerë.

Nëpërmjet njohjes së trashëgimisë kulturore si shprehje e shumëllojshmërisë së vlerave kulturore, etnike dhe fetare nxënësit dallojnë tiparet historike të vendit dhe respektojnë dallimet kulturore, fetare dhe etnike. Ata vlerësojnë vendin që zë trashëgimia jonë kulturore, në trashëgiminë kulturore botërore.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 35 orë mësimore. Për secilën tematikë të dhënë në programin e mëposhtëm, sugjerohet të zhvillohen dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”.

Për secilën tematikë të dhënë në programin e mëposhtëm janë parashikuar orët mësimoreⁱⁱⁱ për njohuritë, aftësitë/shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat, së bashku me orët për veprimtaritë. Tematikat së bashku me veprimtaritë realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 4 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 4 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>1.Historia ime dhe e familjes sime.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Burime të thjeshta historike. • Datat dhe ngjarje të rëndësishme personale dhe familjare. • Pema e familjes. • Linja e kohës. • Llogaritja e kohës. • Aspekte të jetës familjare të njerëzve në të kaluarën. • Ndryshimet në mënyrat e jetesës së familjes sot me të kaluarën. 	<p>Historia ime dhe e familjes sime</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kërkon dhe përdor burime apo dëshmi të thjeshta historike nga jeta personale dhe familjare si: objekteve të thjeshta nga e kaluara e tij, fotografi, lodrat e tyre të para, veshjet, pupat, biberon, libri i parë që kanë lexuar, objekte të ndryshme shtëpiake, etj; • përcakton dhe përshkruan data e ngjarje të rëndësishme nga historia personale e familjes së tij apo një personi të afërm, ditëlindjet e vëllezërve dhe motrave, ditëlindjet e prindërve dhe gjyshërve, raste të ditëlindjeve, vdekjeve dhe ngjarjeve të tjera familjare në të shkuarën, kur është ndërtuar shtëpia ime apo që kur familja ime jeton këtu, data të rëndësishme në jetën e familjes sime (kur babai, mamaja, motra, vëllai ka filluar punë, kur kanë ndryshuar punë, kur një pjesëtar i familjes ka emigruar ose migruar); • ndërton pemën e familjes së tij; • ndërton historinë e tij personale, duke vendosur datat dhe ngjarjet më të rëndësishme në një linjë të thjeshtë kohore;

<p>2. Lojërat, argëtimet, festat dhe festimet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lojërat dhe argëtimet. • Festat dhe festimet. <p>3.Mite dhe legjenda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mite dhe legjenda me prejardhje të ndryshme kulturore, etnike dhe fetare. <p>4.Zona dhe vendi im</p> <ul style="list-style-type: none"> • Objektet historike, kulturore. • Ngjarje të rëndësishme historike. • Figurat historike. • Simbolet kombëtare. • Institucione publike. • Trashëgimi e mbrojtur. 	<ul style="list-style-type: none"> • kryen llogaritje të thjeshta të kohës për ngjarje personale ose familjare; • dallon ndryshimet dhe shembujt e vazhdimësisë në jetën e prindërve dhe gjyshërve në veshje, ushqim, libra, lojëra, aktivitet e kohës së lire, komunikacion, rrugë, transport, në ndërtime dhe mjedisin natyror; • tregon mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen nga të tjerët në raport me kohën dhe me hapësirën; • tregon aspekte të jetës familjare të njerëzve në të kaluarën: ku jetonin ata, shtëpitë e tyre, punët që ata bënin, rrobat dhe ushqimi i tyre, si udhëtonin, lojërat, kërcimet dhe këngët e tyre; • vlerëson rëndësinë e së kaluarës në jetën e tij. <p>Lojërat, argëtimet, festat dhe festimet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstron disa lojëra dhe argëtime që pëlqehen dhe luhen në zonën dhe vendin e tij; • demonstron disa lojëra dhe argëtime që pëlqeheshin dhe luheshin nga prindërit dhe gjyshërit në të kaluarën; • përshkruajnë disa lojëra dhe argëtime që luheshin nga fëmijët në shoqëritë e lashta (antike) dhe në vendet e tjera; • tregon ndryshimet ndërmjet lojërave dhe argëtimit sot me ato në të shkuarën; • përshkruan origjinën dhe traditat e disa festave dhe festimeve të përbashkëta në Shqipëri, Kosovë dhe vende të tjera si: festa e Vitit të Ri, festa e Karnavaleve (festa e Maskave), festat e 7-8 Marsit, festat e 28-29 Nëntorit etj; • tregon disa festa e festime që festoheshin në të shkuarën (kohët e lashta) dhe vazhdojnë të festohen edhe sot; • shqyrton disa prej ceremonive, tregimeve, poezive, muzikës, vallëzimeve dhe lojërave që lidhen me këto festa dhe festime; <p>Mite dhe legjenda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon mite dhe legjenda me prejardhje të ndryshme kulturore, etnike dhe fetare për Shqipërinë, Kosovën dhe vende të tjera; • ndan imagjinaren nga realja në një histori, mit legjendë dhe dallon personat realë në to; <p>Zona dhe vendi im</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton objektet më të rëndësishme kulturore dhe historike të zonës me vlera kombëtare e më gjerë; • krahason fotografi, vizatime të zonës në të kaluarën me ato të tanishme, duke nxjerrë në pah ndryshimin dhe vazhdimësinë e këtyre objekteve; • përshkruan ngjarje të rëndësishme në historinë e zonës me impakt në historinë
---	---

<ul style="list-style-type: none"> • Shqiptarë të famshëm. 	<p>kombëtare dhe i vendos në linjën e kohës;</p> <ul style="list-style-type: none"> • përcakton figurat historike kryesore të zonës dhe kontributin e tyre në jetën shoqërore, shkencore, artistike dhe kulturore të vendit; • dallon simbolet kombëtare dhe përshkruan origjinën e tyre;(flamuri; stema; himni; harta; monedhat) • dallon si këto simbole kanë ndryshuar përgjatë kohërave; • dallon disa nga institucionet e rëndësishme të zonës dhe vendit; (parlamenti, kryeministria, ministrinë, komuna ose bashki, teatri, muzeu, banka, qendra shëndetësore, posta etj.) • mbledh dhe përdor një sërë burimesh (faktesh) të thjeshta historike: histori gojore, fotografi, gazeta të vjetra; • dallon dhe vlerëson vendin që zë trashëgimia jonë kulturore në trashëgiminë kulturore botërore; (Butrinti, Berati, Gjirokastra, polifonia labe, trashëgimi e mbrojtur nga UNESCO) • kupton vlerat e trashëgimisë historike, duke e vlerësuar këtë trashëgimi si pjesë të përcaktimit të identitetit të një populli; • kupton se kultura e vendit të tij dhe kulturat e tjera janë pjesë e një procesi historik; • identifikon dhe vlerëson rolin e shqiptarëve të shquar në botë. (kontributi i tyre në fusha të ndryshme kulturore, art, sport, shkencë, teknologji etj)
---	--

Klasa 4

Qëndrime dhe vlera

- Vlerëson gamën e burimeve historike dhe të informacionit, si: dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, medieve të ndryshme, pikturat, muzetë, galeritë, fotografitë, muzikën dhe internetin, si baza për studimin dhe përshkrimin e një ngjarjeje historike.
- Vlerëson rëndësinë e së kaluarës në jetën e tij dhe tregon mënyrën si ata ngjasojnë dhe diferencohen nga të tjerët në raport me kohën dhe hapësirën.
- Shfaqin interes për njohjen e ngjarjeve të rëndësishme historike të zonës/vendit dhe tregon vijimësinë e ngjarjeve në të kaluarën dhe marrëdhënien shkak-pasojë.
- Shfaq interes dhe kuriozitet për të njohur objektet e rëndësishme historike të zonës/vendit të tij dhe kupton rolin e kohës në ndryshueshmërinë e njerëzve dhe shoqërisë.
- Vlerëson dhe respekton figurat historike, të cilat kanë kontribuar në fusha të ndryshme për zonën/vendin dhe më gjerë.
- Vlerëson trashëgiminë kulturore të zonës/vendit të tij.
- Respekton origjinën historike dhe kupton dobinë e larmisë etnike dhe kulturore të shoqërisë.
- Demonstron gatishmëri për të pranuar njerëzit nga komunitete të ndryshme.
- Shfaq krenari për vendin e tij.
- Vlerëson dhe respekton larminë në shoqëri, si dhe kontributin e kulturave dhe grupeve të ndryshme fetare e shoqërore.

- Demonstron aftësitë bazë të kërkimit historik.
- Shtron pyetje dhe gjen përgjigje, vlerëson burimet, identifikon dhe analizon interpretime të ndryshme dhe gjykon bazuar në argumente.
- Respekton saktësinë e burimeve historike dhe dallon diferencën midis faktit dhe supozimit.
- Tregon se disa ngjarje dhe ndryshime mund të interpretohen në mënyra të ndryshme dhe shpjegojnë arsyet e mundshme për këtë interpretim.
- Vlerëson dhe respekton pikëpamjet e të tjerëve.
- Tregon integritet në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit.
- Paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet e tij.
- Është krijuar dhe prezanton idetë e reja të tij.
- Demonstron interes dhe kuriozitet për historinë.
- Demonstron shpirtin e objektivitetit dhe paanësisë.
- Vetë vlerësohet dhe përdor mendimin kritik dhe kritikën konstruktive në situata të thjeshta.
- Demonstron pavarësi dhe besim në vetvete.
- Respekton punën e kryer mirë dhe pranimin e opinionëve të tjera (madje edhe të kundërta) duke treguar tolerancë.
- Demonstron vullnet në arritjen e rezultateve.
- Respekton përpjekjet personale dhe ato në grup.

Klasa 4 **Koncepte dhe terma**

Moshë(i vjetër/më i vjetër; i ri/më i ri); datëlindje; dallime; ngjashmëri; ndryshim dhe vazhdimësi; pandryshueshmëri; kronologji: kohë më parë, tani, më pas; vija e jetës; jeta në të kaluarën; mënyrë jete; ndryshimet ndërmjet të kaluarës dhe të tashmes; data të rëndësishme të familjes; ndryshimet në familje; historia e familjes; burime historike; mënyra e jetesës; emri i shkollës; figura të shquara; linja e kohës; lojë tradicionale; festat dhe festimet në të kaluarën; kulturë; larmi kulturore; kontributi i kulturave të ndryshme; figura të njohura historike të zonës/ kombit; traditat e zonës; simbole kombëtare; origjina e simboleve; tradita; festime; aspekte të jetës në të shkuarën; periudhë historike; identiteti kulturor dhe historik; trashëgimi kulturore; pasuri kulturore; elemente të trashëgimisë kulturore

Klasa 4 **Situata të sugjeruara^{iv}**

Linja e kohës

- Nxënësit sjellin fotografi të periudhave të ndryshme moshore ose sende vetjake që kanë përdorur më parë (biberon, pupa, lodra, libra, çanta) dhe i vendosin ato sipas rendit të caktuar kronologjik (nga më parë deri më tani).

Historia e shkollës.

- Ndërton historikun e shkollës. Rindërton një ditë shkolle në të kaluarën duke përdorur një gamë burimesh të thjeshta si: kujtime të ish-nxënësve, tekstet e vjetra, fotografi të shkollës dhe nxënësve, orënditë, pajisjet shkollore, histori gojore, etj dhe krahason pamjen e saj në të kaluarën me pamjen e saj sot, duke evidentuar ndryshimet.

Festat dhe festimet

- Grumbullojnë të dhëna për festat vendore dhe/ose tradicionale nëpërmjet fotografive, pikturave, punimeve artistike, skicave, filmave

artistikë e dokumentarë etj. P.sh.: Tregojnë përrallën ose këndojnë këngën e Vitit të Ri.

Lojërat dhe argëtimet në të shkuarën

- Luajnë lojëra të ndryshme nga e kaluara dhe recitojnë vjersha, ose këndojnë këngë që lidhen me to.

Zona ime përgjatë kohërave

- Nxënësit diskutojnë me njerëz të moshuar për objekte në zonën e tyre, të llojeve dhe kohërave të ndryshme, të cilat kanë ndryshuar ose kanë mbetur të njëjta, si për shembull: banesat, mobilimi i shtëpive, pajisjet shtëpiake, automjetet, spitalet, shërbimet shëndetësore, shkollat, rrugët, ndryshimet në shërbime etj.
- Nxënësit organizojnë një ekskursion në zonën ku jetojnë për të njohur objektet e kultit, shtëpitë e vjetra karakteristike, urat, rrugët e vjetra, objektet industriale, puset, spitalet, ndërtesat e vjetra, objektet e artit dhe të kulturës, manastiret, varrezat, fasadat e dyqaneve dhe të ndërtesave, kështjellat, kalatë, vendet e betejave historike etj.
- Nxënësit mbledhin dhe shqyrtojnë objekte të vjetra dhe i paraqesin gjetjet, duke i vendosur saktë në linjën e kohës.
- Nxënësit dëgjojnë kujtime të njerëzve të moshuar për aspekte të jetës e përditshme në komunitetin e tyre si ka qenë dhe si ka ndryshuar, si dhe histori të njerëzve të shquar të komunitetit.
- Një arkitekt u flet nxënësve për stilin dhe karakteristikat e ndërtimit të zonës, ndryshimet që ka pësuar ajo në periudha të ndryshme historike.
- Nxënësit diskutojnë me prindërit ose persona të tjerë si udhëtonin njerëzit më parë dhe si udhëtojnë tani, si transportoheshin mallrat dikur dhe si transportohen tani.
- Nxënësit ndërtojnë një ditë nga e kaluara e gjyshërve të tyre.

Trashëgimia kulturore në zonën time

- Nxënësit mbledhin të dhëna të ndryshme burimore, si për shembull: veshje, gatime, orenditë shtëpiake etj., lojëra, folklor, të cilat pasqyrojnë vazhdimësinë dhe traditën kulturore të zonës së tyre.

Historia e zonës sime

- Nxënësit mbledhin, tregojnë dhe evidentojnë ngjarjet më të rëndësishme historike të zonës.

Figura të rëndësishme historike

- Njëpërmjet një vizite në muze, nxënësit dëgjojnë histori nga jetët e njerëzve, të cilët kanë dhënë kontribut në historinë kombëtare nëpërmjet veprimtarive shkencore, teknologjike, kulturore, artistike etj., si dhe për ata njerëz që kanë kontribuar në zhvillimet shoqërore dhe politike.
- Shikojnë dhe komentojnë në klasë video rreth jetës së figurave historike .
- Organizojnë takime dhe biseda me njerëz që njohin ose kanë shkruar mbi jetën e personazheve.
- Ndërtojnë poster, ese, poezi, tregime, intervista imagjinare për figurat historike.

KLASA 5

Tematika1. Historia dhe burimet

Përshkrimi i Tematikës

Kjo tematikë i aftëson nxënësit të demonstrojnë njohuri, aftësi, vlera dhe qëndrime mbi rëndësinë e historisë dhe historianëve në ndërtimin dhe kuptimin e ngjarjeve të së shkuarës. Nxënësi vlerëson gamën e burimeve historike dhe të informacionit, si: dokumentet, burimet e shkruara, historinë gojore, mediet e ndryshme, pullat, pikturat, muzetë, galeritë, fotografitë, muzikën dhe internetin, si baza për studimin dhe përshkrimin e një ngjarjeje historike. Ata aftësohen të vlerësojnë kërkimin historik dhe burimet historike si pjesë themelore në punën e historianit.

Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit mësojnë të punojnë si historianë, mësojnë organizimin kronologjik të historisë dhe kryejnë veprime për llogaritjen e kohës.

Kjo tematike sugjerohet të zhvillohet në 11 orë mësimore^v. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 5 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 5 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>Historia dhe burimet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Roli i historisë dhe historianit në ndërtimin dhe kuptimin e të shkuarës. • Burimet historike dhe rëndësia e tyre. • Llojet e burimeve dhe historia gojore • Hartat historike • Periudhat historike dhe kronologjia • Linja dhe llogaritja e kohës 	<p>Historia dhe burimet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon rëndësinë e historisë dhe historianit në njohjen e ngjarjeve, njerëzve dhe vendeve në të kaluarën; • shpjegon rolin dhe rëndësinë e kronologjisë, burimeve dhe provave, për historinë dhe historianët; • dallon rëndësinë e kërkimit historik në punën e historianit; • evidenton një gjerësi burimesh historike, duke përfshirë dokumentet, burimet e shkruara, historinë gojore, medie, piktura, muze, galeri, fotografi, muzikë dhe internetin si bazë kërkimi për përshkrimin e një ngjarjeje historike; • klasifikon natyrën dhe llojet e burimeve historike, duke dalluar burimet primare nga ato sekondare; • shpjegon rëndësinë e burimeve historike në ndërtimin e historisë; • lexon një hartë historike; • përcakton periudhat historike: (parahistori, antikitet, mesjetë, moderne ; bashkëkohore;) • ndërton linjën e kohës, duke vendosur në të periudhat historike dhe ngjarjet e rëndësishme historike; • kryen veprime të thjeshta për llogaritjen e kohës;

Tematika 2. Shoqëritë e para njerëzore

Përshkrimi i Tematikës

Kjo tematikë i aftëson nxënësit të demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi qytetërimin botëror në parahistori, shoqërinë parahistorike dhe veprimtarinë e njeriut (homosapiens) mbi natyrën si një proces evolutiv. Tematika përshkruan kushtet e jetesës së njerëzve në periudhën e gurit, ndryshimet e këtyre kushteve si rezultat i shpikjes së bronzit dhe hekurit.

Nxënësit mësojnë për evolucionin e kulturave të para në territoret shqiptare, besimin dhe artet, fundin e parahistorisë dhe fillimin e historisë së qytetërimeve.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 12 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 5 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 5 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>Shoqëritë e para njerëzore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Njerëzit e parë dhe shoqëria njerëzore në parahistori. • Tipare të jetës së shoqërisë njerëzore nga epoka e gurit në epokën e hekurit. • Evolucionin e kulturave të para në territoret shqiptare. • Shpikje të rëndësishme që çuan përpara zhvillimin e njerëzimit. • Roli i gruas në parahistori; • Arti, besimi, kultura e njerëzve në lashtësi. 	<p>Shoqëritë e para njerëzore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon në hartë shtrirjen e njeriut të parë në botë; • tregon faktorët që ndikuan në zhvillimin e shoqërive të hershme; • dallon veprimtaritë e njeriut që çuan në krijimin e komuniteteve të para njerëzore; • tregon veprimtaritë e para ekonomike, zhvillimin e mendimit, të besimit e të artit dhe të komuniteteve të hershme njerëzore, si pikënisje e qytetërimeve botërore; • përshkon aspekte më të rëndësishme të jetës së njerëzve në të shkuarën si: origjina, gjuha e folur, banesat, komunitetet e para, besimi, veprimtaritë e para ekonomike, bujqësia, poçaria, endja, veshjet, ushqimi, emigrimet; • dallon ndryshimet në mënyrat e jetesës së shoqërisë njerëzore nga epoka e gurit në atë të hekurit; • përshkruan epërsitë që solli ndarja e punës dhe përdorimi i metaleve në zhvillimin e shoqërisë njerëzore; • përcakton gjurmë të parahistorisë në territoret shqiptare si: vendbanimet përfaqësuese të kësaj periudhe; • përshkruan fillimet e qytetërimeve në territoret shqiptare dhe zhvillimin e tyre (industria e gurit dhe e kockës, bujqësia, blegtoaria, poçaria, endja, arti dhe besimi). • përshkruan rolin e artit, kulturës dhe shpikjeve më të rëndësishme në zhvillimin e shoqërisë njerëzore; • përshkruan rolin e gruas në zhvillimin e shoqërisë njerëzore; • kupton ndryshimet që kanë ndodhur në zhvillimin e shoqërisë njerëzore.

Tematika 3. Qytetërimet antike, themeli i kulturës evropiane

Përshkrimi i Tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstronjë njohuri, aftësi dhe qëndrime mbi lindjen dhe përhapjen e qytetërimeve. Kjo tematikë trajton tiparet e përgjithshme të zhvillimit ekonomik dhe shoqëror të qytetërimeve antike, shoqërinë dhe jetën e përditshme, artin, kulturën, shkencën, dhe besimin e këtyre qytetërimeve. Linja trajton, gjithashtu, dhe tipare të jetës së përditshme në qytetërimin ilir. Ajo vlerëson rëndësinë e artit antik si pjesë e trashëgimisë kulturore botërore.

Kjo tematike sugjerohet të zhvillohet në 12 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës.

Klasa 5 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 5 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>Qytetërimet antike, themeli i kulturës evropiane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koha dhe hapësira e lindjes së qytetërimeve antike. • Tipare të përgjithshme të qytetërimeve antike. • Qytetërimi ilir • Trashëgimia e qytetërimeve antike sot. • Zhvillimi i shkencës në antikitet • Figura historike që kanë kontribuar në zhvillimin e qytetërimeve antike 	<p>Qytetërimet antike, themeli i kulturës evropiane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton konceptin qytetërim; • përcakton kohën dhe faktorët që çuan në lindjen e qytetërimeve antike; • përcakton në hartë vendndodhjen e qytetërimeve antike; • përshkruan tipare të përgjithshme të zhvillimit ekonomike –shoqëror në botën antike; • përshkruan karakteristikat e jetës së përditshme në Iliri, si: veshja, ushqimi, mobilimi i shtëpive, martesat, zakonet, arsimit; artin dhe besimin e tyre etj; • tregon monumentet më të rëndësishme kulturore të antikitetit si pjesë e trashëgimisë kulturore botërore sot, përfshirë edhe qytetërimin në vendin tonë; • vlerëson arritjet e shkencës në zhvillimin e qytetërimeve botërore; • përmend disa nga figurat historike që kanë kontribuar në fusha të ndryshme për zhvillimin e qytetërimeve antike.
<p style="text-align: center;">Klasa 5</p> <p style="text-align: center;">Qëndrimet dhe vlerat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson rëndësinë e historisë në kuptimin e ngjarjeve të së shkuarës. • Vlerëson rëndësinë që ka e shkuara në ndërtimin e të tashmes. • Vlerëson rëndësinë e burimeve historike në ndërtimin objektiv të ngjarjes historike. • Shtron pyetje dhe gjen përgjigje, vlerëson burimet, identifikon dhe analizon interpretime të ndryshme dhe gjykon bazuar në argumente. • Respekton saktësinë e burimeve historike dhe dallon diferencën midis faktit dhe supozimit. • Vlerëson gamën e burimeve historike dhe të informacionit, si: dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, mediet e ndryshme, pikturat, muzetë, galeritë, fotografitë, muzikën dhe internetin, si baza për studimin dhe përshkrimin e një ngjarjeje historike. • Vlerëson trashëgiminë kulturore botërore. • Respekton origjinën historike dhe kupton dobinë e larmisë etnike dhe kulturore të shoqërisë. 	

- Demonstron gatishmëri për të pranuar njerëzit nga komunitete të ndryshme.
- Shfaq krenari për vendin e tij.
- Vlerëson dhe respekton larminë në shoqëri, si dhe kontributin e kulturave dhe grupeve të ndryshme fetare e shoqërore;
- Demonstron aftësitë bazë të kërkimit historik.
- Tregon se disa ngjarje dhe ndryshime mund të interpretohen në mënyra të ndryshme dhe shpjegojnë arsyet e mundshme për këtë interpretim.
- Vlerëson dhe respekton pikëpamjet e të tjerëve.
- Tregon integritet në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit.
- Paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet e tij.
- Është krijues dhe prezanton idetë e reja të tij.
- Demonstron interes dhe kuriozitet për historinë.
- Demonstron shpirtin e objektivitetit dhe paanësisë.
- Vetë vlerësohet dhe përdor mendimin kritik dhe kritikën konstruktive në situata të thjeshta.
- Demonstron pavarësi dhe besim në vetvete.
- Respekton punën e kryer mirë dhe pranimin e opinionëve të tjera (madje edhe të kundërta) duke treguar tolerancë.
- Demonstron vullnet në arritjen e rezultateve.
- Respekton përpjekjet personale dhe ato në grup.

Klasa 5

Koncepte dhe terma

Kronologji. Kërkim historik. Burime. Dëshmi. Periodizim. Kërkim. Kohë. Burime. Arkeologji. Fosile. Fakt. Kalendar. Dokumente. Hartë historike. Legjendë e hartës. Mjedis. Vendndodhje. Evolucion. Paleolit. Mezolit. Neolit. Eneolit. Ndarje pune. Zbulimi i zjarrit. Hominid. Homosapiens. Endacak. Jetë e qëndrueshme. Vegël pune. Mbledhës. Gjuetar. Shpellë banimi. Zjarr. Bujqësi primitive. Sëpata e gurit. Shat. Poçari. Endje. Matriarkat. Metale. Parmendë. Patriarkat. Shkrim. Qytetërim. Qytetërime. Industri e gurit. Letërsi. Filozofi. Art. Arkitekturë. Trashëgimi kulturore. Antikitë.

Klasa 5

Situata të sugjeruara

Historia ime.

- Përcakton se çfarë burimesh historike ka përdorur në ndërtimin e historisë personale
- Kërkon në lidhje me të kaluarën personale;
- Mbledh burime dhe informacione si: fotografi, dokumente të shkruar, ditar, certifikata; objekte, histori gojore, (intervista me prindërit, gjyshërit, të afërmit)
- Klasifikon burimet sipas llojit të tyre.
- Shpjegon dhe prezanton ato.

Fotomontazh mbi zhvillimin që ka pësuar banesa dhe veshjet nga parahistoria deri më sot.

- Shpjegon ndryshimin dhe vazhdimësinë në aspekte të jetës së përditshme (shpella, kasollja, veshje, vegla pune, palafitet, banesat e

fortifikuara, banesë qytetare, banesë sipas grupeve sociale)

Burimet gojore .

- Fton në klasë familjarë të tyre ose historianë dhe i intervistojnë ata, për një tematikë të caktuar.

Lindja dhe përdorimi i kalendarit.

- Punë në grup.
- Kërkon, përshkruan dhe krahason lloje të kalendarëve përgjatë historisë.
- Prezanton ato nëpërmjet formave të ndryshme si fotografi, poster.
- Mbledh kuriozitete rreth nevojës për ndryshimin e kalendarëve.

Shtatë mrekullitë e botës antike dhe modern.

- Kërkon, gjen dhe grumbullon të dhëna, fakte dhe kuriozitete mbi mrekullitë e botës antike dhe moderne, diskuton rreth tyre dhe vazhdimësisë së tyre në ditët e sotme.
- Krijon një album fotografik me pamje nga mrekullitë e botës antike dhe moderne i rendit ato sipas kronologjisë duke filluar nga ndërtimet më të hershme deri te ato më të vona.

Shpikje të rëndësishme.

- Vlerëson rolin e shpikjeve më të rëndësishme, që ndikuan në zhvillimin e mëtejshëm të qytetërimeve.

Zhvillimin që ka pësuar jeta e përditshme sot në raport me jetën në antikitet

- Kërkon, mbledh, interpreton, shpjegon dhe komunikon të dhëna për ndryshimet që ka pësuar jeta e përditshme sot në raport me jetën në antikitet si: veshjet, bujqësia dhe ushqimi, transporti dhe telekomunikacioni, industria, shëndetësia, arsimiti, shkencat, teknologjia, energjia dhe fuqia e saj, shkëmbimet, tregtia dhe të ardhurat;

Qytetërimet antike botërore.

- Mbledh të dhëna për stilin e jetesës së njerëzve në këtë kohë (veshjet, ndërtimet, vepra të artit) ndarjen e shoqërisë në bazë të faktorëve ekonomik dhe politik dhe i paraqet nëpërmjet lojës me role: një personazhi që paraqet shtresën e pasur dhe një tjetri që përfaqëson shtresën e pasur.

Qytetërimi Ilir.

- Ndërton maketin e një qyteti ilir.
- Kërkon, mbledh, interpreton, shpjegon dhe komunikon të dhëna për festimet, lojërat, veshjet dhe bizhuteritë, traditat, rituale të ndryshme që janë zhvilluar që në kohët e qytetërimit ilir dhe që i praktikojmë edhe sot.
- Kërkon, prezanton dhe komenton rreth historisë dhe kulturës së një qytetërimi ilir, si p.sh: Bylis, Antigonea, Apolonia, Butrinti, Dyrrahu etj.

- Organizon një vizitë në një muze apo në një qendër historike ilire

Vizitë në muze ose në një objekt arkeologjik.

- Njeh dhe vlerëson trashëgimin kulturore.

Marrëdhëniet ndërmjet gruas, burrit dhe fëmijës në të kaluarën

- Identifikon ndryshimet që ka pësuar kjo marrëdhënie përgjatë kohërave.
- Grumbullon gojëdhëna, tregime, fakte historike nga marrëdhëniet gjinore dhe familjare në antikitet.

Figura historike.

- Kërkon, mbledh, interpreton, shpjegon dhe komunikon fakte mbi figurat historike të antikitetit, ata krijojnë një album me këto figura historike.

4. SHKALLA E TRETË

Programi i historisë, gjatë shkallës së tretë, të kurrikulës (klasat gjashtë dhe shtatë), së arsimit të mesëm të ulët, i përgatit nxënësit për të ardhmen, i pajis ata me cilësi dhe kompetenca, që janë të çmuara për jetën, rrit mundësinë e arsimimit të mëtejshëm dhe zhvillon aftësitë për të marrë pjesë në një shoqëri demokratike. Ai inkurajon mirëkuptimin reciprok të origjinës historike dhe të diversiteteve etnike, kulturore dhe fetare.

Gjatë shkallës së tretë të kurrikulës, nxënësit zhvillojnë dhe ndërtojnë njohuritë, aftësitë/shkathtësi, qëndrimet dhe vlerat e tyre në njohjen dhe kuptimin e karakteristikave kryesore të periudhave antike, mesjetare dhe moderne, bëjnë lidhjet midis shoqërive, ngjarjeve dhe zhvillimeve në të shkuarën dhe në ditët e sotme, identifikojnë ngjarjet idetë dhe figurat historike që i dhanë formë zhvillimit të konteksteve politike, sociale dhe kulturore në shoqëritë e marra në studim, bëjnë lidhjet midis historisë së shqiptarëve dhe historisë së qytetërimeve botërore për periudhat historike të marra në studim, përdorin kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik, kuptojnë procesin e ndryshimit, duke treguar ndryshimin dhe/ose zhvillimin brenda dhe gjatë periudhave të studimit, si dhe

mbështeten në burimet historike (burimet tekstuale, vizuale, objektet dhe mjedisin historik) dhe teknologjinë, për të nxjerrë përfundime të arsyetuara dhe logjike.

Nxënësit aftësohen të demonstrojnë kompetencat historike për ndërtimin e ngjarjes historike. Ata shtrojnë pyetje rreth ngjarjeve, çështjeve apo zhvillimeve, krahasojnë aspekte të ndryshme të periudhave, ngjarjeve dhe çështjeve të marra në studim, për të kuptuar ndryshimin dhe vazhdimësinë, shqyrtojnë shkaqet dhe pasojat e ngjarjeve dhe situatave historike, vendosin rëndësinë historike të një ngjarjeje në shoqëri, interpretojnë dhe marrin informacion nga burime të ndryshme për të mbështetur kërkimin historik, identifikojnë pikëpamjet e ndryshme historike, organizojnë dhe komunikojnë në mënyrë koherente dijet historike.

Të mësuarit dhe ndërmarrja e aktiviteteve në histori kontribuon në arritjen e qëllimeve të programit mësimor për të gjithë nxënësit, për t'u bërë:

- Nxënës të suksesshëm, që kënaqen nga mësimi dhe bëjnë përparim e arritje;
- individë me besim, të cilët janë në gjendje të jetojnë të sigurtë, të shëndetshëm dhe të aftë të përmbushin kërkesat e jetës;
- qytetarë të përgjegjshëm që japin kontribut pozitiv në shoqëri.

4.1. Përmbajtja e kurrikulës

Programi i historisë gjatë shkallës së tretë të kurrikulës, trajton historinë e qytetërimeve botërore në periudhën antike, mesjetare dhe moderne, duke inkuadruar historinë e shqiptarëve brenda këtyre periudhave të qytetërimeve botërore, në mënyrë që nxënësit të kuptojnë jetën dhe ngjarjet e së shkuarës, lidhjen e tyre me të tashmen dhe me të ardhmen, si dhe ndërvarësinë ndërmjet qytetërimeve

Programi i historisë në klasën e gjashtë, përfshin dhe historinë e qytetërimeve mesjetare, duke pasqyruar tipologjinë e këtij qytetërimi, i njohur ndryshe si “epoka e errët” e qytetërimit botëror. Programi ka për qëllim të shpjegojë etapat kryesore, nëpër të cilat ka kaluar zhvillimi i shoqërisë mesjetare dhe qytetërimet në mesjetë. Ai trajton mënyrat e jetesës, botën materiale, mënyrën e organizmit ekonomik, politik dhe kulturor, si dhe botën shpirtërore të këtyre qytetërimeve, për të kuptuar lidhjen midis këtyre qytetërimeve dhe vazhdimësinë e tyre në të ardhmen. Nxënësit kuptojnë kalimin nga qytetërimet në lashtësi në qytetërimet mesjetare, duke dalluar lidhjen ndërmjet këtyre qytetërimeve.

Në klasën e 7-të, përmbajtja e programit të lëndës “Historia e qytetërimeve moderne” trajton evoluimin e qytetërimeve evropiane nga periudha e mesjetës në atë moderne, duke evidentuar frymën e re që ai merr me zbulimet e mëdha gjeografike dhe me lëvizjet e mëdha kulturore, fetare e politike, që përfshinë Evropën pas shekullit XV, deri në fillim të shekullit XX. Programi prezanton kthesën e madhe që morën qytetërimet botërore pas Rilindjes evropiane. Përmes tij, nxënësit kuptojnë ndryshimet rrënjësore në jetën ekonomike, politike, shoqërore, humane, kulturore, shkencore dhe fetare, të cilat çuan në lindjen e botës moderne dhe patën ndikime në lindjen dhe arritjet e qytetërimeve të sotme bashkëkohore. Programi i klasës së 7-të pasqyron ndryshimet rrënjësore, që shkaktuan revolucionet politike, industriale dhe ideologjike në qytetërimin perëndimor dhe atë botëror. Ai përfshin lindjen e nacionalizmit, i cili çoi në krijimin e shteteve nacionale në Evropën Qendrore dhe në Ballkan. Gjithashtu, ai trajton edhe fillimet e liberalizmit në jetën politike dhe ekonomike, që i siguroi qytetarit të drejtat sociale dhe politike.

Përmbajtja e dhënë në program ofron mundësi për zhvillimin dhe ndërtimin e koncepteve, njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave, të cilat janë të ndërlidhura me njëra –tjetrën dhe duhet të jepen në mënyrë të integruar në të gjithë tematikat e përcaktuara në program, me qëllim ndërtimin dhe zbatimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe. Tematikat janë bazë për të siguruar rezultatet e të nxënit, sipas koncepteve dhe kompetencave historike. Për secilën tematikë janë paraqitur njohuritë, aftësitë/shkathtësitë, qëndrimet dhe vlerat për secilën klasë të shkallës së tretë (klasa e gjashtë, klasa e shtatë).

4.2. Rezultatet e të nxënit për konceptet dhe kompetencat historike

Përgjatë gjithë programit të historisë zhvillohen njohuritë, aftësitë/shkathtësitë, qëndrimet e vlerat që duhet të zotërojë nxënësi për ndërtimin e koncepteve historike: *Kuptimi kronologjik. Ndryshimi dhe vazhdimësia. Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare, rëndësia;* dhe realizimin e kompetencave historike: *Kërkimi historik. Përdorimi i burimeve. Analiza shkak-pasojë. Interpretimi. Shpjegimi dhe komunikimi për të shkuarën.*

Tabela 5. Rezultatet e të nxënit për kompetencat dhe konceptet historike

SHKALLA E TRETË				
Klasa e gjashtë dhe klasa e shtatë				
REZULTATET E TË NXËNIT PËR KOMPETENCAT HISTORIKE				
Kërkimi historik	Përdorimi i burimeve	Interpretimi historik	Shkaku dhe pasoja	Shpjegimi dhe komunikimi
<ul style="list-style-type: none"> Identifikon dhe shqyrton, individualisht dhe si pjesë e një grupi, pyetje specifike historike ose çështje, duke bërë testimin e hipotezave; reflekton në mënyrë kritike për pyetje ose çështje historike. 	<ul style="list-style-type: none"> Shpjegon tipat e burimeve historike, si një domosdoshmëri në punën e historianit; kërkon, duke vlerësuar burimet alternative, për ndërtimin e ngjarjes historike; identifikon, zgjedh dhe përdor një sërë burimesh historike, duke përfshirë burimet tekstuale, vizuale, objektet dhe mjedisin historik; vlerëson burimet e përdorura për të arritur përfundime të arsyetuara dhe logjike; vlerëson historinë gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e nxënësve, si dhe mund t’u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk 	<ul style="list-style-type: none"> Kupton pse historianët dhe të tjerët i kanë interpretuar ngjarjet, njerëzit dhe situatat në mënyra të ndryshme nëpërmjet një sërë mediesh; shpjegon se si dhe pse ngjarjet historike janë interpretuar në mënyra të ndryshme; shqyrton një sërë interpretimesh të së kaluarës për të vlerësuar vlefshmërinë e tyre. 	<ul style="list-style-type: none"> Analizon ngjarjet historike në lidhjet e tyre shkak-pasojë; shpjegon pasojat në përfundimin e ngjarjeve, të situatave dhe të ndryshimeve historike. 	<ul style="list-style-type: none"> Paraqet shpjegime rreth së kaluarës që janë koherente, të strukturuar dhe të arsyetuara, duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur historik; komunikon njohuritë historike në mënyra të ndryshme, duke përdorur kronologjinë dhe fjalorin e duhur

	kanë marrë pjesë në “historinë e shkruar”.		historik.
REZULTATET E TË NXËNIT PËR KONCEPTET HISTORIKE			
Kuptimi kronologjik	Ndryshimi dhe vazhdimësia	Shumëllojshmëria kulturore, etnike dhe fetare	Rëndësia
<ul style="list-style-type: none"> • Përdor saktë datat dhe fjalorin për periudha të ndryshme historike, duke përfshirë periudhën parahistorike, antike, mesjetare, moderne; • kupton organizimin kronologjik të historisë dhe të vendosin njerëzit dhe ngjarjet në periudhën e saktë historike, duke kuptuar dhe duke shpjeguar marrëdhëniet historike; • ndërton linjën e kohës, duke vendosur në të periudhat historike dhe ngjarjet e rëndësishme historike; • kryen veprime për llogaritjen e kohës; • krijon një tabelë kronologjike të periudhave historike, duke e pasuruar atë në vazhdimësi me informacionin e ri. 	<ul style="list-style-type: none"> • Shpjegon ndryshimin dhe vazhdimësinë e ngjarjeve historike brenda dhe përtej periudhave historike; • analizon shkallën dhe ritmin e ndryshimit, nëse ndryshimi arriti në progres dhe nëse po, për kë; • analizon arsyet dhe rezultatet e ngjarjeve, e situatave dhe e ndryshimeve historike; • kupton dhe ndërgjegjësohet për veçoritë e prirjeve historike sipas periudhave, të cilat sollën progresin e shoqërisë në shkallë kombëtare, evropiane dhe botërore. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kupton se njerëzit dhe shoqëritë e përfshira në të njëjtën ngjarje historike mund të kenë përvoja dhe pikëpamje të ndryshme për të njëjtën ngjarje historike. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson rëndësinë e ngjarjeve, të njerëzve dhe të zhvillimeve në kontekstin e tyre historik dhe në ditët e sotme.

4.3. Koha mësimore

Lënda e historisë në shkallën e tretë të kurrikulës, klasat gjashtë dhe shtatë, zhvillohet për 35 javë mësimore me 1 orë në javë në klasën e gjashtë, dhe 2 orë në klasën e shtatë, pra gjithsej 105 orë vjetore, për shkallën e tretë. Programi i lëndës së historisë specifikon sasinë e orëve mësimore (orët e sugjeruara) për secilën tematikë dhe për secilën klasë.

Për secilën tematikë të dhënë në program janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda kohës mësimore të sugjeruar për secilën tematikë.

Shuma e orëve sugjeruese për secilën tematikë është e barabartë me sasinë e orëve vjetore, të përcaktuara në planin mësimor të arsimit bazë. Kjo ka si qëllim, që përdoruesit e programit të orientohen për peshën që zë secila tematikë në orët totale vjetore.

Në program, për secilën klasë, afërsisht 60-70% e orëve mësimore totale janë menduar për ndërtimin e njohurive të reja lëndore nëpërmjet situatave të të nxënit dhe 40-30% e tyre janë menduar për veprimtari/projekte/detyra, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Nëpërmjet këtyre veprimtarive hartuesi i tekstit dhe mësuesi integron historinë e shqiptarëve me historinë e qytetërimeve botërore si dhe lëndën e historisë me fushat e tjera kurrikulare dhe me temat ndërkurrikulare. Nxënësi në orët e veprimtarive/detyrave/projekteve zbaton në situata konkrete dhe praktike kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe.

Tabela 6. Koha mësimore për çdo tematikë dhe temë

SHKALLA E TRETË	
KLASA 6	
Tematika	Orë të sugjeruara^{vi}
Proceset historike, koha, ndryshimi dhe vazhdimësia	35
1. Qytetërimet botërore në Antikitët. Luginat lumore, djepi i qytetërimeve të hershme(mijëvjeçari IV – II pr.K)	7
2. Qytetërimet në brigjet e deteve të Mesdheut (shekulli VII pr.K. – shekullin V ps. K.)	8
3. Qytetërimet Mesjetare në shekujt V – X	5
4. Zhvillimi i qytetërimeve mesjetare në shekujt X – XII	7
5. Tiparet e sistemeve politike evropiane shekujt XII - XV	8
KLASA 7	
Tematika	Orë të sugjeruara
Proceset historike, koha, ndryshimi dhe vazhdimësia	70
1. Qytetërimet në fillimet e historisë moderne	22
2. Koha e ndryshimeve thelbësore	48

KLASA 6

Tematika 1. Qytetërimet botërore në Antikitet. Luginat lumore, djepi i qytetërimeve të hershme (mijëvjeçari IV – II pr. Krishtit)

Përshkrimi i tematikës	
<p>Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi lindjen e qytetërimeve në luginat lumore dhe tiparet e qytetërimeve të hershme në Mesopotami dhe Egjipt.</p> <p>Kjo tematike sugjerohet të zhvillohet në 7 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës.</p>	
Klasa 6 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 6 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>1.1. Lindja e qytetërimeve në luginat lumore</p> <p>1.2. Qytetërimi në Mesopotami</p> <p>1.3. Qytetërimi egjiptian</p> <p>1.4. Kultura dhe besimi në Mesopotami dhe Egjipt</p>	<p>Lindja e qytetërimeve në luginat lumore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon në hartë vendndodhjen e qytetërimeve që lindën në brigjet e lumenjve (Mesopotami, Egjipt); • përcakton kohën e lindjes së qytetërimeve në Mesopotami dhe Egjipt; • vlerëson rolin e mjedisit gjeografik në lindjen dhe zhvillimin e qytetërimit (Mesopotami, Egjipt). <p>Qytetërimi në Mesopotami</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan veçoritë e ndërtimit shoqëror në Mesopotami; • përshkruan veçoritë e zhvillimit ekonomik në Egjipt; • tregon tiparet e organizimit shtetëror në Mesopotami; • tregon rolin e ligjeve të Hamurabit në zhvillimet ekonomike, shoqërore e politike në Mesopotami. <p>Qytetërimi egjiptian</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan veçoritë e ndërtimit shoqëror në Egjipt; • përshkruan veçoritë e zhvillimit ekonomik në Egjipt; • tregon tiparet e organizimit shtetëror në Egjipt. <p>Kultura dhe besimi në Mesopotami dhe Egjipt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analizon kulturën materiale e shpirtërore të qytetërimeve në Mesopotami dhe Egjipt; • dallon karakteristikat e përbashkëta dhe të veçantat ndërmjet dy kulturave; • vlerëson rolin e arritjeve të këtyre qytetërimeve në jetën e sotme; • njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Sargoni, Hammurabi, Menes, Ramsesi II etj.
Koncepte dhe terma	
Gjysmëhëna e begatë; mbeturina lumore; kode; faraon; shpikje; shkrimi, llojet e tij; politeizëm; piramida; mumie; tuma; etnosi ilir;	

Situata të sugjeruara^{vii}

Ndërton linjën e kohës

- Vendos në linjën e kohës periudhat parahistorike dhe periudhat historike;
- kryen veprime për llogaritjen e kohës para dhe pas Krishtit.

Kultura e re e bronzit dhe ndryshimet ekonomike, shoqërore, kulturore dhe botës shpirtërore

- Përcakton popullsinë para-ilire si pararendëse e kulturës së bronzit;
- tregon në hartë vendbanimet e kulturës së bronzit;
- përshkruan kulturën materiale dhe shpirtërore të popullsisë para-ilire.

Qytetërimet e Lindjes

- Tregon në hartë shtrirjen e qytetërimit indian dhe kinez;
- përshkruan veçoritë e qytetërimit indian;
- përcakton veçoritë e qytetërimit kinez;
- vlerëson kontributin e qytetërimeve të lindjes në zhvillimin e qytetërimit botërore.

Tematika 2. Qytetërimet në brigjet e deteve të Mesdheut (shekulli VII pr.K. – shekullin V ps. K.)

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathhtësi, qëndrime dhe vlera mbi lindjen dhe përhapjen e qytetërimeve në brigjet e deteve të Mesdheut. Tematika trajton qytetërimin grek, shtetin, shoqërinë dhe jetën e përditshme në qytetërimin antik grek, artin, kulturën shkencën dhe besimin në këtë qytetërim. Tematika trajton, gjithashtu, qytetërimin romak, shtetin, shoqërinë dhe jetën e përditshme në këtë qytetërim, artin, kulturën dhe shkencën në qytetërimin romak, si dhe përhapjen e tyre. Nëpërmjet kësaj tematike, nxënësit mësojnë për ndërprerjen e qytetërimeve antike në Evropë dhe fillimin e qytetërimeve mesjetare (shekujt I -V ps. K.), si dhe për popujt që migruan në territorin e Perandorisë Romake.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 8 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektsh, mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 6 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 6 Shkathhtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
2.1. Lindja dhe përhapja e qytetërimeve në brigjet e deteve të Mesdheut	Lindja dhe përhapja e qytetërimeve në brigjet e deteve të Mesdheut <ul style="list-style-type: none"> • Tregon në hartë vendosjen dhe shtrirjen e popujve të detit; • identifikon faktorët e zhvillimit të qytetërimeve në brigjet e deteve të Mesdheut.
2.2. Qytetërimi grek	Qytetërimi grek <ul style="list-style-type: none"> • Tregon tiparet e organizimit shoqëror në qytetërimin grek;

<p>2.3. Qytetërimi romak</p> <p>2.4. Ndërprerja e qytetërimit antik në Evropë dhe fillimi i qytetërimeve mesjetare (shekujt I -V ps. K.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dallon nëpërmjet ilustrimeve elemente të jetës së përditshme; • përshkruan evolucionin politik të qytet-shteteve greke të Athinës dhe të Spartës; • tregon në hartë përhapjen e ngulimeve greke; • vlerëson rolin e demokracisë antike në zhvillimin e qytetërimit grek dhe qytetërimeve të mëvonshme; • përshkruan tiparet e artit, kulturës, besimit, shkencës dhe të arsimit në qytetërimin grek; <p>Qytetërimi romak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton kohën e lindjes së qytetërimit romak; • përshkruan tiparet e organizimit shoqëror të qytetërimit romak; • tregon aspekte të jetës së përditshme të jetës romake; • përshkruan evolucionin politik të Romës; • dallon krijimin e së Drejtës Romake, si një prej legjislacioneve më të rëndësishme të jurisprudencës botërore; • përshkruan tiparet e artit, kulturës, besimit, shkencës dhe arsimit në qytetërimin romak. <p>Ndërprerja e qytetërimit antik në Evropë dhe fillimi i qytetërimeve mesjetare (shekujt I -V ps. K.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan kushtet e lindjes së krishtërit, duke evidentuar rrethanat historike të kalimit nga besimi pagan në atë të krishterë; • liston faktorët historikë që ndikuan në përhapjen e krishterimit; • përshkruan faktorët historikë që shkaktuan lëvizjen e popujve; • tregon në hartë “dyndjen e popujve” në Evropë; • tregon pasojat që sollën migrimet e popujve në Evropë; • dallon rolin e migrimeve të popujve si faktor kyç në lindjen e qytetërimit mesjetar; • njuh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasnin kësaj tematike, si: Minos, Homeri, Solon, Kliteni, Perikliu, Jul Cezari, Oktaviani, Spartaku, Romuli, Atilla, Teodoriku, Aleksandri i Madh etj.
<p>Koncepte dhe terma</p> <p>Popuj të detit; fenikas; mure ciklopike; qytet-shtet; koloni; oligarki; demokraci; tirani; patric; plebenj; skllever; skllavopronar; gladiator; perandori; stil dorik; stil jonik; stil korintik; hark triumfi; obelisk; monoteizëm; letërsi; filozofi; art; arkitekturë; kristianizëm; dyndje (migrim); krizë; shtete romane-gjermanike;</p>	

Situata të sugjeruara

Qytetërimet e hershme në Ballkan. Qytetërimi Ilir

- Tregon në hartë shtrirjen e qytetërimeve të hershme në Ballkan, duke evidentuar qytetërimin ilir;
- vlerëson etnosin ilir;
- tregon fiset ilire dhe organizimin shtetëror të tyre;
- përshkruan karakteristikat e jetës së përditshme në Iliri, si: veshja, ushqimi, mobilimi i shtëpive, martesat, zakonet, artin dhe besimin e tyre etj.;
- përshkruan marrëdhëniet ekonomike, politike dhe kulturore ndërmjet qytetërimit ilir, grek dhe atij romak.

Maqedonia

- Përshkruan jetën dhe kontributin e Aleksandri të Madh të Maqedonisë.

Perandorë romakë me origjinë ilire

- Tregon emrat e perandorëve romakë me origjinë ilire;
- përshkruan jetën dhe kontributin e perandorëve romakë me origjinë ilire.

Romanizimi dhe Ilirët

- Përcakton në hartë territoret ku u zhvillua romanizimi;
- shpjegon faktorët e zhvillimit të këtij fenomeni dhe shkaqet e kufizimit të tij;
- bën lidhjen e identitetit të sotëm të shqiptarëve me periudhën ilire.

Tematika 3. Qytetërimet mesjetare në shekujt V – X

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi krijimin e Perandorisë Bizantine si vazhdim i qytetërimeve greko-romake, ardhjen e sllavëve në Ballkan e Bizant, tiparet e qytetërimit bizantin, si: organizimin shtetëror, ekonomik, kulturor dhe fetar, si dhe tiparet e qytetërimit arab, përfshirë dhe organizimin shoqëror, ekonomik dhe kulturor. Gjithashtu, ata mësojnë rreth kushteve historike të lindjes së besimit islam, përhapjes dhe veçorive të tij.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 5 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuari dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës.

Klasa 6 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 6 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
3.1 Qytetërimi bizantin.	Qytetërimi bizantin. <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton në hartë vendndodhjen e Perandorisë Bizantine; • dallon shkaqet e krijimit të Perandorisë Bizantine;

<p>3.2.Organizimi shtetëror ekonomik, kulturor dhe fetar në Bizant</p> <p>3.3.Qytetërimi arab</p>	<ul style="list-style-type: none"> • përshkruan tiparet e qytetërimit bizantin; • përcakton në hartë lëvizjet e sllavëve në Ballkan e Bizant; • tregon pasojat e dyndjeve sllave në Ballkan. <p>Organizimi shtetëror ekonomik kulturor dhe fetar në Bizant</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan tiparet e organizimit shtetëror, shoqëror dhe ekonomik në qytetërimin bizantin; • vlerëson arritjet e këtij qytetërimi në art, kulturë dhe arsim; • shpjegon karakterin dhe rolin e kodit të Justinianit në zhvillimet ekonomike, shoqërore e politike në qytetërimin bizantin dhe atij evropian; • dallon shkaqet e ndarjes së kishës kristiane. <p>Qytetërimi arab</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon kushtet historike të lindjes dhe përhapjes së besimit islam; • përshkruan veçoritë e qytetërimit arab; • tregon në hartë shtrirjen e Kalifatit arab; • vlerëson arritjet e qytetërimit arab në art, kulturë dhe shkencë; • njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Justiniani, Muhamedi, Omar Kahjan, Avicena etj.
<p>Konceptet dhe termat</p> <p>Trashëgimi greko-romake; sllavizim; asimilim; ndarja e kishës; perandori; katolicizëm; ortodoksi; kod i Justininit; islam; kalifat;</p>	
<p>Situata të sugjeruara</p> <p>Përhapja e sllavëve në Ballkan dhe pasojat që solli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjen dhe shpjegon ndryshimet që pësoi harta e Ballkanit pas dyndjeve sllave; • përshkruan ndryshimet që sollën këto dyndje në jetën ekonomike, sociale kulturore në Ballkan dhe në territoret ilire. <p>Pozita e vendit tonë gjatë periudhës së lulëzimit të qytetërimit bizantin</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon elemente të kulturës bizantine në veprat laike dhe fetare në territoret arbërore. <p>Ndikimi i qytetërimit arab në Evropë</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evidenton ndikimin e qytetërimit arab në Evropë. 	

Tematika 4. Zhvillimi i qytetërimeve mesjetare në shekujt X – XII

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi feudalizmin si një sistem i ri, tiparet themelore të këtij sistemi: aristokracinë, vasalitetin, bujkrobërinë. Tematika trajton lindjen e qyteteve, zhvillimin e tregtisë, ndryshimin në strukturën shoqërore dhe në mënyrën e jetesës, si dhe marrëdhëniet midis dy qytetërimeve: perëndimor dhe lindor; kryqëzatat, marrëdhëniet tregtare. Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 7 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektesh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika

sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës.	
Klasa 6 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 6 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>4.1. Ndryshimet në qytetërimet mesjetare evropiane</p> <p>4.2. Marrëdhëniet midis dy qytetërimeve, perëndimor dhe lindor</p>	<p>Ndryshimet në qytetërimet mesjetare evropiane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shpjegon tiparet themelore të sistemit feudal; • dallon ndryshimet e këtij sistemi në jetën ekonomike dhe shoqërore; • përshkruan detyrimet e shtresave shoqërore ndaj njëra-tjetrës; • tregon faktorët që çuan në lindjen e qyteteve mesjetare; • përshkruan një qytet mesjetar; • vlerëson rolin e tregtisë në zhvillimin e qytetit mesjetar; • përcakton strukturën shoqërore të Evropës mesjetare; • krahason mënyrën e jetesës së shtresave të ndryshme shoqërore në Evropën mesjetare; • evidenton tiparet e artit, kulturës, arsimit dhe besimit fetar në qytetet mesjetare. <p>Marrëdhëniet midis dy qytetërimeve, perëndimor dhe lindor</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan marrëdhëniet midis qytetërimit arab dhe atij evropian; • përkufizon termin kryqëzatë; • shpjegon shkaqet e fillimit të kryqëzatave; • evidenton pasojat e kryqëzatave në marrëdhëniet mes dy qytetërimeve; • njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Papa Urbani II, Saladini, Dhimitri i Arbrit, etj.
Koncepte dhe terma	
Feudalizëm; fisnikëri; vasalitet; bujkrobëri; vasal; detyrim; qytete; konflikte; shtresa shoqërore; çiflig; arkond; kështjellë; korporatë; esnafe; çirak; punë me mëditje; kryqëzatë;	
Situata të sugjeruara	
<p>Aspekte të sistemit feudal në territoret arbërore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan ndryshimet kryesore që solli zhvillimi i marrëdhënieve feudale në territoret arbërore. <p>Karakteristikat kryesore të qyteteve mesjetare në territoret arbërore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rendit disa të dhëna për kulturën arbërore, si: gjuhën, simbolet shtetërore, monedhat, ndërtimet, veshjet, veglat e punës, armët etj.; • përmend dhe përshkruan disa nga aspektet e zhvillimit të arsimit, letërsisë, artit dhe të fesë në mesjetë. 	

Tematika 5. Tiparet e sistemeve politike evropiane shekujt XII - XV

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstrojnë njohuri, aftësi/shkathhtësi, qëndrime dhe vlera mbi procesin e lindjes së shtet-kombeve: nga copëtimi feudal te mbretëritë e përqendruara, veçoritë e këtij procesi në Evropën perëndimore. Tematika trajton Mbretërinë e Anglisë, atdheun e parlamentarizmit; kalimin nga monarkia absolute në atë kushtetuese: marrëdhëniet midis mbretërve dhe princërve në Angli; lindjen e parlamentarizmit në Angli dhe ndikimin e tij në zhvillimet e mëvonshme historike. Njëpërmjet kësaj tematike, nxënësit kuptojnë rëndësinë që pati Karta e Madhe e Lirive si fillesë historike e demokracisë parlamentare.

Tematika zhvillon modelin klasik të monarkisë absolute në Francë, copëtimin feudal të saj, hapat e forcimit të monarkisë franceze, karakterin e absolutizmit francez. Njëpërmjet kësaj tematike, nxënësit aftësohen dhe për organizimin politik ekonomik dhe shoqëror të Perandorisë Osmane, zhvillimin e arsimit, artit, kulturës, shkencës në mesjetë.

Kjo tematikë sugjerohet të zhvillohet në 8 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës.

Klasa 6 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 6 Shkathhtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
5.1. Fillesat e shtet-kombeve	Fillesat e shtet-kombeve <ul style="list-style-type: none"> • Përkufizon konceptin shtet-komb; • tregon shtet-kombet në hartën e Evropës mesjetare; • përshkruan procesin e kalimit nga copëtimi feudal në shtet-kombe; • dallon veçoritë e procesit të krijimit të shtet-kombeve, në Evropën Perëndimore; • përshkruan karakteristikat e sistemit politik të Evropës Perëndimore, duke evidentuar forcimin e pushtetit mbretëror.
5.2. Mbretëria e Anglisë, atdheu i parlamentarizmit	Mbretëria e Anglisë, atdheu i parlamentarizmit <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan marrëdhëniet midis princërve dhe mbretërve në Angli; • vlerëson ndarjen e pushtetit të mbretit nga parlamenti; • vlerëson rolin e Kartës së Madhe të Lirive në respektimin e të drejtave humane; • dallon ndryshimet ndërmjet monarkisë kushtetuese dhe asaj absolute.
5.3. Monarkia franceze – model i absolutizmit	Monarkia franceze – model i absolutizmit <ul style="list-style-type: none"> • Shpjegon marrëdhëniet hierarkike midis feudalëve dhe mbretërve në Francë; • përshkruan etapat e zhvillimit të monarkisë franceze, duke evidentuar karakterin klasik të absolutizmit francez.
5.4. Perandoria Osmane	Perandoria Osmane <ul style="list-style-type: none"> • Tregon lidhjen midis selxhukëve dhe osmanëve; • përshkruan kushtet historike të formimit të Perandorisë Osmane; • përshkruan rrugën e krijimit të shtetit osman;

<p>5.5. Kultura dhe besimi në qytetërimet mesjetare</p>	<ul style="list-style-type: none"> • tregon karakterin dhe organizimin politik dhe shoqëror të perandorisë osmane. <p>Kultura dhe besimi në qytetërimin mesjetar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Evidenton tiparet e zhvillimit të artit, kulturës, arsimit në qytetërimet mesjetare; • dallon rolin e fesë në qytetërimet mesjetare; • krahason tendencat e zhvillimit të artit , kulturës dhe arsimit në qytetërimin arab dhe atë perëndimor; • njeh dhe vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Henriku II, Henriku VII, Mbreti Xhon, Uat Tajler, Eduardi i Anglisë, Huniadi, Mehmeti II, Llazari, Skënderbeu etj.
<p style="text-align: center;">Konceptet dhe termat</p> <p>Shtet-komb; Karta e Madhe e Lirive; parlamentarizëm; monarki absolute; monarki kushtetuese; republikë; selxhuk; sulltan; spahi; kaza; nahije; vilajet; pasha; sanxhak; kadi; dukat; Kuvendi i Lezhës;</p>	
<p style="text-align: center;">Situata të sugjeruara</p> <p>Ndryshimet ndërmjet sistemeve politike evropiane: Anglia dhe Franca</p> <ul style="list-style-type: none"> • Krahason ndryshimet ndërmjet sistemit politik anglez dhe sistemit politik francez. <p>Pasojat e murtajës (vdekja e zezë) në mesjetë.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dallon pasojat që shkaktoi murtaja në Angli. <p>Principata e Arbrit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Njeh aspekte të jetës në principatën e Arbrit, si: vendndodhja e saj në hartën e Evropës, organizimi shtetëror, zhvillimi urban, kultura dhe besimi. <p>Principatat arbërore në prag të pushtimit osman</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton tiparet të jetës së përditshme në këto principata. <p>Jeta dhe veprimtaria e heroit tonë kombëtar Gjergj Kastriot Skënderbeu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diskuton për jetën dhe origjinën e Gjergj Kastriot Skënderbeut; • vlerëson rolin e tij si hero kombëtar; • vlerëson jehonën e veprës së Skënderbeut në artin dhe kulturën botërore. <p>Trashëgimia e qytetërimeve mesjetare sot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson trashëgiminë e qytetërimeve mesjetare. <p>Lidhja e shqiptarëve me qytetërimet evropiane të shek. XV</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kërkon, grumbullon, përzgjedh materiale, duke evidentuar • lidhjen e shqiptarëve me qytetërimet evropiane të shek. XV. 	

Klasa 6

Qëndrimet dhe vlerat

- Demonstron aftësitë bazë të kërkimit historik.
- Vlerëson rëndësinë që ka e shkuara në ndërtimin e së tashmes.
- Vlerëson rëndësinë e burimeve historike në ndërtimin objektiv të ngjarjes historike.
- Shtron pyetje dhe gjen përgjigje, vlerëson burimet, identifikon dhe analizon interpretime të ndryshme dhe gjykon bazuar në argumente.
- Respekton saktësinë e burimeve historike dhe dallon diferencën midis faktit dhe supozimit.
- Vlerëson rolin e mjedisit gjeografik në lindjen dhe zhvillimin e një qytetërimi.
- Vlerëson rolin e arritjeve qytetërimi antike në jetën e sotme.
- Vlerëson rolin e demokracisë antike në zhvillimin e qytetërimit grek dhe qytetërimeve të mëvonshme.
- Vlerëson krijimin e së Drejtës Romake, si një prej legjislacioneve më të rëndësishme të jurisprudencës botërore.
- Vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin antikitetit, si: Minos, Homeri, Solon, Klisteni, Perikliu, Jul Cezari, Oktaviani, Spartaku, Romuli, Atila, Teodoriku, Aleksandri i Madh etj.
- Vlerëson etnosin ilir.
- Vlerëson arritjet e qytetërimeve antike në art, kulturë dhe arsim.
- Vlerëson arritjet e qytetërimit arab në art, kulturë dhe shkencë.
- Vlerëson disa nga figurat historike, si: Justiniani, Muhamedi, Omar Kahjan, Avicena etj.
- Vlerëson rolin e tregtisë në zhvillimin e qytetit mesjetar.
- Vlerëson disa nga figurat historike, si: Papa Urbani II, Saladini, Progoni, Gjini, Dhimitri etj.
- Vlerëson ndarjen e pushtetit të mbretit nga parlamenti.
- Vlerëson rolin e Kartës së Madhe të Lirive në respektimin e të drejtave humane.
- Vlerëson tiparet e zhvillimit të artit, kulturës, arsimit në qytetërimet mesjetare.
- Vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin mesjetës, si: Henriku II, Henriku VII, Mbreti Xhon, Uat Tajler, Eduardi i Anglisë, Huniadi, Mehmeti II, Llazari, Skënderbeu etj.
- Vlerëson trashëgiminë e qytetërimeve mesjetare.
- Vlerëson pozitën e qytetërimit shqiptar brenda qytetërimit botëror.
- Forcon ndjenjën e identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave evropiane në studimin e historisë.
- Demonstron, përmes studimit të historisë, aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri.
- Vlerëson rëndësinë e historisë në kuptimin e ngjarjeve të së shkuarës.
- Vlerëson gamën e burimeve historike dhe të informacionit, si: dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, mediet e ndryshme, pikturat, muzetë, galeritë, fotografitë, muzikën dhe internetin, si baza për studimin dhe përshkrimin e një ngjarjeje historike.
- Vlerëson trashëgiminë kulturore botërore.
- Respekton origjinën historike dhe kupton dobinë e larmisë etnike dhe kulturore të shoqërisë.

- Demonstron gatishmëri për të pranuar njerëzit nga komunitete të ndryshme.
- Shfaq krenari për vendin e tij.
- Vlerëson dhe respekton larminë në shoqëri, si dhe kontributin e kulturave dhe grupeve të ndryshme fetare e shoqërore.
- Tregon se disa ngjarje dhe ndryshime mund të interpretohen në mënyra të ndryshme dhe shpjegojnë arsyet e mundshme për këtë interpretim.
- Vlerëson dhe respekton pikëpamjet e të tjerëve.
- Tregon integritet në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit.
- Paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet e tij.
- Është krijues dhe prezanton idetë e reja të tij.
- Demonstron interes dhe kuriozitet për historinë.
- Demonstron shpirtin e objektivitetit dhe paanësisë.
- Vlerësohet dhe përdor mendimin kritik dhe kritikën konstruktive në situata të thjeshta.
- Demonstron pavarësi dhe besim në vetvete.
- Respekton punën e kryer mirë dhe pranimin e opinionëve të tjera (madje edhe të kundërta) duke treguar tolerancë.
- Demonstron vullnet në arritjen e rezultateve.
- Respekton përpjekjet personale dhe ato në grup.

KLASA 7

Tematika 1. Qytetërimet në fillimet e historisë moderne

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstronjë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi ndryshimet në qytetërimet botërore në fillimet e historisë moderne. Ajo përshkruan: humanizmin dhe thelbin e tij; Rilindjen, frymën e saj në art, kulturë, shkencë e në shoqëri; Italinë si qendrën e Rilindjes Evropiane; Evropa drejt njohjes së “Botës së Re”; rrethanat historike që nxitën zbulimet gjeografike; në kërkim të rrugëve të reja: zbulimet e mëdha gjeografike; kultura dhe shoqëria vendase (acteke, inke); krijimi i kolonive të para dhe fillimi i sundimit të skllavërisë moderne; pasojat e zbulimeve gjeografike; ndryshimet fetare në Evropë; rrënjët e Reformacionit, doktrina protestante, përfaqësuesit kryesorë; reforma katolike dhe karakteri relativ i saj;

Perandoria Osmane dhe Evropa; zgjerimi i Perandorisë Osmane në territoret evropiane dhe ndërprerja e ekspansionit osman në Evropë; ndikimi i qytetërimit osman në Evropë; shoqëria, arti dhe kultura në shek. XVI-XVII; shoqëria, mënyra e jetesës në përputhje me shtresat, pozita e gruas në shoqëri; kultura, arti, shkenca dhe arsimiti.

Kjo tematike sugjerohet të zhvillohet në 22 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektsh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës.

Klasa 7 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës	Klasa 7 Shkathtësitë për realizimin e kompetencave të lëndës
<p>1.1.Humanizmi dhe Rilindja</p> <p>1.2. Evropa drejt njohjes së “Botës së Re”</p>	<p>Humanizmi dhe Rilindja</p> <ul style="list-style-type: none"> Përshkruan kushtet historike që çuan në lindjen e humanizmit; liston tiparet e humanizmit; tregon ndryshimet që sollli kjo lëvizje; përshkruan kushtet historike që çuan në periudhën e Rilindjes Evropiane; shpjegon arsyet e shndërrimit të qyteteve italiane në djepin e qytetërimit modern evropian; tregon ndryshimet e rëndësishme social- kulturore që ndodhën gjatë Rilindjes, duke përfshirë dhe ndikimin e saj në Evropë. <p>Evropa drejt njohjes së “Botës së Re”</p> <ul style="list-style-type: none"> Përshkruan rrethanat që ndikuan në zbulimet e mëdha gjeografike; tregon në hartë rrugën që përshkruan udhëtarët evropianë në kërkim të “Botës së Re”; vlerëson kulturën e popujve të “Botës së Re”; tregon rrjedhojat kryesore të këtyre udhëtimeve; argumenton ndikimin e zbulimeve gjeografike në shkëmbimin e kulturës së “Botës së Re” me atë evropiane; vlerëson ndikimin e zbulimeve gjeografike në zhvillimin e mendimit shkencor për botën; vlerëson krijimin e kolonive të para si parakusht i krijimit të perandorive botërore;

<p>1.3.Ndryshimet fetare në Evropë</p> <p>1.4.Perandoria Osmane dhe Evropa</p> <p>1.5.Shoqëria, arti dhe kultura në shek. XVI-XVII</p>	<ul style="list-style-type: none"> • shpjegon shkaqet dhe pasojat e sistemit të skllavërisë modern. <p>Ndryshimet fetare në Evropë</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton faktorët që sollën përçarjen në besimin katolik; • tregon arsyet pse ndodhi reformati; • përshkruan idetë kryesore të Luterit dhe të Kalvinit; • shpjegon veçoritë e reformatit në Angli; • analizon pasojat e reformatit protestant në Evropë; • përshkruan synimet dhe pasojat që pati reforma katolike në Evropë. <p>Perandoria Osmane dhe Evropa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon në hartë zgjerimin e Perandorisë Osmane; • tregon faktorët që sollën ndërprerjen e ekspansionit osman në Evropë; • vlerëson trashëgiminë e qytetërimit osman në art, në kulturë, në shkencë, në ekonomi dhe në jetën e përditshme. <p>Shoqëria, arti dhe kultura në shek. XVI-XVII</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan strukturën dhe ndryshimet që ndodhën në shoqërinë evropiane në shek. XVI - XVII; • përcakton ndryshimet që ndodhën gjatë shek. XVI - XVII, në teknologji, në art, në arsim, në arkitekturë dhe në ide; • evidenton kontributin e përparimeve shkencore në shoqërinë evropiane; • njeh disa nga figurat historike që i përkasin kësaj teme, si: Papa Leoni, Gutenbergu, Erazmi i Roterdamit, Luteri, Kalvini, Leonardo da Vinçi, Mikelanxhelo Buonaroti, Kristofor Kolombi, Vasko de Gama, Magelani, Servantesi, Shekspiri, Galileu, Koperniku, Marlin Barleti, Pal Ëngjëlli, Mikel Maruli, Tomeu, Biçikemi, Gazulli etj.
<p>Koncepte dhe terma</p> <p>Humanizëm; rilindje; zbulimet e mëdha gjeografike; “Bota e Re”; koloni; perandori koloniale; skllavëri; modern; reformati; kundërreformati; Konkili i Trentës;</p>	
<p>Situata të sugjeruara</p> <p>Humanistët shqiptarë</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson njëkohshmërinë e humanizmit shqiptar me atë evropian; • njeh humanistët tanë, duke vlerësuar veprimtarinë e tyre; • përshkruan kontributin e tyre në shkallë kombëtare dhe ndërkombëtare, si: Tomeu, Biçikemi, Gazulli, Maruli, Barleti, Gjon Buzuku. <p>Marko Polo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson rolin që luajti Marko Polo në lidhjen e Evropës me Kinën; • shpjegon rëndësinë që pati në shkëmbimin e kulturave ndërmjet Lindjes dhe Perëndimit dhe si frymëzues i zbulimeve të “Botës së Re”. <p>Zbulimi i kontinentit Afrikan</p>	

- Vlerëson fazat nëpërmjet të cilave evropianët arritën të njohin kontinentin e Afrikës (njohja bregdetare, njohja e brendshme e kontinentit afrikan);
- shpjegon rëndësinë që pati në zhvillimin shoqëror zbulimi i këtij kontinenti.

Zbulimi i Australisë

- Përshkruan jetën e banorëve vendas (indigjen), gjurmët, kulturën dhe shkëmbimet kulturore;
- përcakton ardhjen e parë të evropianëve në këtë kontinent dhe ndikimin e tyre në jetën e vendasve;
- shpjegon kalimin e Australisë në një koloni angleze.

Gjendja fetare e shoqërisë shqiptare gjatë shekujve XVI-XVII

- Tregon ndryshimin e strukturës fetare në Shqipëri;
- njeh monumentet fetare si pjesë e trashëgimisë sonë kulturore;
- vlerëson tolerancën fetare të shoqërisë shqiptare.

Ndikimi i kulturës osmane në kulturën shqiptare

- Vlerëson ndikimin e kulturës osmane në arkitekturë, art, zakone, tradita, veshje, kulinari, etj.

Aspekte të artit, kulturës dhe arsimit në Shqipëri gjatë shekujve XVI-XVII

- Përshkruan rolin e shkollave klerikale;
- përcakton veçoritë e piktorëve të mëdhenj, si: Onufri, Shpataraku dhe Selenica;
- vlerëson arkitekturën e kohës: kështjellat, qytetet dhe objektet e kultit.

Tematika 2. Koha e ndryshimeve thelbësore

Përshkrimi i tematikës

Përmes kësaj tematike, nxënësit demonstronë njohuri, aftësi/shkathtësi, qëndrime dhe vlera mbi sistemin monarkik në Evropë, absolutizmin në Francë, parlamentarizmin në Angli; iluminizmin – shekullin e arsyes; Revolucionin e parë industrial; faktorët që bënë të mundur Revolucionin bujqësor dhe Revolucionin industrial; efektet e ndryshimeve industriale dhe bujqësore në jetën e njerëzve (p.sh.: kushtet e jetesës, punësimi, migrimet etj.); Revolucionin Anglez: Revolucionin e Lavdishëm, triumfin e parlamentarizmit; Revolucionin Amerikan: pavarësinë e kolonive angleze në Amerikën e Veriut; shpalljen e Kushtetutës amerikane; Luftën Civile; Revolucionin Francez: fazat e tij, Deklarata mbi të Drejtat e Njeriut dhe qytetarit; periudha Napoloniane e Francës, Evropa pas rënies së Napolonit, Kongresi i Vjenës.

Tematika trajton jetën dhe nacionalizmin në Evropën e shekullit XIX; lëvizjet kombëtare dhe mënyrat e ndryshme të krijimit të komb-shteteve të reja (Perandoria Habsburgase, bashkimin e shteteve gjermane dhe italiane); gjithashtu, përshkruan Perandorinë Osmane dhe turrjen e saj; Revolucionin e dytë Industrial; fillesat e demokracisë liberale (Angli, Francë, SHBA, Gjermani), si dhe sistemin kolonial në shekullin XIX.

Kjo tematike sugjerohet të zhvillohet në 48 orë mësimore. Për tematikën e dhënë më poshtë janë parashikuar dhe veprimtari/projekte, të cilat jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”. Këto orë veprimtarish/projektësh mësuesi dhe autori i tekstit i integron brenda orëve të tematikës. Tematika

sëbashku me veprimtaritë/projektet realizojnë kompetencat lëndore dhe kompetencat kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës.

<p style="text-align: center;">Klasa 7 Njohuritë për realizimin e kompetencave të lëndës</p>	<p style="text-align: center;">Klasa 7 Shkathësitë për realizimin e kompetencave të lëndës</p>
<p>2.1.Ndryshimet në kulturën politike dhe në ekonominë evropiane</p>	<p>Ndryshimet në kulturën politike dhe në ekonominë evropiane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan konceptin pushtet absolut; • përshkruan veçoritë e absolutizmit francez; • përshkruan jetën e përditshme të shoqërisë franceze gjatë sundimit të Luigjit XIV; • vlerëson arritjet në art, në kulturë dhe në shkencë gjatë periudhës së Luigjit XIV; • tregon vlerat e parlamentarizmit anglez; • përshkruan jetën e përditshme të shoqërisë angleze; • përshkruan veçoritë karakteristike ndërmjet dy mbretërive (Angli, Francë), duke evidentuar ndryshimet kryesore ndërmjet tyre; • dallon burimet e iluminizmit, duke evidentuar idetë dhe figurat kryesore të tij;
<p>2.2.Revolucioni i Parë Industrial</p>	<p>Revolucioni i Parë Industrial</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan faktorët që paraprinë Revolucionin e Parë Industrial; • shpjegon procesin e kalimit nga puna me dorë në atë me makinë; • analizon pasojat e këtij revolucioni në jetën evropiane; • përshkruan rrjedhojat sociale të Revolucionit të Parë Industrial.
<p>2.3.Revolucioni Anglez</p>	<p>Revolucioni Anglez</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan shkaqet e fillimit të Revolucionit Anglez; • vlerëson rëndësinë e Revolucionit të Lavdishëm; • vlerëson aktin mbi të Drejtat e Njeriut; • tregon tiparet e qeverisjes pas revolucionit në Angli.
<p>2.4.Revolucioni Amerikan</p>	<p>Revolucioni Amerikan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan shkaqet e luftës për pavarësi të kolonive angleze të Amerikës së Veriut; • evidenton rolin e Deklaratës së Pavarësisë të kolonive angleze të Amerikës së Veriut; • vlerëson risitë e Kushtetutës amerikane në qytetërimin botëror; • tregon shkaqet e luftës civile dhe rrjedhojat e saj.
<p>2.5.Revolucioni Francez</p>	<p>Revolucioni Francez</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregon shkaqet e shpërthimit të revolucionit në Francë; • vlerëson rolin e deklaratës mbi të “Drejtat e Njeriut dhe Qytetarit në ndryshimet sociale dhe politike në Francë; • përshkruan idetë e reja të Revolucionit Francez; • përshkruan reformat kryesore të periudhës së Napolonit; • përcakton vendimet e Kongresit të Vjenës.

<p>2.6. Jeta dhe nacionalizmi në Evropën e shekullit XIX</p> <p>2.7. Perandoria Osmane dhe tkurrja e saj</p> <p>2.8. Industrializimi dhe qytetërimi botëror: Revolucioni i Dytë Industrial</p> <p>2.9. Fillesat e demokracisë liberale (Angli, Francë, SHBA, Gjermani)</p> <p>2.10. Sistemi kolonial në shekullin XIX</p>	<p>Jeta dhe nacionalizmi në Evropën e shekullit XIX</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan konceptin nacionalizëm; • tregon shkaqet e lindjes së nacionalizmit dhe përhapjen e tij në Evropë (Perandorisë Habsburgase e Perandoria Osmane (në Ballkan) dhe shtetet gjermane e italiane); • përshkruan lëvizjet nacionale në Perandorinë Habsburgase, në shtetet gjermane dhe në Perandorinë Osmane (në Ballkan); • tregon ndryshimet që pësoi arti dhe kultura nga ndikimin i nacionalizmit në Evropë. <p>Perandoria Osmane dhe tkurrja e saj</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan tiparet e krizës së Perandorisë Osmane; • dallon përpjekjet e Perandorisë Osmane për daljen nga kriza nëpërmjet reformave; • përcakton rrymat nacionaliste në Perandorinë Osmane; • shpjegon shkaqet e rënies së Perandorisë Osmane. <p>Industrializimi dhe qytetërimi botëror: Revolucioni i Dytë Industrial</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përshkruan përparimin e madh të sektorit industrial (çeliku, nafta energjia elektrike etj.); • vlerëson zbulimet e mëdha shkencore të kohës dhe rëndësinë e tyre; • vlerëson Revolucionin e Dytë Industrial si shprehje e ndryshimeve të mëdha që pësoi shoqëria. <p>Fillesat e demokracisë liberale (Angli, Francë, SHBA, Gjermani)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson ndikimin e ngjarjeve të 1848 në zhvillimet politike dhe shoqërore të Evropës; • përshkruan lëvizjen qytetare për të drejtën elektorale, çështjet punëtore dhe institucionalizimin e partive politike si fillesa të demokracisë liberale në Evropë dhe në SHBA. <p>Sistemi kolonial në shekullin XIX</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përcakton konceptin kolonializëm; • tregon në hartë kolonitë evropiane; • shpjegon faktorët e shtrirjes së sistemit kolonial dhe pasojat e tij; • njih disa nga figurat historike që i përkasin kësaj tematike, si: Luigji XIV, Luigji XVI, Volter, Loku, Ali Pasha, Bushatlinjtë, Oliver Kromëell, Xheferson, Ëashington, Linkoln, Robespierin, Napoleoni, Bismarku, Mançini, Kavuri, Garibaldi etj.
<p style="text-align: center;">Koncepte dhe terma</p> <p>Absolutizëm; iluminizëm; parlamentarizëm; monarki parlamentare; liberalizëm; pashallëk; Revolucion i Lavdishëm; hop; zhvillim i vrullshëm; luftë civile; luftë për pavarësi; kushtetutë, liri, barazi, vëllazëri; nacionalizëm; bashkim kombëtar; shtet i pavarur; revolucion industrial;</p>	
<p style="text-align: center;">Situata të sugjeruara</p> <p>Rilindja shqiptare</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlerëson ndikimin e iluminizmit në Rilindjen shqiptare; • vlerëson rilindësit iluministë: Naum Veqilharxhi, Pasko Vasa, Jani Vreto, Hoxha Tahsin; Naim e Sami Frashëri. 	

Monarkët e ndriçuar

- Vlerëson rolin e Pjetrit të Madh në evropianizimin e Rusisë.

Ndërtimi i një fotomontazhi ku pasqyrohet ndryshimi që pësoi Evropa në zhvillimin industrial, bujqësor dhe atë të komunikacionit tokësor dhe detar

- Paraqet pamje dhe kuriozitete nga makina me avull e Wattit, fabrikave të para, lokomotivave e anijeve të kësaj periudhe etj.;
- pasqyron figurat e shpikësve të mëdhenj, si: Wattit, Fultonit etj.

Respektimi i të drejtave të njeriut

- Vlerëson rolin e Linkolnit në mbrojtjen e të drejtave themelore të njeriut.

Pashallëqet shqiptare

- Përshkruan aspekte të jetës së përditshme në pashallëqet shqiptare (Shkodra, Janina).
- vlerëson rolin e Ali Pashës në diplomacinë evropiane.

Shpërbërja e Perandorisë Osmane dhe krijimi i shteteve nacionale në Ballkan

- Përshkruan revolucionet në Serbi e në Greqi dhe pasojat e tyre;
- përcakton në hartë shtetet e reja ballkanike që u krijuan në gjysmën e dytë të shekullit XIX;
- grumbullon dhe përshkruan rolin e figurave shqiptare në revolucionin grek.

Zgjidhimi i ndërgjegjes kombëtare në Shqipëri gjatë shekullit XIX dhe fillimit të shekullit XX

- Vlerëson veprimtarinë e figurave të shquara në zhvillimet politike dhe në zgjedhjen e ndërgjegjes kombëtare në Shqipëri. (Abdyl Frashëri, Ymer Prizreni, Ali Pashë Gucia, Bajram Curri, Isa Boletini etj).

Hapja e shkollave shqipe

- Vlerëson rolin e dijeve, alfabetit dhe të shkollës shqipe (Korçë, Prizren) në forcimin e frymës kombëtare, si kërkesë themelore e kohës;
- përshkruan rolin që pati hapja e shkollës së parë shqipe në krijimin e sistemit arsimor shqiptar;
- realizon kërkime të thjeshta mbi historikun e shkollës në krahinë ose figura të arsimit në zonë.

Shqipëria në 1912-1913.

- Vlerëson rëndësinë e krijimit të shtetit të pavarur shqiptar, 1912;
- tregon ndikimin e konferencës së ambasadorëve në Londër në ndryshimin e hartës së Ballkanit.

Ndërtimi i një fotomontazhi ku të pasqyrohen arritjet e Revolucionit të Dytë Industrial

- Paraqet pamje nga fabrika ku përdoret energjia elektrike, hidrocentrale dhe termocentrale, uzina të prodhimit të automobilave etj.;
- vlerëson figurat e shquara të shkencës: Edisoni, vëllezërit Rai, Pasteri, Mari dhe Pier Kyri etj.;

- Prezanton nëpërmjet TIK-ut .

Demokracia liberale në ambientin tonë shkollor

- Vlerëson lirinë e fjalës, të shtypit, të organizimit, të fesë, të kulturave të ndryshme etj;
- përcakton pozicionin e djalit dhe të vajzës në ambientet shkollore dhe në organizmat vendimmarrës.

Marrëdhëniet e Evropës me botën koloniale

- Vlerëson vlerat e burimeve të këtyre kolonive për vendet kolonizatore (burim për lëndët e para, burim për investime);
- ndërton një fotomontazh “Jeta në kolonitë e Azisë, e Afrikës dhe të Amerikës Latine”.

Klasa 7

Qëndrimet dhe vlerat

- Vlerëson rëndësinë e historisë në kuptimin e ngjarjeve të së shkuarës.
- Demonstron aftësitë bazë të kërkimit historik.
- Vlerëson rëndësinë që ka e shkuara në ndërtimin e të tashmes.
- Vlerëson rëndësinë e burimeve historike në ndërtimin objektiv të ngjarjes historike.
- Vlerëson gamën e burimeve historike dhe të informacionit, si: dokumentet, burimet e shtypura, historinë gojore, mediet e ndryshme, pikturat, muzetë, galeritë, fotografitë, muzikën dhe internetin, si baza për studimin dhe përshkrimin e një ngjarjeje historike.
- Shtron pyetje dhe gjen përgjigje, vlerëson burimet, identifikon dhe analizon interpretime të ndryshme dhe gjykon bazuar në argumente.
- Respekton saktësinë e burimeve historike dhe dallon diferencën midis faktit dhe supozimit.
- Vlerëson pozitën e qytetërimit shqiptar brenda qytetërimit botëror.
- Vlerëson kulturën e popujve të “Botës së Re”.
- Vlerëson krijimin e kolonive të para si parakusht i krijimit të perandorive botërore.
- Vlerëson trashëgiminë e qytetërimit osman në art, në kulturë, në shkencë, në ekonomi dhe në jetën e përditshme.
- Vlerëson kontributin e përparimeve shkencore në shoqërinë evropiane.
- Vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj linje, si: Papa Leoni, Gutenbergu, Erazmi i Roterdamit, Luteri, Kalvini, Leonardo da Vinçi, Mikelanxhelo Buonaroti, Kristofor Kolombi, Vasko de Gama, Magelani, Servantesi, Shekspiri, Galileu, Koperniku, Marlin Barleti, Pal Ëngjëlli, Mikel Maruli, Tomeu, Biçikemi, Gazulli etj.
- Vlerëson arkitekturën e kohës mesjetare në Shqipëri: kështjellat, qytetet dhe objektet e kultit.
- Vlerëson arritjet në art, në kulturë dhe në shkencë gjatë periudhës së Luigjit XIV.
- Vlerëson rëndësinë e Revolucionit të Lavdishëm.
- Vlerëson Aktin mbi të Drejtat e Njeriut.
- Vlerëson rolin e Deklaratës së Pavarësisë të kolonive angleze të Amerikës së Veriut.
- Vlerëson risitë e Kushtetutës amerikane në qytetërimin botëror.
- Vlerëson rolin e Deklaratës mbi të “Drejtat e Njeriut dhe Qytetarit.
- Vlerëson Revolucionin e Dytë Industrial si shprehje e ndryshimeve të mëdha që pësoi shoqëria në gjysmën e dytë të shekullit XIX.
- Vlerëson disa nga figurat historike që i përkasin kësaj linje, si: Luigji XIV, Volter, Loku, Ali Pasha, Bushatlinjtë, Oliver Kromwell, Xheferson, Washington, Linkoln, Robespierin, Napoleoni, Bismarku, Mançini, Kavuri, Garibaldi etj..

- Vlerëson rilindësit iluministë: Naum Veqilharxhi, Pasko Vasa, Jani Vreto, Naim e Sami Frashëri.
- Vlerëson rolin e dijeve dhe të shkollës shqipe në forcimin e frymës kombëtare, si kërkesë themelore e kohës.
- Vlerëson rolin e shoqërive patriotike të diasporës shqiptare në: Rumani, Turqi, Itali, SHBA.
- Vlerëson kryengritjen e vitit 1912.
- Vlerëson figurat e shquara të shkencës: Edisoni, vëllezërit Rai, Pasteri, Mari dhe Pier Kyri etj.
- Forcon ndjenjën e identitetit kombëtar dhe të respektit për historinë kombëtare, me qëllim zgjerimin e përmasave evropiane në studimin e historisë.
- Demonstron, përmes studimit të historisë, aftësitë qytetare, të cilat kontribuojnë në rritjen e tyre personale si individë, në përgatitjen e tyre në jetë, në punë dhe në shoqëri.
- Vlerëson trashëgiminë kulturore botërore.
- Respekton origjinën historike dhe kupton dobinë e larmisë etnike dhe kulturore të shoqërisë.
- Demonstron gatishmëri për të pranuar njerëzit nga komunitete të ndryshme.
- Shfaq krenari për vendin e tij.
- Vlerëson dhe respekton larminë në shoqëri, si dhe kontributin e kulturave dhe grupeve të ndryshme fetare e shoqërore.
- Tregon se disa ngjarje dhe ndryshime mund të interpretohen në mënyra të ndryshme dhe shpjegojnë arsyet e mundshme për këtë interpretim.
- Vlerëson dhe respekton pikëpamjet e të tjerëve.
- Tregon integritet në aksesimin dhe përdorimin etik të informacionit.
- Paraqet dhe komunikon lirshëm mendimet e tij.
- Është krijues dhe prezanton idetë e reja të tij.
- Demonstron interes dhe kuriozitet për historinë.
- Demonstron shpirtin e objektivitetit dhe paanësisë.
- Vetë vlerësohet dhe përdor mendimin kritik dhe kritikën konstruktive në situata të thjeshta.
- Demonstron pavarësi dhe besim në vetvete.
- Respekton punën e kryer mirë dhe pranimin e opinionëve të tjera (madje edhe të kundërta) duke treguar tolerancë.
- Demonstron vullnet në arritjen e rezultateve.
- Respekton përpjekjet personale dhe ato në grup.

5. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përdorimi i një numri të larmishëm rrugësh dhe metodash në mësimin e historisë nga mësuesit është një përbërës thelbësor në procesin e zbatimit të kurrikulës së historisë, në arritjen e rezultateve të parashikuara të të nxënësve, në aftësimin e nxënësve për ndërtimin dhe demonstrimin e kompetencave kyçe të të nxënësve dhe kompetencave e koncepteve historike, në lidhjen e historisë me lëndët dhe fushat e tjera të të nxënësve, në integrimin e temave ndërkurikulare, si dhe në zotërimin e cilësive historike për përmbushjen me sukses të qëllimeve arsimore.

Të nxënësve në lëndën e historisë mund të realizohet vetëm me anë të pjesëmarrjes aktive të nxënësve në procesin e të nxënësve, në mënyrë që ata të kuptojnë, të përbrendësojnë, të vlerësojnë e të përdorin përmbajtjen e synuar për të ndërtuar mbi të njohuri e aftësi të reja në situata të ndryshme me të cilat do të përballen në të ardhmen.

Edhe pse të nxënësve në mënyrë të pavarur mbetet i rëndësishëm, po aq rëndësi ka edhe dhënia e mundësive me anë të metodologjisë së mësimdhënies për të ndërvepruar me njëri-tjetrin dhe me mjedisin ku jetojnë. Për këtë, shkolla duhet të ofrojë një mjedis mbështetës ku të njihet e të vlerësohet kontributi i secilit nxënës.

Mësuesi duhet të zbatojë në klasë teknika aktive të mësimdhënies dhe të nxënësve. Ai duhet të organizojë aktivitete, të udhëzojë nxënësit për të marrë pjesë në to dhe të mundësojë pjesëmarrjen aktive dhe kuptimplote të nxënësve. Në këtë mënyrë nxënësit do të zhvillojnë ndjenjën e përgjegjësisë për të nxënësve e tyre, duke formësuar kështu aftësitë e para për të nxënësve gjatë gjithë jetës.

Në shkallën e dytë të kurrikulës, (klasat katër dhe pesë) të arsimit fillor, disa nga metodologjitë e sugjeruara për zbatimin e programit të historisë janë:

- Lojërat;
- teatri ose loja me role;
- diskutimet;

- shpjegimi;
- përdorimi i burimeve;
- përdorimi i medieve të ndryshme, si: video, filma, dokumentarë, interneti, TV;
- kërkimi;
- intervistat;
- ekskursionet;
- vizitat në muze ose vendngjarje historike;
- konkurset;
- projektet kurrikulare dhe ndërkurrikulare.

Në shkallën e tretë të kurrikulës, (klasat gjashtë dhe shtatë) të arsimit të mesëm të ulët, format, metodat, strategjitë dhe teknikat e të mësuarit, duhet të jenë të shumta e të larmishme. Ato zgjidhen në përshtatje me përmbajtjen lëndore, me nivelin e nxënësve, me veçoritë e temave të ndryshme mësimore dhe në varësi të gjendjes së materialeve burimor dhe didaktik.

Metodat dhe teknikat e mësimdhënies që mund të zbatohen gjatë një ore mësimi, gjatë shkallës së tretë të kurrikulës janë të shumta. Si të tilla mund të përdoren: *shpjegimi*, i cili mund të jetë i suksesshëm në të gjitha ato veprimtari të përbashkëta të mësuesit e nxënësve që synojnë të kuptuarit e njohurive për zhvillimin në kohë e në hapësirë të dukurive dhe të proceseve historike; *mësimi zbulues* nëpërmjet të cilit kalohet nga njohuritë elementare në përgjithësime, nga hipotezat në gjetjen e origjinës së dukurive, nga problemet e thjeshta në zgjidhjen e tyre; *biseda*, e cila do të ishte më e efektshme për ato tema ku nxënësit kanë njohuri paraprake të bollshme që fitohen nëpërmjet rrugëve të shumta të informacionit masiv.

Diskutimi është një nga metodat më të thjeshta që përdoret në realizimin e veprimtarive në klasë, kur është fjala për të mundësuar procesin e pjesëmarrjes sa më të gjerë të nxënësve në mësim. Diskutimi është një përzierje e shpjegimeve, mësues-nxënës, e shkëmbimit të pikëpamjeve dhe pyetjeve ndërmjet tyre, e transferimit dhe integritit të njohurive dhe aftësive.

Diskutimi me të gjithë klasën është një mënyrë shumë e mirë për mësuesin/en dhe për nxënësit për të zbuluar se cilat janë qëndrimet e tyre rreth çështjeve, ngjarjeve dhe koncepteve të ndryshme që trajtohen në lëndën e historisë. Gjithashtu, diskutimi është një rast shumë i mirë për të praktikuar të dëgjuarit të nxënësit, të folurën me radhë dhe aftësi të tjera që nevojiten në punën në grup.

Puna me faktet dhe përdorimi i burimeve. Do jetë me vend të përdoren burime të larmishme për njohjen e fakteve historike dhe mësimin e tyre kritik e analitik, e në mënyrë të veçantë :

- Arkivat, duke lejuar në këtë mënyrë të shfrytëzohen dokumente origjinale;
- kinemaja dhe prodhimtaria audiovizuale, qoftë dokumentare, qoftë fantastike ;
- teknologjitë e informacionit, që duhet të përbëjnë objektin e një trajtimi kritik, individual e kolektiv, për të cilin mësuesi luan një rol themelor ;
- përdorimi i strukturuar i dokumenteve historike ndihmon nxënësin të zhvillojë përvojën për vlerësimin e fakteve dhe aftësinë për të formuluar gjykime të arsyeshme.
- llojet e ndryshme të muzeve dhe vendet përkujtimore, që ndikojnë në përkapjen në mënyrë të qartë nga ana e nxënësve të ngjarjeve të fundit, konkretisht në përmasën e tyre të përditshme ;
- historia gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e të rinjve, si dhe mund t'u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në “ historinë e shkruar”.

Studimi kërkimor: Përfshirja në kërkim është pjesë përbërëse e programit të historisë. Duke njohur dhe duke përvetësuar mënyrën se si punojnë historianët, nxënësit zhvillojnë aftësinë për ta zbatuar atë gjerësisht në lëndën e historisë dhe në fusha të tjera.

Përdorimi i kërkimit historik u paraqet nxënësve një mënyrë për të bërë hulumtime, për të organizuar dhe për të shpjeguar ngjarjet që kanë ndodhur. Kërkimi historik është procesi i "të bërit histori". Ai është një proces ciklik (Figura. 1), që fillon me shtrimin e pyetjeve historike, pasohet nga gjetja dhe analiza e burimeve historike për të krijuar fakte dhe dëshmi historike. Dëshmia historike përdoret më pas për të ndërtuar interpretimet historike që kërkojnë t'iu përgjigjen pyetje historike.

Figura 1. Procesi i kërkimit historik

Përdorimi i kërkimit historik duhet të jetë në qendër të mësimin të historisë, dhe mësuesit duhet t'i krijojnë mundësinë nxënësit, për të mësuar aftësitë e nevojshme përmes praktikës dhe angazhimit në kërkimin historik. Përdorimi i pyetjeve në çdo njësi mësimore siguron një pikë kontakti për nxënësit, për të kërkuar, sistemuar dhe analizuar informacion, në përgjigje të çështjeve që hulumtohen në programin mësimor. Qasja kërkimore, kur zbatohet në mënyrë efektive, zhvillon cilësitë historike dhe aftëson nxënësit të jenë të pavarur, krijues dhe mendimtarë kritik. Ajo nxit demonstrimin e kompetencave historike dhe kompetencave kyçe të të nxënësit. Tabela e mëposhtme paraqet një përfundim të qasjes kërkimore, për të ndihmuar mësuesit në përdorimin e kësaj qasje.

Tabela 7. Përfundimi i qasjes kërkimore

Faza kërkimore	Cilësitë historike të një nxënësi	Qëllimi
1. Bën pyetje historike	<ul style="list-style-type: none"> • Kureshtar 	<p>Më e rëndësishme për procesin e kërkimit është pikënisja. Mësuesit duhet të udhëhiqen nga treguesit e mëposhtme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Angazhojnë interesin e nxënësve; • identifikojnë pyetjet që do të kërkojnë; (një pyetje e përgjithshme kërkimore e ndjekur nga nën-pyetje); • planifikojnë procesin e kërkimit; • përshkruajnë rezultatin.
2. Identifikon dhe gjen burimet përkatëse	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I balancuar 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit vendosin cilat burime janë të dobishme, cilat nuk janë dhe cilat duhen trajtuar me kujdes (me anë të një shembulli mësuesit udhëzojnë paraprakisht nxënësit .) • Nxënësit krijojnë fakte dhe dëshmi historike.
3. Analizon lidhjen shkak-pasojë	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I arsyetuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit analizojnë lidhjet shkak-pasojë për ndërtimin e ngjarjes duke u bazuar në burimet e gjetura.
4. Ndërton interpretime historike, vlerëson burimet dhe jep argumente	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I balancuar • Metodik • I arsyetuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit mbajnë shënime nga studimi i tyre për burimet. • Njëpërmjet reflektimit dhe diskutimit të drejtuar nga mësuesi, nxënësit janë në gjendje të zhvillojnë përgjigjet për pyetjet hetimore.

5. Kontrollon interpretimet e nxjerra dhe/ose interpretimin e tanishëm historik	<ul style="list-style-type: none"> • I balancuar • I arsyetuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit tregojnë zgjerimin, thellimin dhe transferimin e dijeve të tyre.
6. Shpjegimi dhe komunikimi	<ul style="list-style-type: none"> • I logjikshëm • I arsyetuar • Metodik • I balancuar • I ditur 	<ul style="list-style-type: none"> • Nxënësit shpjegojnë dhe prezantojnë përgjigjet e pyetjeve të tyre nëpërmjet medieve të ndryshme (me shkrim; me gojë; TIK). • Nxënësit respektojnë mendimet e shokëve të tyre qofshin ato dhe të ndryshme nga të tyret.

Nxënësit duhet të nxiten për të ndërmarrë, sipas nivelit që kanë dhe rrethanave, kërkime individuale, me qëllim që të stimulohen kërkshëria dhe fryma e tyre vetëvepruese në vjeljen e të dhënave, si dhe mendimi i tyre sintetizues.

Në rrafshin grupor të nxënësve, të klasës apo shkollës, zhvillimi i projekteve kërkimore kolektive duhet të nxitet më tej, me qëllim që të krijohen kushtet e dialogut dhe ballafaqimit të hapur e tolerant të mendimeve.

Trajtimi ndërdisiplinor dhe shumëdisiplinor. Mësimi i historisë duhet të përdorë në çdo rast potencialin edukativ të një trajtimi ndërdisiplinor e shumëdisiplinor, duke vendosur lidhje me lëndët e tjera që përbëjnë tërësinë e kurrikulës shkollor, konkretisht me letërsinë, gjeografinë, shkencat shoqërore, përfshirë edhe lëndët shkencore.

Veprimtaritë praktike ose projektet kurrikulare kërkojnë zbatimin e më shumë se një metode dhe teknike, si: kërkimi, intervista, vrojtimi, studimi i rastit, etj. Këto metoda e vënë theksin në ndërtimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe për të nxënësit gjatë gjithë jetës si dhe në demonstrimin e aftësive/shkathtësive, kryesisht aftësisë së punës me dokumentet historike, punës kërkimore, aftësisë për të punuar në grup, aftësisë për të zgjidhur problemin, etj..

Trajtimi ndërkombëtar dhe ndërkufitar. Sipas rrethanave, kërkohet të përkrahët zbatimi i projekteve ndërkombëtare dhe ndërkufitare, mbështetur mbi studimin e një teme të përbashkët, si dhe trajtimet krahasuese apo kryerja e një detyre të përbashkët në shumë shkolla

të vendeve të ndryshme, duke përfituar konkretisht nga mundësitë e reja që japin teknologjitë e informacionit dhe vendosja e lidhjeve dhe këmbimeve shkollore.

Mësimi dhe ruajtja në kujtesë. Krahas nxjerrjes në pah të arritjeve pozitive që kanë karakterizuar shekullin XX, si përdorimi paqësor i shkencave për një art më të mirë të jetuari dhe zhvillimi i demokracisë e të drejtave të njeriut, është e nevojshme të merren të gjitha masat edukative për të parandaluar përsëritjen apo mohimin e ngjarjeve shkatërrimtare që kanë ndodhur gjatë këtij shekulli, domethënë Holokaustin, gjenocidin dhe krimet e tjera kundër njerëzimit, spastrimet etnike, dhunimet masive të të drejtave të njeriut dhe të vlerave themelore, me të cilat është lidhur në mënyrë të veçantë, Këshilli i Evropës. *Për këtë qëllim, duhet :*

- Të ndihmohen nxënësit për t'u njohur e ndërgjegjësuar me faktet dhe me shkaqet e atyre faktorëve që kanë karakterizuar në mënyrën më të errët historinë e Evropës në veçanti dhe atë të botës në përgjithësi;
- të reflektohet mbi ideologjitë që kanë çuar në to dhe mbi mjetet që bëjnë të mundur të shmanget përsëritja e fakteve të tilla;
- të sigurohet zbatimi i vendimit të ministrave të Edukimit (Krakovi2000) lidhur me caktimin në shkolla të një dite përkujtimore të Holokaustit dhe për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit;
- të kujtojë ashtu si Evropa, 27 janarin, si ditën përkujtimore të viktimave të Holokaustit dhe 23 gushtin, si ditën përkujtimore për viktimat e regjimeve totalitare naziste dhe komuniste;
- të pasurohet ndihma e veçantë e Këshillit të Evropës në fushën arsimore brenda Task Force për bashkëpunimin ndërkombëtar lidhur me mësimin e Holokaustit, përkujtimin dhe kërkimin.

Teknologjitë e informacionit e të komunikimit. Në kontekstin e përdorimit shumë të zgjeruar të teknologjive të informacionit dhe komunikimit nga ana e të rinjve, si gjatë jetës së tyre shkollore ashtu edhe jashtëshkollore, ka rëndësi të zhvillohet një pedagogji dhe metodologji që mban parasysh faktin që këto teknologji:

- Përbëjnë burimet e pashmangshme në mësimin e historisë ;
- shtrojnë çështje themelore, konkretisht atë të besueshmërisë së burimeve ;
- u lejojnë mësuesve dhe nxënësve të depërtojnë në burime origjinale dhe interpretime të shumëllojta;
- zgjerojnë më së miri mundësinë për t'u futur në informacione dhe të dhëna historike;
- shumëfishojnë dhe lehtësojnë rastet e bashkëpunimit e të dialogut.

Nga ana tjetër, duhet gjithashtu të krijohen kushtet e nevojshme që mësuesi të mund :

- T'u vijë në ndihmë nxënësve, gjatë procesit selektiv, për të vlerësuar besueshmërinë e burimeve të informacionit;
- të marrë masat e nevojshme për luftën kundër përhapjes së përmbajtjeve raciste, në mënyrë të veçantë nëpërmjet sistemit Internet, duke respektuar normat ligjore dhe lirinë e shprehjes;
- të bëjë përpjekje gjatë orës së mësimin për analizë kritike, duke u mbështetur në larmi pikëpamjesh dhe interpretimesh ndërkulturore;
- të nxitë nxënësit për të zhvilluar kompetencat e tyre, si analizat kritike dhe arsyetimin nëpërmjet analogjisë.

Gjatë orëve të ndryshme të mësimin, metodat e teknikat ndërthuren me njëra-tjetrën, aq sa shpesh nuk mund t'i dallosh kufijtë midis tyre, prandaj, vëmendja e veçantë e mësuesit duhet drejtuar te lidhja organike e metodave dhe e teknikave të veçanta që ai përdor brenda një ore mësimi.

Në ndihmë të zbatimit të këtyre metodologjive, në program parashtrihen një sërë veprimtarish të sugjeruara, të cilat i ndihmojnë nxënësit në zotërimin e kompetencave dhe në arritjen e rezultateve të të nxënësit të parashikuara në program.

Mësuesi duhet të tregojnë kujdes të veçantë që nxënësit të nxiten vazhdimisht të reflektojnë në mënyrë kritike mbi ecurinë e të nxënësit dhe punës së tyre në shkollë dhe të transferojnë ata ç`ka kanë mësuar në situata jetësore brenda dhe jashtë shkollës.

Mundësia për të marrë pjesë dhe për të përfituar nga përvojat e lëndës së historisë ashtu si nga çdo lëndë tjetër në shkollë, duhet t'u ofrohet të gjithë nxënësve pa përjashtuar askënd për asnjë shkak. Mësimdhënia duhet të bazohet në interesin më të lartë të nxënësit dhe duhet të sigurojë trajtimin e barabartë me dinjitet e respekt të gjithsecilit.

Nxënësit me nevoja të veçanta

Organizimi i kurrikulës sipas kompetencave, në fusha të nxëni, në shkallë, dhe me fokus integrimin u krijon mësuesve hapësirat për të përshtatur mësimdhënien sipas nevojave të veçanta të nxënësve dhe për të personalizuar të nxënit e tyre. Mësuesit duhet të marrin parasysh faktin se nxënësit janë të ndryshëm, kanë motivim, interesa, stile të nxëni, nevoja dhe aftësi të ndryshme etj. Në disa raste duhen bërë përshtatje të kurrikulës sipas diferencave të zhvillimit brenda një grupi moshor. Mësuesit mund të zgjerojnë zhvillimin e kompetencave kyçe si ato të komunikimit, të menduarit dhe shoqërore sipas nevojave individuale të nxënësve, për të zvogëluar dhe zhdukur diferencat brenda një shkalle të kurrikulës, në fund të saj.

Nxënësit me vështirësi në të nxënë

Shumë nxënës me vështirësi arrijnë rezultatet e pritshme të të nxënit njësoj si nxënësit e tjerë, nëse bëhen përshtatje në mënyrën e mësimdhënies dhe të vlerësimit të tyre.

Për të arritur nivelin më të lartë të mundshëm të realizimit të kompetencës, mund të zhvillohen programe të veçanta, individuale, për nxënësit me nevoja të veçanta.

Në rastin e nxënësve që formalisht janë përcaktuar si të veçantë, është veçanërisht e rëndësishme që stafi i shkollës, në bashkëpunim me prindërit, të mbështesë të nxënit e tyre. Procedurat dhe teknikat e vlerësimit për nxënës me nevoja të veçanta duhet të diskutohen herë pas here me prindërit dhe vetë nxënësit. Prindërit duhet të kuptojnë se si ndikojnë këto procedura dhe teknika të përshtatura në vlerësimin e punës së nxënësve.

Nxënësit e talentuar

Fleksibiliteti i zhvillimit të programit lejon plotësimin e nevojave individuale të nxënësve të talentuar.

Mësuesit duhet t'u krijojnë kushte dhe situata të tilla që nxënësit të shfaqin dhe të zhvillojnë talentet e tyre. Kjo arrihet nëse atyre u krijohen mundësitë të punojnë me një përmbajtje më të thelluar dhe zgjeruar, të zhvillojnë në mënyrë të vazhdueshme elemente specifike të kompetencave kyçe (p.sh.: aftësitë e nivelit të lartë konjitiv të kompetencës të të menduarit) dhe specifike të fushës, të fokusohen në çështjet kros-kurrikulare, të zgjerojnë mjediset dhe materialet e të nxënësve brenda dhe jashtë shkollës.

6.1. Materiale dhe burime mësimore

Përdorimi i mjeteve mësimore në mësimdhënien dhe në procesin e të nxënësve në lëndën e historisë, ndihmon në konkretizimin e ideve dhe të dukurive, në aplikimin e metodave dhe strategjive të mësimdhënies, si dhe e bën mësimin më interesant dhe më rezultativ për nxënësit. Përdorimi i suksesshëm i metodave dhe i teknikave të lartpërmendura, nuk mund të realizohet pa **mjetet e nevojshme didaktike**, të cilat janë të llojeve të ndryshme, si: harta historike të përgjithshme ose tematike, atlase, albume, foto, skica, filma mësimorë, videokaseta, kompjuter, aparat projeksioni, CD, DVD, TIK, etj. Këto mjete po zënë gjithnjë e më shumë vendin që u takon për konkretizimin e një sërë ngjarjesh historike, të cilat janë vështirë të kuptohen pa një konkretizim audioviziv etj.

6. UDHËZIME PËR VLERËSIMIN

Vlerësimi është një aspekt i rëndësishëm i lëndës së historisë. Në përputhje me parimet e qasjes së të nxënësve bazuar në kompetenca, vlerësimi konsiderohet si element i mësimdhënies, i cili përqendrohet në nivelin e arritjes së kompetencave., fokusohet në matjen e njohurive e aftësive, në arritjen e rezultateve të të nxënësve, dhe në nivelin e përmbushjes së kompetencave. Informacioni i siguruar nga vlerësimi, e ndihmon mësuesin të evidentojë përparimin e nxënësve, të vlerësojë se sa të përshtatshme e të dobishme janë metodat e

mësimdhënies që ai përdor, të përmirësojë mësimdhënien dhe të pajisë nxënësit me informacionin përkatës për progresin e tyre.

Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm që i shërben nxënësve për të ndjekur vetë ecurinë e tyre në këtë lëndë, për të njohur anët e tyre të forta dhe vështirësitë që hasin në zotërimin e njohurive dhe kompetencave, në mënyrë që të punojnë përkatësisht për përforsimin dhe kapërcimin e tyre. Vlerësimi është një informacion i rëndësishëm edhe për prindërit, me anë të të cilit ata mund të ndihmojnë më mirë në edukimin e fëmijëve të tyre.

I domosdoshëm është vlerësimi i përmbajtjes të lëndës lidhur me zotërimin e njohurive dhe demonstrimin e aftësive historike nëpërmjet treguesve të besueshëm për progresin e tyre. (*p.sh. vetëvlerësimi, intervistë me një listë treguesish, testi objektiv, vëzhgimi i kërkimit historik me një listë të saktë treguesish, portofoli, prezantimi me gojë ose me shkrim, projekti kurrikular etj.*).

Në përzgjedhjen e praktikave të vlerësimit, në përcaktimin e kohës së përshtatshme, në përzgjedhjen e materialeve për vlerësim mësuesi duhet të ketë parasysh:

- Përcaktimin e qëllimit dhe strategjisë së vlerësimit;
- përzgjedhjen e veprimtarive, që mundësojnë demonstrimin e arritjes së kompetencave
- përdorimin e vlerësimit për të verifikuar çfarë dinë aktualisht nxënësit;
- dallimin qartë të qëllimit të detyrës së zgjedhur për vlerësim.

Vlerësimi i nxënësve duhet të nxjerrë në pah arritjet e tyre, në mënyrë që ata të inkurajohen të mësojnë me më shumë dëshirë. Ai duhet të konsiderohet si një mjet në ndihmë të nxënësve, i cili i ndihmon ata të njohin më mirë aftësitë e tyre në të nxënë, të zhvillojnë e të përdorin talentet dhe aftësitë në mënyra sa më të dobishme. Nxënësit vetë duhet të jenë pjesë e procesit të vlerësimit të arritjeve të tyre.

Me anë të vlerësimit, mësuesi informohet rreth çfarë dhe si po mësojnë nxënësit, ç'ka e ndihmon atë të planifikojë mësimdhënien në vijim dhe të përgatisë materiale ose të rishikojë metodologjinë e mësimdhënies për t'iu përshtatur nevojave të nxënësve. Vlerësimi nga ana e mësuesit duhet të marrë në konsideratë edhe aftësinë e nxënësve për të përcaktuar e arritur objektiva për veten.

Vlerësimi i zhvillohet në nivele të ndryshme dhe për qëllime të ndryshme, duke përfshirë:

- Vlerësimi formativ brenda klase për qëllime të monitorimit të mësuarit dhe dhënien e mendimit, të mësuesve për të informuar mësimdhënien e tyre, dhe për studentët për të informuar të mësuarit e tyre.
- Vlerësimi shumativ (përmbledhës) për qëllime të raportimit dy herë në vit nga shkolla për prindërit dhe kujdestarët për përparimin dhe arritjen e nxënësve.
- Testimi periodik me kampione i fushave të veçanta të të nxënësve në kuadër të vlerësimit të kurrikulës, si pjesë e programit të vlerësimit kombëtar .

Duke qenë se në këtë lëndë përparësi i jepet vlerësimit joformal të nxënësve, teknikat joformale në vijim sugjerohet të shoqërohen, kur është e domosdoshme dhe e mundur, edhe me teknika formale, si testimet me shkrim ose me gojë, sidomos në shkallën e tretë të kurrikulës së arsimit bazë, klasa e gjashtë dhe e shtatë.

a. Vëzhgimi

Mësuesi vlerëson ecurinë e nxënësve duke i vëzhguar ata gjatë punës individuale ose në grup, si dhe ndërveprimin e tyre gjatë veprimtarive të ndryshme në klasë dhe në shkollë. *Mësuesi vëzhgon aspekte, të tilla si:*

- Aftësinë e nxënësve për të punuar në mënyrë të pavarur dhe për të bashkëpunuar në grup;

- ndërveprimet e nxënësve me njëri-tjetrin dhe me të rriturit;
- cilësinë e prezantimit të punimeve;
- interesat, aftësitë ose talentet e veçanta të nxënësve;
- pjesëmarrjen dhe interesin që shprehin nxënësit në veprimtari e aktivitete të ndryshme;
- përgjegjësinë vetjake dhe shoqërore që shfaqin nxënësit;
- përkushtimin dhe këmbënguljen e nxënësve në kryerjen e detyrave të ndryshme;
- nivelin e ndërgjegjësimit të nxënësve për vështirësitë që mund të kenë të tjerët dhe gatishmërinë për t'i ndihmuar ata;
- pyetjet që shtrojnë nxënësit, përgjigjet dhe sugjerimet që nxënësit u japin pyetjeve të mësuesit dhe nxënësve të tjerë;
- sjellje të caktuara, si: aftësitë drejtuese, niveli i vetëbesimit, të shprehurit në mënyrë të drejtpërdrejtë e të hapur, gatishmëria për të përballuar rreziqe, sfida e vështirësi;
- pjekurinë fizike dhe emocionale;
- aftësinë për të vetë-vlerësuar ecurinë në shkollë.

Mësuesi i vëzhgon nxënësit jo vetëm në klasë, por edhe jashtë saj, në aktivitete të ndryshme shkollore, për shembull gjatë lojës, në festime, në ekskursionet etj. Mësuesi mund t'i mbajë shënim vëzhgimet për secilin nxënës, në mënyrë që të mund të krijojë një pamje të përgjithshme të ecurisë së zhvillimit të tyre. Kjo i shërben mësuesit edhe për t'ia komunikuar ecurinë e nxënësve prindërve të tyre, ose në raste kur nxënësi ndryshon shkollë, ky lloj vlerësimi mund të ndahet me mësuesin e ri ose me mësuesit pasues të ciklit në vijim. Vëzhgimi ndihmon sidomos vetë mësuesin, i cili, pasi ka kuptuar nevojat e veçanta të secilit nxënës, duhet të rishikojë metodologjitë e mësimdhënies, në mënyrë që ato të lehtësojnë të nxënësit e gjithsecilit. Nëse mësuesi vë re nevoja të veçanta në sjelljen e nxënësve, karakteristike për nxënësit në shkollën e tij, në bashkëpunim me mësuesit e tjerë dhe drejtuesin e shkollës, mund të vendosë të fokusohet më gjatë në atë aspekt të programit, i cili ndihmon në përmbushjen e këtyre nevojave.

b. Detyrat dhe testet

Me anë të detyrave të ndryshme që mësuesi u jep nxënësve në klasë, ai arrin të vlerësojë si procesin e punës, ashtu edhe nivelin e të kuptuarit të njohurive të reja nga ana e nxënësve. Me anë të detyrave, mësuesi mund të vlerësojë edhe aftësinë e nxënësve për t'i përdorur dijet e marra në situata nga më të ndryshmet. Detyrat në klasë mund të jenë projekte në grup ose punë individuale.

Një shembull i detyrës në klasë mund të jetë dhënia e një situatë, e cila kërkon zgjidhje, ku nxënësit duhet të marrin një vendim së bashku dhe ta mbrojnë atë. Gjatë punës në grup të nxënësve, mësuesi vlerëson demonstrimin e kompetencave dhe aftësinë e gjithsecilit për të punuar në grup.

Testet ,si teknikë vlerësimi, rekomandohet të përdoren duke filluar nga klasa e gjashtë e më tej, pasi nxënësit të jenë zhdërvjelltësuar në të shkruar dhe të kenë nisur të marrin njohuri të mirëfillta, të cilat mund të testohen me shkrim. Mësuesi mund t'i përdorë testet me shkrim në fund të një tematike si një teknikë vetëvlerësimi nga ana e nxënësve, pra t'i lejojë ata t'i korrigojnë vetë testet për të reflektuar e për t'u ndërgjegjësuar mbi aftësitë dhe kufizimet e tyre.

c. Dosja e nxënësit

Duke qenë se lënda e historisë synon aftësimin praktik të nxënësve, ***gjatë shkallës së dytë*** të kurrikulës sugjerohet që nxënësit të mbajnë një dosje vetjake me punimet që kryejnë gjatë veprimtarive në klasë. Nxënësit mund të mbledhin në të anketat e përdorura gjatë një vrojtimi, burimet historike të përdorura për të kuptuar ndryshimin dhe vazhdimësinë, të tilla si: fotografi, pamje ose skica, vizatimet e kryera në klasë, listën e objektivave në fillim të vitit, poezi ose tregime mbi tema të caktuara historike.

Dosja është një mjet i rëndësishëm për vetëvlerësimin e nxënësve, si dhe për vlerësimin e ecurisë së tyre nga ana e prindërve. Kjo dosje mund të përdoret edhe si informacion për ecurinë e nxënësve për mësuesit e rinj kur ata ndryshojnë shkollë ose për mësuesit e ciklit pasues.

d. Projektet

Projektet i ndihmojnë nxënësit të përqendrohen në një temë të caktuar të programit, për shembull në njohjen e komunitetit ku ata jetojnë dhe studimin e tij në detaje. Me anë të projektit, mësuesi vlerëson aftësinë e nxënësve për të mbledhur informacion, për ta përpunuar dhe për ta prezantuar atë. Puna me projekte mundëson edhe vlerësimin e bashkëpunimit të nxënësve me njëri-tjetrin gjatë punës grup. Realizimi i një projekti është tregues edhe i përgjegjësisë vetjake dhe të grupit, si dhe i përkushtimit dhe interesit të secilit nxënës.

e. Paraqitja dhe prezantimi i punimeve

Shpjegimi, paraqitja dhe prezantimi i punimeve të ndryshme që nxënësit realizojnë gjatë lëndës së historisë është për mësuesin tregues i aftësive të tyre për të mbledhur informacion, për ta përpunuar dhe për ta paraqitur atë. Gjatë paraqitjes dhe prezantimit të punimeve, nxënësit vlerësohen edhe për shtjellimin e këndvështrimeve të tyre, mbrojtjen e këtyre këndvështrimeve dhe mbajtjen e qëndrimit vetjak ose në grup ndaj një çështjeje të caktuar. Me anë të kësaj teknike vlerësohen kompetencat historike dhe kompetencat kyçe si ajo e komunikimit dhe e të menduarit.

Pavarësisht zgjedhjes nga ana e mësuesit të teknikave të vlerësimit, qofshin këto formale ose joformale, vlerësimi duhet domosdoshmërisht të synojë përmirësimin e përvojave të nxënësve.

Vlerësimi i nxënësit përshkon gjithë procesin mësimor dhe shërben për përmirësimin e këtij procesi. Vlerësimi i nxënësit nuk ka për qëllim të vetëm vendosjen e notës dhe as nuk përfundon me vendosjen e saj.

Vlerësimi mbështetet tërësisht në njohuritë e programit lëndor dhe mësuesi nuk ka të drejtë të vlerësojë nxënësit për ato njohuri që nuk përshkruhen në program.

Objektiv i vlerësimit, nuk janë vetëm kompetencat, njohuritë dhe shprehjet, por edhe qëndrimet e nxënësve, si qëndrimet etike-sociale, në përgjithësi, edhe ato të bashkëpunimit me të tjerët, në veçanti.

Në shkallën e tretë të kurrikulës së arsimit të mesëm të ulët, mësuesi i historisë vlerëson saktësinë e informacionit të paraqitur nga nxënësit, aftësitë e tyre për të diskutuar, debatuar, krahasuar, argumentuar dhe parashikuar, duke mbajtur qëndrim vetjak ndaj një ngjarjeje ose figure të caktuar historike. Në lëndën e historisë, mësuesi duhet të vlerësojë aftësinë e nxënësve për të punuar në grup, si dhe aftësinë e tyre për të vlerësuar nga secili nxënës punën e anëtarëve të tjerë të grupit.

Mësuesi i historisë duhet të vlerësojë përdorimin e burimeve alternative nga nxënësit, ballafaqimin e tyre dhe forcën argumentuese ndaj një çështjeje të diskutueshme ose të debatueshme në histori. Kriter vlerësimi për nxënësit në lëndën e historisë është edhe përfshirja e tyre në debat, duke respektuar mendimet e kundërta të njëri-tjetrit, të bazuara mbi argumente ose fakte historike.

Vlerësimi mund të bëhet individual ose në grup, në klasë ose jashtë saj. Nxënësi vlerësohet me notë, ndërsa demonstroi arritjet e tij me gojë, me shkrim ose nëpërmjet veprimtarive dhe produkteve të tjera, si: veprimtari praktike, raste studimore, shkrimi i një eseje, prodhimi i një CD-je, hartimi i një maketi për një ngjarje ose figurë të caktuar historike, projekte etj.

Në punimet e nxënësve me grupe të vogla, mësuesi/ja parashtron peshën e vlerësimit me notë të grupit në tërësi dhe të secilit nxënës në veçanti. Mësuesi nuk e ka të detyrueshëm vlerësimin me notë të nxënësve në çdo orë mësimore dhe të vendosë nota në regjistër për secilën orë mësimore. Si rregull, nxënësit dhe mësuesit duhet të bashkëbisedojnë lirshëm, si partnerë, rreth përvetësimit të njohurive të fituara në orët e kaluara dhe kryerjes sa më mirë të detyrave jashtë klase. Herë pas here mësuesi duhet të vlerësojë me notë, duke ua bërë të qartë nxënësve që në fillim qëllimin e vlerësimit dhe kriteret e tij.

Vlerësimi me shkrim shërben për aftësimin e komunikimit me shkrim dhe mund të realizohet jo vetëm me laps e letër, por edhe në rrugë elektronike. Mësuesi e vlerëson nxënësin me notë për parashtrimet me shkrim në testimet periodike me shkrim dhe në prezantimet me shkrim të punimeve të tij, të zhvilluara vetë ose në grup.

Mësuesi **gjatë shkallës së tretë** të kurrikulës, planifikon testimet periodike me shkrim për blloqe të gjera orësh mësimore, që përbëhen nga një ose disa kapituj, të cilët i bashkojnë rezultate të ndërlidhura të nxënësit. Në përshtatje me qëllimin e vlerësimit me shkrim, ai përdor lloje të ndryshme testesh, që nga minitestet pak minutëshe për një objektivi të veçantë të nxënësit, tek ato një orëshe; teste me

alternativa ose me zhvillim; detyra tematike, projekte kurrikulare etj. Një formë e parashtrimit me shkrim nga nxënësit është edhe testimi përfundimtar.

Dosja e nxënësit, si një mundësi vlerësimi e vetëvlerësimi, është një koleksion i punimeve të tij përgjatë një shkalle të caktuar të kurrikulës. Gjatë *shkallës së tretë* ajo mund të përmbajë provime me shkrim, detyra tematike, projekte kurrikulare, fotografi e produkte të veprimtarive kurrikulare, tabelë kronologjike të ngjarjeve ose të një periudhe historike, CD, dokumentar mbi një ngjarje historike, biografi për histori gojore, postera, albume, ese, artikuj publicistikë etj.

Dosja i përngjan një albumi me anën e të cilit mësuesi, nxënësi vetë dhe prindërit e tij gjejnë informacion të shpejtë dhe të sintetizuar rreth progresit të nxënësit.

ANEKS 1

Me qëllim që t'u vijë në ndihmë autorëve të teksteve të historisë dhe mësuesve të historisë në realizimin me sukses të këtij programi, në përvetësimin e dijeve dhe demonstrimin e kompetencave të lëndës dhe kompetencave kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës, paraqiten në këtë aneks, Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve anëtare lidhur me mësimin e historisë në Evropën e shekullit të XXI.

Recommendation Rec(2001)15 of the Committee of Ministers to member states on history teaching in twenty-first-century Europe

KËSHILLI I EVROPËS

KOMITETI I MINISTRAVE

Rekomandimet Rek (2001)15 e Komitetit të Ministrave të Shteteve anëtare lidhur me mësimin e historisë në Evropë në shekullin XXI

(miratuar nga Komiteti i Ministrave, më 31 tetor 2001, në mbledhjen 771 të të Deleguarve të Ministrave)

Komiteti i Ministrave, në bazë të nenit 15.b. të Statutit të Këshillit të Evropës,

- Duke pasur parasysh se qëllimi i Këshillit të Evropës është të realizojë një bashkim përherë e më të ngushtë midis anëtarëve të tij.

- Duke vlerësuar Konventën kulturore evropiane nënshkruar në Paris, më 19 dhjetor 1954, që u bën thirrje shteteve të saj nënshkruese të nxisin studimin e historisë dhe të qytetërimit të Palëve të tjera kontraktuese, dhe ta zhvillojë atë në territorin e këtyre Palëve kontraktuese.
- Duke rikujtuar Samitet e Vjenës (1993) dhe të Strasburgut (1997), gjatë të cilave kryetarët e shteteve e të qeverive të shteteve anëtare të Këshillit të Evropës :
  - ✓ Shprehën dëshirën ta shohin Këshillin e Evropës plotësisht në gjendje të ndihmojë për të përballur sfidat e shoqërisë së shekullit XXI ;
  - ✓ shprehën nevojën për të përforcuar mirëkuptimin e ndërsjellë dhe besimin midis popujve, në mënyrë të veçantë nëpërmjet një programi për mësimin e historisë, duke synuar heqjen e paragjyqimeve dhe vlerësimin e ndikimeve pozitive të ndërsjella midis vendeve, feve e ideve të ndryshme, gjatë zhvillimit historik të Evropës.
- Duke theksuar se falsifikimet dhe manipulimet ideologjike të historisë janë të papajtueshme me parimet themelore të Këshillit të Evropës, përcaktuar nga Statuti i tij.
- Duke vlerësuar rekomandimet e Asamblesë parlamentare lidhur me përmasën evropiane të edukimit (Rekomandimi 1111 (1989), porsa i përket historisë dhe mësimin të historisë në Evropë (Rekomandimi 1283 (1996).
- Duke rikujtuar Rezolutën n° 1 miratuar gjatë sesionit të 19-të të Konferencës së përhershme të ministrave evropianë të Edukimit lidhur me temën « Prije dhe përputhshmëri për edukimin në Evropë » (Kristiansand, Norvegji, 1997), si dhe konkluzionet e rezolutat e sesionit 20-të të Konferencës së përhershme të ministrave evropianë të Edukimit lidhur me projektin « Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Evropës së shekullit XX » (Krakovi, Poloni, 2000) .
- Duke rikujtuar deklaratën e miratuar gjatë Konferencës informale të ministrave të Edukimit të Evropës Jug-Lindore, (Strasburg, 1999) me anë të së cilës u rekomandua të ndërmerren aksione pragmatike në fushat për të cilat Këshilli i Evropës ka një përvojë të gjatë e të njohur, konkretisht ndër të tjera mësimin e historisë .

- Duke marrë në konsideratë deklaratën e miratuar gjatë Konferencës rajonale të ministrave të Edukimit të shteteve të Kaukazit (Tbilisi, Gjeorgji, 2000) .
- Nisur nga Rekomandimi n° R (98) 5 i Komitetit të Ministrave drejtuar Shteteve anëtare lidhur me pedagogjinë trashëgimore, në të cilin Ministrat pohojnë se aksionet pedagogjike mbi trashëgiminë janë mjet i privilegjuar për t'i dhënë kuptim së ardhmes nëpërmjet një vështrimi më të mirë të së shkuarës .
- Duke u mbështetur në Rezolutën (98) 4 të Komitetit të Ministrave për itineraret kulturore të Këshillit të Evropës ;
- Duke pasur parasysh Rekomandimin n° R (2000)1 të Komitetit të Ministrave drejtuar Shteteve anëtare mbi nxitjen e bashkëpunimit ndërkufitar midis kolektiviteteve apo autoriteteve territoriale në fushën kulturore, në të cilin ministrat theksojnë se veprimtaritë ndërkufitare u vijnë të rinjve në ndihmë për të krijuar një përfytyrim të ndër-kufishëm, duke i bërë ata të ndjeshëm ndaj larmisë së traditave kulturore e historike.
- Nisur nga rezolutat e Konferencës së 5-të evropiane të ministrave përkatës të trashëgimisë kulturore (Portorož, Slloveni, 2001), në të cilat ministrat theksuan edhe një herë se mësimi i historisë duhet të mbështetet mbi kuptimin dhe shpjegimin e trashëgimisë, dhe të nxjerrë në pah karakterin ndërnacional të trashëgimisë.
- Duke pasur parasysh Rekomandimin n° R (2000) 13 të Komitetit të Ministrave drejtuar Shteteve anëtare për një politikë evropiane në fushën e komunikimit të arkivave, në të cilin ministrat, pasi vërejnë interesin në rritje të publikut për historinë dhe pasi theksojnë se një njohje më e mirë e historisë evropiane të vonshme mund të ndihmojë në parandalimin e konflikteve, bëjnë thirrje për një politikë evropiane në fushën e komunikimit të arkivave, mbështetur mbi parime që janë në përputhje me vlerat demokratike.
- Duke pasur në konsideratë Rekomandimin n° R (97) 20 të Komitetit të Ministrave drejtuar shteteve anëtare lidhur me « gjuhën e urrejtjes », në të cilin gjuha e urrejtjes përkufizohet si përcaktuese e të gjitha formave shprehëse që përhapin, nxitin, shtyjnë a përligjin urrejtjen racore, ksenofobinë apo antisemitizmin, dhe në të cilin Ministrat vërejnë se gjuha e urrejtjes mund të ketë një efekt më të dëmshëm kur përhapet nëpërmjet medieve.

- Duke mos harruar punimet e mëparshme të Këshillit të Evropës në fushën e mësimit të historisë që mbështeten mbi idenë e ripajtimit e të ndikimeve të ndërsjella pozitive midis popujve si punimet e kryera në periudhën e pasluftës, të cilat e vunë theksin në heqjen nga tekstet e historisë të njëanshmërive e paragjykimeve, punimet e njëpasnjëshme të projektit « Historia në Evropën e re », dhe programin « Mësimi i historisë dhe nisma e re e Sekretarit të Përgjithshëm », program që ndihmoi republikat e ish-Bashkimit sovjetik në përpunimin e metodologjive për modernizimin e mësimit të historisë, në nxjerrjen e teksteve të reja dhe rrjedhimisht ripërshtatjen e formimit të mësuesve.
- Duke u njohur me përfundimet e projektit « Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Evropës së shekullit XX » dhe me tërësinë e materialit pedagogjik në përdorim të mësuesve, që u paraqitën gjatë Konferencës përfundimtare të projektit « Vështrime të kryqëzuara mbi shekullin XX », mbajtur simbolikisht në Shtëpinë e Historisë së Republikës federale të Gjermanisë (Haus der Geschichte, Bon, Gjermani, 2001) .
- Duke vërejtur se projekti « Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Evropës së shekullit XX » lejoi ndër të tjera :
  - ✓ Të bëhen përpunime të ndjeshme në përpunimin e një koncepti pluralist e tolerant të mësimit të historisë, konkretisht nëpërmjet zhvillimit të aftësive kërkimore individuale dhe analizës ;
  - ✓ të vihen në dukje novacionet pedagogjike mbështetur si në teknologjitë e informacionit, ashtu edhe në burimet e reja didaktike;
  - ✓ të përpunohen shembuj trajtesash të hapura për çështjet e brishta të historisë së Evropës së shekullit XX.

U rekomandon qeverive të Shteteve anëtare, brenda strukturave të tyre kushtetuese, rrethanave kombëtare a vendore dhe sistemit të tyre edukativ :

- Të frymëzohen nga parimet që parashtrihen në shtojcën e këtij rekomandimi, në kuadrin e reformave të mësimit të historisë së sotme a të ardhme, dhe të reformave lidhur me formimin e mësuesve të historisë;

- të bëjnë të mundur që, sipas procedurave të përshtatshme kombëtare, rajonale dhe lokale, organizmat e dhura publike e private të vendit të tyre të vihen në dijeni të parimeve që theksohen në këtë rekomandim nëpërmjet dokumenteve referues që përbëjnë bazën e tyre, veçanërisht tërësia e materialeve pedagogjike të përpunuara nga projekti « Të mësojmë e të arsimojmë historinë e Evropës së shekullit XX »;
- të zhvillojnë, sipas modaliteteve që duhen përcaktuar, veprimtari në fushën e mësimin të historisë, me qëllim që të forcohen marrëdhëniet e besimit e të tolerancës në gjirin e vetë shteteve dhe ndërmjet tyre, dhe t'u bëhet ballë sfidave të shekullit XXI;
- të përdorin gjithashtu, në mënyrë të integruar, projekte të tjera të Këshillit të Evropës, në mënyrë të veçantë atë të « Edukimit me qytetari demokratike » dhe punimet e realizuara në fushën e trashëgimisë kulturore ;

I kërkon Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës t'ua bëjë të ditur këtë rekomandim shteteve palë të Konventës kulturore evropiane që nuk janë anëtare të Këshillit të Evropës.

Shtojcë për Rekomandimin Rek (2001)15

1. *Objektivat e mësimin të historisë në shekullin XXI*

Mësimi i historisë në një Evropë demokratike duhet :

- Të zërë një vend themelor për formimin e individit si qytetar përgjegjës e aktiv për zhvillimin e respektit për tërë llojet e dallimeve, respekt i mbështetur mbi mirëkuptimin e identitetit kombëtar dhe të parimeve të tolerancës ;
- të jetë një faktor vendimtar pajtimi, mirënjohjeje, mirëkuptimi e besimi të ndërsjellë midis popujve ;
- të luajë rol kryesor në zhvillimin e vlerave të tilla themelore si toleranca, mirëkuptimi reciprok, të drejtat e njeriut dhe demokracia ;

- të përbëjë një nga elementët thelbësorë në ndërtimin e Evropës së bashkuar duke u bazuar në trashëgiminë historike e kulturore të përbashkët, pasuruar me larminë që e karakterizon, qoftë edhe në aspektet e veta konfliktuale dhe shpesh dramatike;
- të jetë pjesë e një politike arsimore e cila luan një rol të drejtpërdrejtë në përparimin dhe zhvillimin e të rinjve, në perspektivën e ndërtimit, së bashku me ta, të një Evrope të së nesërme, si dhe me zhvillimin paqësor të shoqërive njerëzore në një perspektivë globale, brenda frymës së mirëkuptimit dhe besimit të ndërsjellë;
- të lejojë të zhvillohet tek të rinjtë aftësia intelektuale për të analizuar e interpretuar informacionin në mënyrë kritike dhe me përgjegjshmëri, nëpërmjet dialogut, nëpërmjet kërkimit të dëshmive historike dhe nëpërmjet debatit të hapur e të bazuar në perspektivë të shumëfishta, sidomos për çështje të ndjeshme e të diskutueshme historike;
- t'i lejojë qytetarit evropian të nxjerrë në pah identitetin e vet individual e kolektiv, nëpërmjet trashëgimisë së përbashkët historike në dimensionet e saj lokale, rajonale, kombëtare, evropiane dhe globale;
- të jetë një instrument për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit.

2. Shtrembërimet e historisë

Mësimi i historisë nuk mund të jetë mjet manipulimi ideologjik, propagande apo nxitjeje të vlerave ultra-nacionaliste, ksenofobe, raciste apo antisemitiste e mos tolerante.

Kërkimet historike dhe vetë historia që mësohet në shkollë, në asnjë rast, dhe me çfarëdo qëllimi qoftë, nuk mund të pajtohen me vlerat themelore dhe Statutin e Këshillit të Evropës po qe se ato lejojnë a popullarizojnë paraqitje të gabuara të historisë, nëpërmjet njërës a tjetrit prej mashtrimeve të mëposhtme :

- Falsifikimit të fakteve historike, statistikave të rreme, pamjeve të trukuara, etj;
- ngulimit mbi një ngjarje të caktuar, për të përlijtur a fashitur një ngjarje tjetër ;
- shtrembërimin të së shkuarës për qëllime propagande ;
- interpretimit të tepruar nacionalist të së shkuarës, që mund të krijojë "ne" dhe "ata", ndarje në dy pjesë;

- shtrembërimeve burimore historike ;
- mohimit të fakteve historike ;
- mosveprimi me fakte të vërteta historike.

3. Dimensioi evropiane në mësimin e historisë

Duke qenë se ndërtimi evropian është, sa shprehje e një vendimi të hyrë lirshëm nga vetë evropianët, po aq sa dhe një realitet historik, do të ishte e përshtatshme në këtë rast :

- Të nxirren në pah marrëdhëniet historike të vijueshme midis rrafshëve lokale, rajonale, kombëtare e evropiane ;
- të mbështetet mësimi i çasteve apo fakteve të historisë, përmasa evropiane e të cilave është e dukshme – në mënyrë të veçantë ngjarjet dhe rrymat historike e kulturore themeluese të ndërgjegjes evropiane ;
- të zhvillohen me të gjitha mjetet e mundshme, veçanërisht nëpërmjet teknologjive të informacionit, projektet e bashkëpunimit e të këmbimit midis shkollave mbi tema që kanë të bëjnë me historinë e Evropës ;
- të rritet interesi i nxënësve për historinë e vendeve të tjera evropiane ;
- të prezantohen dhe zhvillohen mësimdhënie në lidhje me historinë e ndërtimit të vetë Evropës.

Për të zhvilluar përmasën evropiane gjatë mësimin të historisë në një Evropë të zgjeruar, demokratike e paqësore, lypset :

- Të mbahen parasysh rezultatet e punimeve të kryera në kuadrin e projektit “Të mësojmë e të arsimojmë historinë e Evropës së shekullit XX” të Këshillit të bashkëpunimit kulturor, si në përmbajtjen e tyre, ashtu edhe në trajtimin metodologjik;
- të ndërmerren, mbi bazën e programeve të Këshillit të Evropës, nisma lidhur me reformën e mësimin të historisë dhe përpunimin e teksteve të reja, si dhe të udhëzuesve metodologjikë, në kuadrin e veprimtarive për zhvillimin dhe forcimin e stabilitetit demokratik;
- të ndërmerren, mbi bazën e programeve të Këshillit të Evropës, nisma lidhur me sensibilizimin dhe pedagogjinë e trashëgimisë;

- të veprohet për shpërndarjen sa më të gjerë të materialit pedagogjik krijuar në kuadrin e projektit “Të mësojmë e të shpjegojmë historinë e Evropës së shekullit XX”, duke përdorur teknologjitë e duhura të informacionit dhe komunikimit ;
- të fuqizohet ndihma për përgatitjen e programeve të reja shkollore dhe të normave për mësimdhënien e historisë, duke përfshirë përpunimin e teksteve të reja shkollore, konkretisht në Federatën e Ruisë, në vendet e Kaukazit, të Evropës Jug-Lindore dhe të rajonit të Detit të Zi;
- të përfitohet nga programi i Këshillit të Evropës për formimin e vazhdueshëm të personelit edukativ, me qëllim që të fitohen njohuri të reja në një kontekst evropian, gjatë të cilit mësuesit të mund të ballafaqojnë pikëpamjet dhe përvojat e tyre.

4. Përmbajtja e programeve

Mësimdhënia e historisë, ndërkohë që duhet të shmangë akumulimin e njohurive enciklopedike, duhet të përfshijë:

- Sensibilizimin lidhur me përmasën evropiane, të mbajtur parasysht që gjatë përpunimit të programeve dhe kjo, me qëllim që nxënësit të fitojnë një “ndërgjegje evropiane” të hapur mbi botën;
- zhvillimin e mendimit kritik të nxënësve, të një gjykimi të pavarur e objektiv, dhe kundërvënien ndaj manipulimeve;
- ngjarjet dhe çastet e shënuara të historisë së Evropës, studiuar në rrafshet vendore, kombëtare, evropiane e botërore nëpërmjet periudhave dhe fakteve veçanërisht domethënëse;
- studimin e të gjitha dimensioneve të historisë së Evropës, jo vetëm politike, por edhe ekonomike, shoqërore e kulturore;
- zhvillimin e frymës kërkimore dhe të kërkuesit, konkretisht duke përdorur pedagogjinë e njohjes, në kuadrin e studimit të trashëgimisë, që lejon në këtë mënyrë të nxirren në pah ndikimet ndërkulturore;
- zhdukjen e paragjyqimeve dhe stereotipive, duke theksuar në programe ndikimet e ndërsjella pozitive midis vendeve të ndryshme, feve dhe shkollave doktrinale në zhvillimin historik të Evropës;
- studimin kritik të shtrembërimeve të historisë, qoftë nëpërmjet mohimit të një fakti të dukshëm historik, qoftë nëpërmjet falsifikimit, shmangies, mosnjohjes, apo përdorimit ideologjik;

- studimin e çështjeve të diskutueshme, nëpërmjet mbajtjes parasysh të fakteve, të mendimeve e të pikëpamjeve të ndryshme, si dhe kërkimit të së vërtetës.

5. Metodatat e mësimin

Përdorimi i burimeve

Do jetë me vend të përdoren burimet didaktike më të larmishme për njohjen e fakteve historike dhe mësimin e tyre kritik e analitik, e në mënyrë të veçantë :

- Arkivat, të hapura për publikun, veçanërisht në vendet e Evropës qendrore e lindore, duke lejuar në këtë mënyrë të shfrytëzohen tashmë dokumente origjinale, kur asnjëherë më parë nuk ka ndodhur një gjë e tillë;
- kinemaja dhe prodhimtaria audiovizuale, qoftë dokumentare, qoftë fantastike ;
- teknologjitë e informacionit, që duhet të përbëjnë objektin e një trajtimi kritik, individual e kolektiv, për të cilin mësuesi luan një rol themelor ;
- llojet e ndryshme të muzeve të shekullit XX, ngritur gjithandej nëpër Evropë, dhe vendet përkujtimore, që ndikojnë në përkapjen në mënyrë të qartë nga ana e nxënësve të ngjarjeve të fundit, konkretisht në përmasën e tyre të përditshme ;
- historia gojore, me anë të së cilës dëshmitë gojore për ngjarjet e fundit historike mund ta bëjnë historinë më të gjallë në sytë e të rinjve, si dhe mund t'u lënë vend pikëpamjeve e perspektivave të atyre që nuk kanë marrë pjesë në « historinë e shkruar ».

Kërkimi individual

Nxënësit duhet të nxiten për të ndërmarrë, sipas nivelit që kanë dhe rrethanave, kërkime individuale, me qëllim që të stimulohen kërshtëria dhe fryma e tyre vetëvepruese në vjeljen e të dhënave, si dhe mendimi i tyre sintetizues.

Kërkimi kolektiv

Në rrafshin grupor të nxënësve, të klasës apo shkollës, zhvillimi i projekteve kërkimore a arsimore aktive duhet të nxitet më tej, me qëllim që të krijohen kushtet e dialogut dhe ballafaqimit të hapur e tolerant të mendimeve.

Trajtimi ndërdisiplinor dhe shumëdisiplinor

Mësimi i historisë duhet të përdorë në çdo rast potencialin edukativ të një trajtimi ndërdisiplinor e shumëdisiplinor, duke vendosur lidhje me disiplinat e tjera që përbëjnë tërësinë e programit shkollor, konkretisht me letërsinë, gjeografinë, shkencat shoqërore, filozofinë, artet, përfshirë edhe disiplinat shkencore.

Trajtimi ndërkombëtar dhe ndërkufitar

Sipas rrethanave, lypset të përkrahët zbatimi i projekteve ndërkombëtare dhe ndërkufitare, mbështetur mbi studimin e një teme të përbashkët, si dhe trajtimet krahasuese apo kryerja e një detyre të përbashkët në shumë shkolla të vendeve të ndryshme, duke përfituar konkretisht nga mundësitë e reja që japin teknologjitë e informacionit dhe vendosja e lidhjeve dhe këmbimeve shkollëre.

6. Mësimi dhe ruajtja në kujtesë

Krahas nxjerrjes në pah të arritjeve pozitive që kanë karakterizuar shekullin XX, si përdorimi paqësor i shkencave për një art më të mirë të jetuari dhe zhvillimi i demokracisë e të drejtave të njeriut, është e nevojshme të merren të gjitha masat edukative për të parandaluar përsëritjen apo mohimin e ngjarjeve shkatërrimtare që kanë ndodhur gjatë këtij shekulli, domethënë Holokaustin, gjenocidin dhe krimet e tjera kundër njerëzimit, spastrimet etnike, dhunimet masive të të drejtave të njeriut dhe të vlerave themelore me të cilat është lidhur në mënyrë të veçantë Këshilli i Evropës. Për këtë qëllim, duhet :

- Të ndihmohen nxënësit për t'u njohur e ndërgjegjësuar me faktet dhe me shkaqet e tyre që kanë karakterizuar në mënyrën më të errët historinë e Evropës në veçanti dhe atë të botës në përgjithësi ;

- të reflektohet mbi ideologjitë që kanë çuar në to dhe mbi mjetet që bëjnë të mundur të shmanget përsëritja e fakteve të tilla ;
- të orientohen, zhvillohen e bashkërendohen programet e formimit të vazhdueshëm të personelit edukativ në shtetet anëtare të Këshillit të bashkëpunimit kulturor ;
- të lehtësohet futja në dokumentacionin që zotërohet për këtë temë, duke përdorur konkretisht burimet e teknologjive të reja, dhe të zhvillohet një rrjet qendrash burimore pedagogjike në këtë fushë ;
- të sigurohet zbatimi, ndjekja dhe kontrolli i vendimit të ministrave të Edukimit (Krakovi2000) lidhur me caktimin në shkolla të një dite përkujtimore të Holokaustit dhe për parandalimin e krimeve kundër njerëzimit, në përshtatje me historinë e secilit vend anëtar ;
- të pasurohet ndihma e veçantë e Këshillit të Evropës në fushën arsimore brenda Task Force për bashkëpunimin ndërkombëtar lidhur me mësimin e Holokaustit, përkujtimin dhe kërkimin.

7. Formimi paraprak e i vijueshëm i mësuesve të historisë

Formimi i veçantë dhe i vijueshëm, i mësuesve të historisë duhet :

- Të formojë e të nxitë mësuesit e historisë për të përdorur metoda komplekse për orën e historisë, duke u thelluar në reflektimin dhe duke u mbështetur në kërkimin ;
- të synojë që mësuesit e historisë dhe ata që tashmë janë përfshirë në jetën aktive të njohin tërë produktet, mjetet dhe metodat e fundit, veçanërisht përdorimin e teknologjive të informacionit e komunikimit ;
- t'i bëjë mësuesit të ndjeshëm për të zbatuar praktika pedagogjike të cilat, mbi bazën e të dhënave faktike dhe përtej tyre, synojnë që nxënësit të arrijnë të interpretojnë e analizojnë faktet historike dhe ndikimin e tyre mbi të tashmen, në kontekste të ndryshme shoqërore, gjeografike, ekonomike, etj. ;

- t'i ndihmojë mësuesit të zbatojnë praktika vlerësuese, të cilat mbajnë parasysh jo vetëm të dhënat që memorizojnë nxënësit, por edhe veprimtaritë që ata janë në gjendje të ndërmarrin, mbi bazën e njohjes të të dhënave në fjalë, si kërkimet, debatet apo analizat e çështjeve për diskutim ;
- t'i ndihmojë të konceptojnë e të realizojnë në klasa situata mësimi të një natyre ndërdisiplinore, në bashkëpunim me kolegët e tyre.

Duke qenë se teknologjitë e informacionit dhe komunikimit çojnë në shndërrimin e rolit të mësuesve të historisë, është e rëndësishme :

- Të krijohen pika këmbimi, me qëllim që mësuesit të njihen me gamën e gjerë të situatave mësimore, në të cilat integrohen rolet e reja në fjalë ;
- të mbështetet krijimi i grupeve për kapërcimin e vështirësive, ngurrimeve dhe dyshimeve profesionale lidhur me këto praktika të reja pedagogjike ;
- të zhvillohen bankat burimore, që paraqesin jo vetëm dokumentet dhe rrjetet e zotërueshme, por edhe vlerën e informacioneve të ardhura nga këto burime dhe dokumente.

Me qëllim që të arrihen këto objektiva dhe të përcaktohet profili i veçantë i mësimi të historisë, lypset :

- T'u jepet institucioneve për formimin e mësuesve të historisë mbështetja e nevojshme për të ruajtur e përmirësuar cilësinë e formimit të tyre, dhe për të zhvilluar profesionalizmin, e në mënyrë të veçantë statusin shoqëror të mësuesve të historisë ;
- t'i kushtohet vëmendje e posaçme formimit të mësuesve të historisë, sipas parimeve që përmban ky rekomandim ;
- të nxiten kërkimet krahasuese lidhur me këto objektiva, struktura e norma të formimit të veçantë, paraprak e të vijueshëm të mësuesve të historisë, dhe mbi bazën e kësaj, të gjallërohet bashkëpunimi institucional dhe këmbimi i informacioneve sipas nevojave të domosdoshme për reformat e formimit paraprak e të vijueshëm të mësuesve të historisë;
- të krijohen e fuqizohen partneritetet në tërësinë e institucioneve aktive në fushën e formimit të mësuesve të historisë apo që kanë të bëjnë me këtë formim (veçanërisht mediet), me qëllim që të nxirret në pah misioni dhe përgjegjësia e tyre e veçantë.

8. Teknologjitë e informacionit e të komunikimit

Duke respektuar normat ligjore dhe lirinë e shprehjes, lypset të merren masat e nevojshme për luftën kundër përhapjes së përmbajtjeve raciste, ksenofobe apo revizioniste, në mënyrë të veçantë nëpërmjet sistemit Internet.

Në kontekstin e përdorimit shumë të zgjeruar të teknologjive të informacionit dhe komunikimit nga ana e të rinjve, si gjatë jetës së tyre shkollore ashtu edhe jashtëshkollore, ka rëndësi të zhvillohet një pedagogji dhe metodologji që mban parasysh faktin që këto teknologji :

- Përbëjnë burimet e pashmangshme në mësimin e historisë ;
- shtrojnë çështje themelore, konkretisht atë të besueshmërisë së burimeve ;
- u lejojnë mësuesve dhe nxënësve të depërtojnë në burime origjinale dhe interpretime të shumëllojta ;
- zgjerojnë më së miri mundësinë për t'u futur në informacione dhe të dhëna historike ;
- shumëfishojnë dhe lehtësojnë rastet e bashkëpunimit e të dialogut

Nga ana tjetër, do duhet gjithashtu të krijohen kushtet e nevojshme që mësuesit të mund :

- T'u vijë në ndihmë vetë nxënësve, gjatë procesit selektiv, për të vlerësuar besueshmërinë e burimeve të informacionit dhe vetë informacionet si të tilla ;
- të bëjnë gjatë orës së mësimit përçapje për analizë kritike, duke u mbështetur në larmi pikëpamjesh dhe interpretimesh ndërkulturore ;
- të nxitin nxënësit për të zhvilluar kompetencat e tyre, si analizat kritike dhe arsyetimin nëpërmjet analogjisë.

ⁱ Recommendation Rec(2001)15 of the Committee of Ministers to member states on history teaching in twenty-first-century Europe; Recommendation CM/Rec (2011)6 of the Committee of Ministers to member states on intercultural dialogue and the image of the other in history teaching

ⁱⁱ Orët e sugjeruara janë orët e planifikuara nga specialistët për zhvillimin e tematikës. Ato janë orët që nevojiten për zhvillimin e njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave sëbashku me orët që nevojiten për zhvillimin e veprimtarive/projekteve (që jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”) të parashikuara për secilën tematikë. Shuma totale e orëve të tematikave duhet të jetë sa numri i plotë i orëve në planin mësimor për këtë lëndë. Quhen të sugjeruara, sepse i jepet liri zbatuesit të programit (mësuesit/es), që të shtojë ose të pakësojë numrin e sugjeruar të orëve, sipas nevojave të klasës në funksion të arritjes së rezultateve të të nxënit.

ⁱⁱⁱ Orët mësimore për secilën tematikë janë totali i orëve të sugjeruara që nevojitet për zhvillimin e njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave sëbashku me orët që nevojiten për zhvillimin e veprimtarive/projekteve (që jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”).

^{iv} “Situata të sugjeruara” janë orë veprimtarish praktike, situatash, detyrash ose projektesh, në funksion të përmbushjes së rezultateve të të nxënit si dhe të aftësimin praktik të nxënësve me kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës. Nëpërmjet këtyre veprimtarive/projekteve hartuesi i tekstit dhe mësuesi integron lëndën e historisë me fushat e tjera kurrikulare dhe me temat ndërkurrikulare. Këto “Situata të sugjeruara” janë dhënë për çdo tematikë, duke u ndarë në raportin 30% ose 40% veprimtari, kundrejt 70% ose 60% të njohurive aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave. Janë të sugjeruara, sepse përdoruesit e programit (hartuesit e tekstit dhe mësuesit) mund t’i ndryshojnë këto situata të sugjeruara, në funksion të nevojave të aftësimin të nxënësve me kompetencat e lëndës dhe të përshtatjes së tyre me ngjarjet e reja në kohë. Në rubrikën situata të sugjeruara mund të jenë dhënë më shumë se 40% tema veprimtarish praktike, që i përkasin një tematike për aftësimin e kompetencave. Përdoruesit e programit

---

duhet të përzgjedhin në masën 40 %, ato situata/veprimtari që i mendojnë më të përshtatshme, për përmbushjen e rezultateve të të nxënit, si dhe për aftësimin e nxënësve me kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe.

^v Orët mësimore për secilën tematikë janë totali i orëve të sugjeruara që nevojitet për zhvillimin e njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave sëbashku me orët që nevojiten për zhvillimin e veprimtarive/projekteve (që jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”).

^{vi} Orët e sugjeruara janë orët e planifikuara nga specialistët për zhvillimin e tematikës. Ato janë orët që nevojiten për zhvillimin e njohurive, aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave sëbashku me orët që nevojiten për zhvillimin e veprimtarive/projekteve (që jepen në rubrikën “Situata të sugjeruara”) të parashikuara për secilën tematikë. Shuma totale e orëve të tematikave duhet të jetë sa numri i plotë i orëve në planin mësimor për këtë lëndë. Quhen të sugjeruara, sepse i jepet liri zbatuesit të programit (mësuesit/es), që të shtojë ose të pakësojë numrin e sugjeruar të orëve, sipas nevojave të klasës.

^{vii} “Situata të sugjeruara” janë orë veprimtarish praktike, situatash, detyrash ose projektesh, në funksion të përmbushjes së rezultateve të të nxënit si dhe të aftësimin praktik të nxënësve me kompetencat e lëndës dhe kompetencat kyçe për të nxënit gjatë gjithë jetës. Këto situata/veprimtari/projekte janë dhënë për çdo tematikë, duke u ndarë në raportin 30% ose 40% veprimtari, kundrejt 70% ose 60% të njohurive aftësive/shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave. Këto situata/veprimtari integrojnë historinë e shqiptarëve me historinë e qytetërimeve botërore si dhe lëndën e historisë me fushat e tjera kurrikulare dhe me temat ndërkurrikulare. Autori i tekstit dhe mësuesi duhet të trajtojnë për çdo tematikë, situata/veprimtari për historinë e shqiptarëve sipas periudhës përkatëse. Janë të sugjeruara, sepse përdoruesit e programit (hartuesi i tekstit dhe mësuesi) mund t’i ndryshojnë këto situata të sugjeruara, në funksion të nevojave të aftësimin të nxënësve me kompetencat e lëndës dhe të përshtatjes së tyre me ngjarjet e reja në kohë.